

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra psychologie

**RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A ANAMNÉZA KLIENTŮ
KURÁTORA PRO MLÁDEŽ V ORP KROMĚŘÍŽ**

RISKY BEHAVIOR AND CASE HISTORY OF CLIENTS
OF CURATOR FOR YOUTH IN ORP KROMĚŘÍŽ

Bakalářská diplomová práce

Autor: Mgr. Žaneta Hrbáčková

Vedoucí práce: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Olomouc

2018

Prohlášení

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou prací na téma: „*Rizikové chování a anamnéza klientů kurátora pro mládež v ORP Kroměříž*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Kroměříži dne 14. 3. 2018

Podpis .....

Poděkování

Chtěla bych velice poděkovat vedoucímu práce PhDr. Martinu Dolejšovi, Ph.D. za jeho vstřícnost, odborné vedení, cenné rady, podnětné připomínky a veškerou spolupráci.

Ráda bych také poděkovala svým rodičům a všem blízkým přátelům za jejich podporu a motivaci, kterou mi s trpělivostí poskytovali.

Obsah

ÚVOD	6
TEORETICKÁ ČÁST	7
1 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	8
1.1 Charakteristika vývojového období dospívání.....	8
1.2 Fyzické změny.....	9
1.3 Kognitivní vývoj.....	10
1.4 Morální vývoj.....	12
1.5 Emoční vývoj.....	13
1.6 Socializace v dospívání.....	15
1.7 Utváření osobní identity.....	18
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ	21
2.1 Vymezení normy a normality.....	21
2.2 Rizikové chování adolescentů.....	22
2.3 Poruchy chování.....	30
3 TRESTNÁ ČINNOST DĚTÍ A MLADISTVÝCH	33
3.1 Delikvence mládeže.....	33
3.2 Etiologie a specifika kriminality mládeže.....	34
3.3 Aktuální stav kriminality nezletilých a mladistvých v ČR.....	40
VÝZKUMNÁ ČÁST	45
4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU	46
4.1 Definice výzkumného problému.....	46
4.2 Výzkumné cíle, výzkumné otázky.....	47
5 METODOLOGICKÝ RÁMEC	49
5.1 Typ výzkumu.....	49
5.2 Metody zpracování a analýzy dat.....	50
6 REALIZACE VÝZKUMU	60
6.1 Sběr dat.....	60
6.2 Popis populace a výzkumného souboru.....	60
6.3 Etické aspekty studie.....	62
7 VÝSLEDKY	64
7.1 Výsledky analýzy dokumentů „Vyhodnocení situace dítěte“.....	64
7.2 Výsledky analýzy „Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí“.....	76
8 DISKUZE	86

9 ZÁVĚR	94
SOUHRN	97
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	100
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ	106
SEZNAM OBRÁZKŮ	107
SEZNAM PŘÍLOH.....	108

ÚVOD

Období dospívání je jednou z nejdůležitějších etap vývoje osobnosti. Lze jej také označit za nejdynamičtější stádium vývoje, neboť při plnění daných vývojových úkolů, v něm dochází k mnoha zásadním změnám, jak ve fyzické, tak i v psychické struktuře osobnosti jedince. Dosažení identity je základním vývojovým úkolem, s nímž se adolescenti musí vyrovnat. Chlapci a dívky musí čelit vlastní krizi identity, snaží se pochopit a uchopit svou roli v životě, plánují budoucnost a budují vztahy. V období dospívání jedincům jejich vrstevníci svým způsobem nahrazují nejbližší rodinu. Trávení společného času s vrstevníky je pro adolescenty nepostradatelný. Je skutečností, že dospívající nemusí mít určenou náplň času, často dostačující pro ně jen pobývat s partou někde venku. Touha po sebepoznání, potřeba někam patřit, hledání nových zážitků, zkušeností a vlastních hranic často vede adolescenty k rizikovému chování anebo k páchání trestné činnosti.

Důvodem zvolení tématu bakalářské práce je skutečnost, že se v rámci výkonu své profese kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži setkávám s nezletilými a mladistvými, kteří mají výchovné problémy, chovají se rizikově a dopouštějí se trestné činnosti. Cílem bakalářské práce je zmapování problematiky a popsání profilu klientů kurátora pro děti a mládež. Dalším záměrem je zanalyzovat vývoj výchovných problémů a kriminality na odděleních sociálně právní ochrany dětí. Volba cílů bakalářské práce vznikla na základě současných trendů a výzkumů, jež prokazují, že by trestná činnost páchaná dospívajícími v naší zemi měla dlouhodobě klesat, a naopak rizikové chování by mělo narůstat.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřím na charakteristiku období dospívání a dále budou popsány specifika rizikového chování a poruch chování adolescentů. V poslední kapitole bude následně text zaměřen na specifika a vývoj trestné činnosti nezletilých a mladistvých. Na teoretický základ bakalářské práce pak navazuje výzkumná část. Cílem výzkumné praktické části je pomocí kvalitativního výzkumu zodpovědět stanovené výzkumné otázky týkající se profilu klienta kurátora pro děti a mládež a analýzy vývoje trestné činnosti páchané nezletilými a mladistvými. V závěru výzkumné části budou získané výsledky prezentovány a interpretovány v diskuzi.

TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝVOJOVÉ OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ

1.1 Charakteristika vývojového období dospívání

Dospívání lze v základním, tedy biologickém smyslu, vymezit jako významný životní úsek ohraničený na začátku prvními známkami pohlavního zrání a na konci dovršením plné pohlavní zralosti. Dle odborníků současně s biologickým zráním v dospívání probíhá řada dalších významných a nápadných psychických změn a dochází k novému sociálnímu postavení jedince ve společnosti. Všechny tyto uvedené změny v období dospívání probíhají do jisté míry souběžně a navzájem nezávisle. V období dospívání je zjevná, jak intraindividuální, tak i interindividuální variabilita (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Vágnerová (2005) k charakteristice období dospívání přidává, že se jedná o přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí, která je naplněná hledáním, přehodnocováním, dosažením společenského postavení, formováním identity a volbou profesního zaměření. Dochází ke komplexní přeměně osobnosti, jejíž průběh ovlivňují konkrétní a specifické společenské a kulturní podmínky.

„Hlavním úkolem adolescenta je připravit se kvalifikovaně, úměrně vlastním schopnostem na životní povolání a dozrát v samostatnou a vyspělou osobnost“ (Kuric, 2001, 112). V adolescenci se dotváří po dosažení pohlavní zralosti i psychická stránka osobnosti, dochází v dosažení rovnováhy mezi vnitřním a vnějším světem. Adolescenti se musí vyrovnat se značným počtem životních problémů, jako jsou např. formování vlastní osobnosti, emocionální dozrávání, dozrávání intelektu, problémy v sociálních vztazích, volba povolání, láska a sexualita, využívání volného času, vytváření světonázoru, a další. Někteří autoři v této souvislosti hovoří o krizích mládeže. Dle výzkumů je prokázáno, že existují rozdíly mezi dívkami a chlapci v celkovém psychickém i pohlavním vývoji, jedná se o cca 2 roky, kdy dívky dospívají dříve (Kuric, 2001).

Dospívání je procesem separace mezi rodiči a adolescentem. Vztah dospívajícího s rodiči se musí hierarchicky proměnit, tj. z vertikální polohy se přesunout do horizontální polohy. Dospívající se osamostatňuje, o dosažení nezávislosti se aktivně snaží, ale je jisté, že rodiče velmi potřebuje. Vytvořené kvalitní pouto mezi dítětem a rodiči předurčuje pozitivní průběh adolescence (Thorová, 2015).

Někteří autoři se přesné periodizaci tohoto vývojového období spíše vyhýbají, neboť jsou toho názoru, že individuální rozdíly ve vývoji nepřipouští stanovení pevných hranic (Kuric, 2001).

Langmeier a Krejčířová (2006) rozdělují dospívání na období pubescence v rozmezí od 11 do 15 let a na období adolescence v rozmezí od 15 do 22 let. Období pubescence autoři dělí na další dvě fáze. Fáze prepuberty je charakteristická pohlavním dospíváním, resp. počínajícím výskytem sekundárních pohlavních znaků. Následuje fáze puberty, která trvá od ukončení předchozí fáze prepuberty až do dosažení reprodukční schopnosti dospívajících. Období adolescence je doprovázeno zakončením tělesného vzrůstu a dosažením plné reprodukční schopnosti.

Americká psychologická asociace ve své publikaci (2002) uvádí, že neexistuje standardní definice pro „dospívající“, protože existuje mnoho kritérií, jak vývojové období dospívání charakterizovat. Americká psychologická asociace z tohoto důvodu obecně definuje dospívající ve věkovém rozmezí od 10 – 18 let. Vágnerová (2005) rozděljuje dospívání na fázi rané adolescence (11- 15 let) a pozdní adolescence (15-20 let). Dále např. Thorová (2015) vymezuje období adolescence od 12/13 – 19 let. Pojem adolescence je odvozeno z lat. adolescens, tj. dospívající, mladý. Nakonec uvádím rozdělení dle Macka (2003), který rozděljuje období dospívání na časnou adolescenci (10/11-13 let), střední adolescenci (14-16 let) a pozdní adolescenci (17- 20 let).

1.2 Fyzické změny

Thorová (2015, 424) uvádí, že „*puberta je obdobím bouřlivých tělesných změn*“. Příčinou zrychlení dospívání je, tzv. sekulární akcelerace, kterou chápeme jako dlouhotrvající urychlení růstu a vývoje v průběhu let. Jedná se jak o urychlení tělesného růstu, tak i psychického, ale na druhé straně sekulární akcelerace s sebou nese delší časový úsek pro dokončení plného rozvoje všech funkcí. „*Dospívání se tak stále rozšiřuje oběma směry - zkracuje se doba dětství a oddaluje se nástup plné dospělosti*“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, 146).

Pubertální spurt, tedy rychlý růst, způsobuje u dospívajících snadnou unavitelnost a zhoršení motorické koordinace (Thorová, 2015). Tělesný růst není rovnoměrný, významně

se odlišuje stavba těla dívek (zaoblování postavy) a chlapců (vyznačování svaloviny) (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Rychlý růst způsobuje disharmonii v pohybech dospívajících v důsledku toho, že centrum pohybu v mozku se nestačí přizpůsobovat prodlouženým končetinám adolescenta. V období dospívání dochází k tzv. druhé tvarové přeměně organismu, dozrávají pohlavní orgány, objevují se druhotné pohlavní znaky a mění se tělesné proporce končetin s následnými změnami v motorice (Kuric, 2001).

V dospívání je tělesná proměna významným biologickým mezníkem. Je prokázáno, že dívky dospívají dříve než chlapci. Vágnerová (2005, 326) uvádí, že „*tělesné dospívání se projevuje viditelnými i pociťovanými důsledky, jejichž subjektivní zpracování může být pro adolescenta obtížné*“. Snad i proto je změna těla u dospívajících doprovázena i změnou chování lidí, se kterými jsou dospívající v kontaktu. Dospívající může mít pochybnosti o svém zevnějšku, právě subjektivní vnímání zjevu v dospívání vzrůstá a je důležitou součástí formování identity (Vágnerová, 2005).

1.3 Kognitivní vývoj

Myšlení se období dospívání rozvíjí velmi intenzivně a vyznačuje se svérázností myšlenkových procesů. Myšlení se po obsahové stránce zaměřuje na všeobecnější otázky. Vzhledem k malým zkušenostem může být myšlení dospívajících často unáhlené a impulzivní (Kuric, 2001).

Kognitivní vývoj je výsledkem interakce učení a zrání. Dospívající je schopen uvažovat hypoteticky i abstraktně, dovede uvažovat systematictěji a připouští variabilitu různých možností. Současně na abstraktní úrovni se rozvíjí i induktivní uvažování, schopnost adolescentů interpretovat výsledky v určitém kontextu, komplexnější zpracování vstupních informací, flexibilita a schopnost využívat nově naučené způsoby řešení problémů. Dochází k postupnému uvolňování ze závislosti na konkrétní realitě a ke změně postoje k časové dimenzi. Dospívající mohou uvažovat více o své budoucnosti, ale i minulosti, což je rozdíl oproti mladšímu školnímu věku, kdy je pro děti v této vývojové fázi nejdůležitější přítomnost. Důležité v tomto období je také to, že se u dospívajících zlepšuje metakognice, tj. jejich odhad vlastních dovedností a schopností. Nedostatek

zkušeností při zvládání obtížných situací může být příčinou toho, že úsudek adolescentů může být mnohdy emocionálně zatížený (Vágnerová, 2012). Vágnerová (2012, 401) proto v této souvislosti mluví o tzv. kognitivní autonomii, která „*se projevuje nárůstem samostatnosti v uvažování a nepřijímání názorů dospělých jako bezvýhradně platných.*“

Ke kognitivnímu vývoji v dospívání Thorová (2015, 427) uvádí, že „*slábné bipolární (černobílá) vyhraněnost mladšího školáka, protože dospívající je schopen uvažovat multiperspektivně*“. Rozvíjí se introspektivní myšlení dospívajících, což může u nich vyústit na jedné straně v sebekritiku, nebo na straně druhé v egocentrismus. U dospívající na základě malých životních zkušeností může docházet ke kognitivním omylům (Thorová, 2015).

Piaget (1997) ve své teorii genetické epistemologie, rozdělil kognitivní vývoj do 4 stádií (senzomotorické, předoperační, konkrétních operací a formálních logických operací), které přirovnával k rozšiřující se spirále, kdy vycházel z přesvědčení, že není možné, aby si dítě osvojilo novou schopnost před dosažením určitého věku. Dle Piageta si dítě opakovaně osvojuje nabyté schopnosti a dovednosti až se s věkem přesune do vyššího stádia kognitivního vývoje. Piaget kognitivní vývoj v dospívání vymezil jako období formálních logických operací (11/12-15/20 let), které je charakteristické systematickým plánováním, hypotetickým uvažováním a abstraktním myšlením. Myšlení dospívajících má deduktivní charakter, protože se postupuje od hypotéz k závěru, od obecného ke specifickému, existuje zde schopnost kombinace myšlenek, zvažují alternativy při řešení problémů (Piaget, 1997). „*Formální logické operace lze označit jako hypoteticko - deduktivní myšlení*“ (Vágnerová, 2012, 380).

Piaget považoval obrat k nereálnému a k budoucnosti a rozvoj spontánního experimentálního myšlení za stěžejní charakteristiku adolescence. „*Často se popisuje prudký citový a sociální vývoj v adolescenci, ale ne vždy se chápe, že jeho nezbytnou a předběžnou podmínkou je přeměna myšlení, která umožňuje jedinci pracovat s hypotézami a usuzovat o výrocích bez přímé souvislosti s konkrétním reálným konstatováním*“ (Piaget, 1997, 117). Vývoj inteligence probíhá po celou dobu dospívání, i přesto, že na začátku mladé dospělosti nemusí být její vývoj ukončen. Na druhou stranu odborníci zastávají názor, že se adolescenti svými intelektovými schopnostmi blíží svému maximálnímu výkonu (Langmeier & Krejčířová, 2006).

1.4 Morální vývoj

Vágnerová (2005) morální přístup dospívajících charakterizuje jako morálku obecné spravedlnosti, kdy adolescenti uznávají obecně platné morální principy, které mají zabezpečovat spravedlnost pro všechny členy společnosti. Autorka uvádí charakteristické znaky morálního postoje adolescentů, k nimž např. patří tendence k absolutizujícím závěrům, potřeba uvažování o morálních principech, zaujímání svého postoje k morálním principům, vyžadování dodržování morálních zásad, mnohdy až nekompromisní odmítání tolerovat názory druhých. Důležité je mít na paměti, že adolescenti často jednají a uvažují v závislosti na situačním kontextu. K tomuto Thorová (2015) dodává, že dospívající jsou idealisté, díky omezeným zkušenostem nemají dostatečný nadhled, a často se tak dostávají do střetu s realitou.

Morálnímu vývoji se věnoval Kohlberg, který rozdělil 3 stádia morálního vývoje – prekonvenční, konvenční a postkonvenční, s tím, že každé stádium se dělí na další 2 podkategorie (Kohlberg, 1976, in Garz, 2009). Vývojová stádia morálního vývoje probíhají u každého jedince postupně, nepřeskakují se. K určení, ve kterém stádiu se osoba nachází, slouží tzv. morální dilemata. Dle Kohlberga dosahují dospívající konvenčního stádia, které je vymežováno od 12-15 let. Charakteristické pro toto stádium je to, že etický kodex je již hodnotou samou o sobě, neboť je pro člověka zvnitřněný. Konvenční morálka se dělí na dvě fáze, a to na orientaci být hodným dítětem, s důrazem na interpersonální soulad, naplnění vzájemných očekávání a konformitu, kdy nabývá dospívající přesvědčení, že dobré je to, co od něj společnost očekává. Druhá fáze konvenční morálky je právo a pořádek (obecně platná pravidla, zákony), kdy být dobrý pro dospívajícího znamená být oddaný společnosti, zákony se musí dodržovat a je nežádoucí být kritizován autoritou (Heidbrink, 1997). Podle Kohlberga velká část jedinců nedosáhne nejvyššího stádia morálního vývoje (Kohlberg, 1972, in Baxter & Rarick, 1987). Tutéž myšlenku uvádí Thorová (2015), kdy zmiňuje, že většina dospělých zůstává na úrovni konvenční morálky, a že jen cca 15 % dospělých dosáhne nejvyšší postkonvenční úrovně morálky.

Vágnerová (2005) ke konvenčnímu stádiu morálního vývoje dle Kohlberga uvádí, že adolescenti považují za správné to, co za správné hodnotí vrstevnická skupina, s níž se dospívající identifikuje, hovoří se o tzv. morálce sociální konformity, kdy přetrvává důraz na bezmezné dodržování pravidel vrstevnické skupiny bez ohledu na kontext či situaci. Autorka dále uvádí, že „*adolescenti mnohdy dosahují dle Kohlbergovy klasifikace*

morálního vývoje úrovně postkonvenční morálky, založené na osobně akceptovaných hodnotách a principech platných nezávisle na jakékoliv autoritě, spojené s individuální zodpovědností“ (Vágnerová, 2005, 398). Zároveň ale dodává, že zpravidla se ale stádium postkonvenční morálky u dospívajících uplatňuje ojediněle, zejména ve vypjatých situacích, kdy za běžných situací převažuje morálka konvenční (Vágnerová, 2005).

Piaget rozdělil morální vývoj na heteronomní a autonomní morálku. Dle Piageta je dospívající ve stádiu autonomní morálky (morální relativismus), které odpovídá stádiu formálních logických operací kognitivního vývoje. Piaget stádium autonomní morálky vymezil ve věku 10-12 let, kdy byl toho názoru, že již ve 12 letech dítěte se morální vývoj plně dostává na úrovni dospělého (Thorová, 2015).

V období autonomní morálky je pro dospívající charakteristické jejich posuzování jednání na základě subjektivní odpovědnosti, přesouvání pozornosti na záměr jednající osoby, s ohledem na vzájemné porozumění a kooperaci. Dospívající rozumí vzájemným dohodám, o kterých je možné diskutovat a vyjednávat (Petřeková, 2015). *„Morální autonomie, která se v meziosobních vztazích objevuje mezi 7-12 rokem, získává na úrovni formálního myšlení jednu dimenzi navíc. Adolescent je schopen zabývat se tzv. ideálními nebo nadosobními hodnotami“ (Piaget, 1997, 135).*

Příčinou nedostatečného morálního vývoje je nedostatečná výchova, špatné vzory dospělých, špatný vliv masmédií a morální úpadek konzumní společnosti. Z toho důvodu je nutné dospívající vychovávat k vytváření žádoucích charakterových i volních vlastností. Adolescentům velmi záleží na tom, aby skutky a slova dospělých byl v souladu, nikoliv v rozporu (Kuric, 2001). *„Ideje, ideály a hodnoty se postupně stávají integrální součástí osobnosti adolescenta“ (Kuric, 2001, 117).*

1.5 Emoční vývoj

V adolescenci dozrává limbický systém, který je centrem emočního prožívání. Dochází ke zvýšení intenzity emočních prožitků a dospívající mají problémy s ovládním svých emocí (Vágnerová, 2012). *„Prožívají silné emoce, které ale nedokážou žádoucím způsobem regulovat, což se projeví i sklonem ke zkratkovému či rizikovému reagování“ (Vágnerová, 2012, 373). Dospívající směřuje k tzv. emoční autonomii, jež se projevuje*

vytvářením nových vztahů zejména s vrstevníky a snížením závislosti dospívajícího na emoční podpoře rodičů (Vágnerová, 2012). Můžeme v této souvislosti mluvit o tzv. emočním egocentrismu, kdy dospívající věří, že jejich myšlenkám a prožívání nikdo nemůže porozumět, protože jsou jejich emoce výjimečné, i když mnohdy negativně zabarvené. I přesto, že jsou emoční prožitky intenzivní, jsou spíše proměnlivé a krátkodobé, dospívající tak ztrácí svou předchozí emoční jistotu a stabilitu. Často proto reagují podrážděně, zhoršuje se jim nálada, jsou impulzivnějšími, uzavřenějšími a typická je u nich neochota projevování citů navenek, důvodem může být i to, že své emoce nedokážou verbalizovat (Vágnerová, 2005). Vágnerová (2005, 343) uvádí, že „*v dospívání bývá častou obrannou reakcí únik do fantazie*“. Impulzivitu můžeme charakterizovat jako unáhlené, nepromyšlené chování, které směřuje k okamžitému uspokojení jedince (Caswell, Bond, Duka, & Morgan, 2014).

V důsledku rozkolísanosti nervové soustavy a činnosti podkorových center mozku jsou dospívající více impulzivní, afektivní a vzrušivější. Důležité je, aby dospělí dospívajícímu poskytli dostatečný prostor, podporu a pochopení v tomto období. City nabývají nových kvalit, diferencují se a rozvíjí se vyšší emoce. Mění se citový postoj dospívajícího k vlastní osobě, zaměřuje se více na své charakterové vlastnosti. Rozvíjí se také tzv. sociální city, zejména ke druhému pohlaví a navázaným přátelským vztahům, které se vyznačují svou hloubkou a intenzitou. Lze pozorovat rozdíly mezi chlapci a dívkami v prožívání. Dívky jsou přizpůsobivější, sociálně zdatnější a klidnější (Kuric, 2001).

Adolescenti v důsledku pohlavního dozrávání, hormonálních změn a dostatku sociálních příležitostí získávají první erotické zkušenosti. Adolescentní láska bývá bláznivá a nestálá, dochází k častému experimentování se vztahy a také se sexualitou (Thorová, 2015). Existují rozdíly ve vývoji sexuality mezi chlapci a dívkami. Chlapci se více řídí hormonálními změnami, zatímco dívky touží více po blízkosti druhého člověka a romantické lásce. Ale často v důsledku vlivu masmédií, sociálních sítí a sexuálních zkušeností svých vrstevnic dívky řeší dilema, zda mají stále toužit po romantické lásce anebo v oblasti sexu sbírat, co nejvíce zkušeností a experimentovat se svým tělem (Gilligan, Rogers, & Tolman, 2013). V posledních letech ve vztazích a sexualitě adolescentů dochází k velkým změnám, jisté je, že první zkušenosti se sexem přichází ve velmi nízkém věku. Právě předčasně získané sexuální zkušenosti mají vliv na budoucí partnerské vztahy v dospělosti. Mezi současnými adolescenty dochází k většímu

experimentování v homosexuálních vztazích a vytváření tzv. vztahů přátel s benefity. Rozšíření komunity LGBT velmi ovlivňuje sklony k experimentování s vlastní sexualitou adolescentů. Odborníci se proto zaměřují na oblast toho, jak tyto homosexuální experimenty ovlivňují budování identity v dospívání. V případě zveřejnění sexuální orientace je pro adolescenty důležité, aby měly podporu své rodiny a přátel (Booth, Crouter, & Snyder, 2016). První povědomí o vlastní sexuální přitažlivost ke stejnému pohlaví se často objevuje během rané fáze dospívání, respektive mezi 11 – 13 lety (Curtis, 2015).

Dospívání lze charakterizovat jako období „bouří a krizí.“ A to z toho důvodu, že dospívání provázejí emoční labilita, těkavá pozornost, vnitřní konflikty, změny nálad, negativismus, impulzivita v jednání, nepředvídatelnost reakcí či poruchy koncentrace. Emoční labilita je podmíněna vnitřními změnami v organismu dospívajících. Ale také jejich vztahem k nejistotě o jejich současném a budoucím postavení ve společnosti. Vnitřní konflikty, kterým sám dospívající nerozumí, jej mohou vést k uzavření se sama do sebe. Dospívající naopak také nerozumí svým afektům, které se snaží racionalizovat. Příhoda toto období nazývá vulkanismem, protože u adolescentů převládá nevyrovnanost a konfliktnost. Někteří autoři mluví o tzv. období druhého vzdoru (Langmeier & Krejčířová, 2006).

Thorová (2015, 433) definuje, že „*emoční obtíže spojené s dospíváním a přijímáním nových rolí nazýváme pubertální krizí, krizí dospívání nebo krizí identity*“. Až ke konci období adolescence dochází ke stabilizaci emočního prožívání vlivem hormonálního vyrovnaní a získávání zkušeností v interpersonálních vztazích (Vágnerová, 2005).

1.6 Socializace v dospívání

Dospívání je označováno jako druhé období sociálního narození, které je spojeno s ukončením povinné školní docházky a volbou profesního zaměření. Důležitými sociálními skupinami pro adolescenty jsou rodiče, vrstevníci, pedagogové, osoby působící ve volnočasových institucích (Vágnerová, 2005).

Období dospívání je charakteristické separací dítěte od rodičů. Dospívající se osamostatňuje a emoční vztah k rodičům prochází proměnou k symetričtějšímu vztahu. Přeměna z asymetrického vztahu rodiče a dítěte vyžaduje změnu u obou stran a vzájemnou komunikaci (Thorová, 2015).

Kuric (2001) taktéž uvádí, že se mění vztahy rodičů s dětmi. Dcery potřebují podporu od svých matek v rozvoji ženské role, to samé naopak potřebují chlapci od svých otců. Vytvořené blízké vztahy dcery a matky mají často tendenci přetrvávat i v dospělosti, zatímco nezávislost synů na matkách se spíše v dalších letech prohlubuje (Janošová, 2008).

Dospívající u svých rodičů nejvíce kladně hodnotí plnění rodičovských povinností, materiální zabezpečení, výchovné přístupy nebo vštěpování morálních zásad. Na druhé straně adolescenti u svých rodičů odsuzují patologické jevy, zanedbávání rodičovských povinností, neplnění rodičovských kompetencí či špatné vzájemné vztahy mezi rodiči. Adolescenti mají nové potřeby, osvojují si systém hodnot, zvyšuje se kritičnost vůči vlastnostem dospělých. V tomto období se kvalitativně mění sebevědomí za aktivní účasti jedince (Kuric, 2001). Kuric (2001, 109) k tomuto uvádí, že „*sebevědomí je základním stavebním kamenem osobnosti každého člověka*“.

Adolescenti v rámci socializace získávají nové role ve společnosti, např. role člena party či blízkého přítele. Mění se jejich vztahy s lidmi, dospívající odmítá podřízené postavení, s dospělými vede polemiky ohledně rozdílných názorů, a vůči sobě jsou dospívající velmi sebekritičtí (Vágnerová, 2005). Sobotková & kol. (2014, 35) zmiňují, že „*adolescenti vyhledávají oporu u vrstevníků, kteří sami zažívají stejný vývojový proces*“.

Dle Thorové (2015) v období dospívání má vrstevnická skupina největší význam, s její pomocí se dospívající formuje a nachází svou identitu prostřednictvím identity skupinové, mluví se o tzv. vrstevnické aréně. Dospívající touží po uznání a po tom někam patřit. Pokud je vybraná vrstevnická skupina odmítne, jsou velmi přecitlivělí. „*Sociálně emoční vztahy s přáteli nabývají u dospívajícího na důležitosti a ovlivňují významně jeho chování*“ (Thorová, 2015, 421).

„*Vrstevnická skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity*“ (Vágnerová, 2005, 371). Socializace ve vrstevnické skupině začíná vstupem, pokračuje přijetím skupinové identity a končí osamostatněním a diferenciací v hierarchii skupiny. Vrstevnická skupina poskytuje jistotu a bezpečí, pozitivní akceptaci, solidaritu, také má referenční význam, protože poskytuje dospívajícím mezi sebou zpětnou vazbu a korektivní

zkušenost. V komunikaci dospívajících mezi sebou je typické vytváření vlastního stylu odlišného od komunikace s dospělými. Sdělení mezi dospívajícími jsou zkratkovitá, využívají převážně sociální sítě a prostředků ke komunikaci, které sociální sítě poskytují, např. emotikony. U adolescentů je také silná i neverbální složka komunikace, používají mimo jiné např. grimasy, strkání, posmívání, apod. (Vágnerová, 2005).

Velkou roli v období dospívání hraje přátelství. Význam přátelství charakterizuje důvěrnost a má pozitivní vliv na formování osobnosti adolescentů, rozvoj kladných charakterových vlastností a seberegulaci vlastní osobnosti. Kromě přátelství se také vytváří kamarádské skupiny mezi chlapci a dívkami (Kuric, 2001).

Langmeier & Krejčířová (2006) popsali pět fází navazování vztahů s vrstevníky v období dospívání:

- a) skupinová izosexuální fáze - skupiny složené z jedinců stejného pohlaví, které začínají být více organizované a stabilnější. Rozdělují se role ve skupině a od členů se vyžaduje určitá loajalita. Opačné pohlaví je aktivně odmítáno.
- b) individuální izosexuální fáze - charakteristická potřebou intimního párového přátelství, vytváření bližšího emočního vztahu k příteli/přítelkyni, tyto vztahy mnohdy přetrvávají až do dospělosti/stáří. Přátelství dívek založeno na hlubší emoční náklonnosti, přátelství chlapců je spíše založeno na společných zájmech.
- c) přechodná etapa - jde o počínající, často nejistý zájem o druhé pohlaví, jedinci opačného pohlaví si projevují svůj vzájemný zájem v této fázi zatím „na dálku.“
- d) heterosexuální polygamní fáze - již se objevují vztahy mezi chlapci a dívkami. Jedná se o tzv. „první lásky“, dospívající získají první důvěrné zkušenosti s druhým pohlavím, např. zkušenosti s flirtováním, objevují se sexuální fantazie, ale také již první sexuální aktivity.
- e) etapa zamilovanosti - jedná se již o trvalejší a hlubší vztahy mezi opačným pohlavím.

K rozdělení výše uvedeným fázím je nutné zmínit, že dospívající dosahují uvedených stupňů v rozdílném věku v závislosti na charakteru osobnosti dospívajícího, jeho výchovy i vlivu společnosti. Právě moderní doba vše ale urychluje a dospívající pod tlakem společnosti získávají zkušenosti se sexuálním životem bez žádoucího emočního zainteresování a velmi brzy tak vstupují do světa dospělých, jedná se o tzv. „mizící

adolescenty“ (Langmeier & Krejčířová, 2006, 155). V České republice pohlavní styk mělo 14 % 15letých chlapců a 13 % 15letých dívek (Dolejš & Orel, 2017).

Kamarádské vztahy mezi oběma pohlavími často přerůstají ve vztahy sexuální. Existují zde však rozdíly v chápání prvních lásek u obou pohlaví, chlapci a dívky se učí jednat s osobami druhého pohlaví, kultivovat své city a ohleduplnost vůči druhému pohlaví (Kuric, 2001).

1.7 Utváření osobní identity

„Základní vývojový úkol, který je spojován s obdobím adolescence, je dosažení identity“ (Sobotková & kol., 2014, 31). Posláním dospívajících je vybudovat si vlastní pozitivní identitu pomocí nalezení odpovědí na otázky „kdo jsem?“, „kam patřím?“, „k čemu směřuji?“, „čím se řídím?“, „co je moje budoucnost?“, „jsem spokojený sám se sebou?“, „jsem spokojený ve svém životě?“ (Macek, 1999).

Carr-Gregg (2012) uvádí, že pochopit, kdo jsme, není vůbec snadné a od dospívajících se vyžaduje, aby si kladli zásadní životní otázky a pokoušeli se činit obtížná morální rozhodnutí.

Identita ovšem není hotovou a v adolescenci definitivně utvořenou strukturou, naopak, je spojena s trvalým procesem sebepoznávání. Je velmi důležité uvědomit si kontinuitu vlastního života, dokázat propojovat svoji minulou a přítomnou zkušenost s představou vlastní budoucnosti do smysluplného celku. Identita umožňuje čelit světu autonomně, koherentně a zodpovědně. Je nutné zdůraznit, že způsoby dosažení identity jsou velmi individuální. Utváření identity lze charakterizovat jako klíčový proces reflektování autorství vlastních aktivit, zažívání vlastní jedinečnosti a oddělenosti od druhých lidí a uvědomování si časové kontinuity vlastního života (Sobotková & kol., 2014).

Macek (2006, in Blatný, 2006) rozčlenil jednotlivé aspekty identity: vědomí unikátnosti, jedinečnosti, odlišnosti od druhých; pocit sounáležitosti, pocit, že někam patřím; kontinuita a konzistence vlastní zkušenosti; potřeba explorační, zážitek autorství vlastního života, zaangažování se a přijetí závazku odpovědnosti za vlastní jednání; zážitek autentičnosti a pravdivosti a zážitek integrity.

Erikson (2015) se ve své periodizaci lidského vývoje domníval, že v adolescenci je vývojovým úkolem hlavně vyřešení konfliktu mezi identitou a zmatečností rolí, neboť jedinec je vystaven hledání vlastní identity a současně je nejistý ze své pozice mezi lidmi.

Vytváření identity dospívajícího je součástí dlouhodobého procesu utváření vztahu k vlastnímu „já“. Je možné identitu v adolescenci považovat za pojem, který spojuje všechnu sebereflexi jedince v jeho sociálním a kulturním prostředí, protože formování identity probíhá v různých oblastech života jako je rodina, škola nebo práce. V procesu formování vlastní identity jde o potvrzení vlastní existence, jak před sebou samým, tak i před společností, ve které jedinec žije (Sobotková & kol., 2014).

Někteří adolescenti nenachází svou identitu lehce a při jejím hledání odmítají podporu a kontrolu dospělých. Ve snaze objevit, kdo vlastně jsou, zkoušejí jednu masku za druhou, aby zjistili, která jim sedí. Pro dospívající je velmi důležité někam patřit a být přijímán. A z toho důvodu se mnozí z nich připojují ke skupinám nebo kulturám, jen proto, aby mohli k někomu nebo něčemu patřit. Pro mnoho rodičů patří období dospívání možná k nejobtížnějšímu úseku na cestě za dospělostí jejich vlastních dětí, přičemž často musí rodiče vyzkoušet řadu strategií k dosažení zdárného cíle (Carr-Gregg & Shale, 2010).

V době dospívání skupinová identita získává významnější roli a pomáhá svými již definovanými znaky adolescentům překlenout období nejisté a nerozhodné osobní identity. Pro dospívajícího je snazší přijmout již existující identitu určitého společenství. Sebepojetí nezávislé na skupině si člověk dokáže vytvořit až později po nabytí určitých životních zkušeností. Typické adolescentní skupiny se formují na základě určitých idejí, které vykazují znaky kritiky a opozice vůči současné společnosti (Thorová, 2015).

Sobotková & kol. (2014, 31) uvádí, že „*výrazem hledání identity jsou i tzv. subkultury mládeže, jejich hlavním vymezujícím znakem jsou nápadné vnější projevy nebo identifikace s určitým, např. hudebním stylem (barva a střih vlasů, oblečení, zdobení těla, apod.).*“

Jednotlivé fáze identity významně souvisejí s různými charakteristikami osobnosti a jsou také evidentní rodové rozdíly při formování identity, zejména v pozdějších fázích dospívání. Je prokázáno, že chlapci například neprožívají tak silně jako dívky konflikt mezi budoucí profesionální kariérou a rodinným životem. U chlapců je jejich formování identity a budoucí perspektivy zřetelněji vázáno na profesní orientaci a má pro ně větší význam politická orientace. Pro dívky je důležitější spíše orientace světonázorová a

náboženská. Sebepojetí u dívek je více zakotveno v interpersonálních vztazích, aktuálních i perspektivních. Ze studií také vyplývá, že u dívek než u chlapců se v průběhu dospívání častěji rozvíjí intimita než identita (Macek, 1999).

Jeden z nejefektivnějších způsobů, jak poznat sebe sama, je zdravé riskování, jehož smyslem je ověřit si vlastní schopnosti při aktivitách. Takové činnosti jsou dobré nejen na zahnání nudy, ale také vnášejí do života dospívajících systém a umožňují jim kontakt s vrstevníky s podobným žebříčkem hodnot i s dospělými, kteří sdílejí stejné záliby a mohou se stát jejich rádci (Carr-Gregg, 2012).

Většina dospívajících se chová čas od času riskantně, což je běžnou a nedílnou součástí dospívání. Testování okolního světa pomáhá mladým lidem definovat a rozvíjet jejich identitu a podtrhuje jejich oddělení od rodičů. Rodiče by v tomto období měli být trpěliví a být připraveni poskytnout svým dětem podporu (Michalčáková, 2007).

Nedostatečný prostor a malá příležitost k smysluplnému začlenění do světa dospělých může vést dospívající k nežádoucím, rizikovým až nebezpečným cestám formování vlastní identity (Sobotková & kol., 2014).

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ

2.1 Vymezení normy a normality

Slovník sociologických pojmů definuje společenské normy jako vnější očekávání společnosti, jak se v ní bude člověk chovat (Jandourek, 2012). Definování normality nese svá úskalí, z psychologického hlediska můžeme normalitu popsat podle těchto kritérií: přiměřené vnímání reality, schopnost ovládat své chování, schopnost navazovat vztahy, sebeúcta, akceptace atd. (Nolen-Hoeksema, Fredrickson, Loftus, & Wagenaar, 2012).

Sociální normy se týkají sociálního chování ve společnosti, regulují mravní normy, zvyky, zákony, které platí v určité společnosti. Normy ve společnosti svým způsobem dávají lidem hranice a ulehčují jim tak společenský život. V praxi však často dochází ke středu norem s morálkou (Jandourek, 2012).

Fischer & Škoda (2014, 25) „sociokulturní norma se odráží ve stereotypech postojů k lidem, kteří jsou určitým způsobem odlišní. Jejich chování bývá častěji posuzováno jako nepřijatelné a abnormální“. Dle dostupné literatury je zřejmé, že stanovit to, co je ve společnosti normální a co již naopak není, je obtížné (Fischer & Škoda, 2014).

Odchylka od stanovených norem je označována za abnormalitu, kdy maladaptivní chování má nepříznivé důsledky pro jednotlivce i společnost (Nolen-Hoeksema et al., 2012). Hranice mezi normou a abnormalitou zdaleka nemusí být ostrá, mnohdy je spíše plynulá, kontinuální, pohyblivá a ne vždy zcela jasná, a proto je v některých případech uměle posuzována podle různých kritérií. Vyvíjí se a mění společně s postupem času, s vývojem a se změnami společnosti (Orel, 2016). Při posouzení hranice mezi normálním a abnormálním chováním je nutné vycházet u adolescentů z jejich osobnostních charakteristik (biologických a genetických) a prostředí (rodina, vrstevníci, škola) v kontextu fyzických sociálních, kognitivních a emocionálních kompetencí a úkolů v rámci vývojového období dospívání (Wilmshurst, 2015).

Abnormalita v chování se týká problematického modelu myšlení, cítění a jednání, který narušuje nejen zdraví daného člověka, ale způsobuje mu také obtíže v sociálních vztazích, popř. v zaměstnání (Pelling & Burton, 2017).

2.2 Rizikové chování adolescentů

Adolescence je citlivým obdobím pro rozvoj rizikového a problémového chování. Jedná se o tělesné a duševní poškozování zdraví dospívajících a o rizikové chování spjaté s negativním vlivem a ohrožením společnosti. „*Problémové či rizikové chování nejsou jen zjevně společensky nebezpečné aktivity, ale je to i chování poškozující zdraví a přirozený vývoj*“ (Macek, 2003, 110).

Macek (2003) uvádí, že již od počátku 90 let byl v evropských zemích zaznamenán nárůst problémového a rizikového chování adolescentů. Autor za hlavní příčiny tohoto nárůstu chování považuje větší toleranci k dospívajícím, důraz na výkon nebo větší tlak na vlastní rozhodování a osobní svobodu dospívajících. Dále rizikové chování ovlivňuje oslabování rodinných vazeb, zvyšující se nezaměstnanost, nejistota dospívajících a oslabení sociální kontroly dospívajících. Rizikové chování je podmíněno kulturními, sociálními, psychologickými, historickými, ekonomickými a demografickými faktory, ale také osobnostními charakteristikami dospívajícího.

Charakteristické intenzivní prožívání emocí a pomaleji se rozvíjející regulační dovednosti v dospívání jsou důvodem, proč je psychika adolescentů zranitelnější a náchylnější k psychopatologii. Adolescenti proto mají největší predispozice, že se zapojí do rizikových akcí, které mohou mít negativní následky pro jejich další život (Thorová, 2015).

Dolejš & Orel (2017) za jeden ze stěžejních prediktorů rizikového chování považují impulzivitu adolescentů. Impulzivita vnímaná jako osobnostní rys má vliv na chování, jednání a náhlé reakce jedinců. Právě v rizikových aktivitách je často vidět zkratkovité chování, ve kterých adolescenti často jednají bez rozmýšlení, neuvědomují si závažnost svého chování a následných dopadů. Impulzivita jako osobnostní rys dospívajících je spjata s agresivitou, hněvem a emoční nestálostí. V negativním vztahu je v úzkém spojení se sebedůvěrou, přívětivostí, citovou vyzrálostí anebo kladným vztahem k budoucnosti.

Moravcová, Podaná, Buriánek a kol. (2015, 46) popisují rizikové chování jako „*nekonformní jednání, které se vyznačuje negativním vybočováním z norem a porušováním zavedených společenských, školních a jiných pravidel*“. S tím, že musíme brát v potaz, že určitá míra rizikového chování v období adolescence je svým způsobem normální, některé

děti takového chování zanechají, jiné naopak v závažnějším delikventním chování pokračují až do dospělosti (Moravcová et al., 2015).

Dle dostupné literatury zhruba 50 % adolescentů se během dospívání zapojí alespoň do jedné z forem rizikového chování (Sobotková & kol., 2014). „*Zdravé riskování funguje v jejich životě jako pozitivní nástroj, který slouží k objevování, rozvoji a upevnování vlastní identity*“ (Carr-Cregg, 2012, 38). Dolejš & Orel (2017) uvádějí, že k významnému nárůstu zkušeností s rizikovými aktivitami dochází u chlapců ve věku mezi 13. a 14. rokem. U dívek je trend odlišný, nárůst celkové rizikovosti lze pozorovat již mezi 12. a 13. rokem. Výskyt rizikových aktivit je nutné chápat u konkrétního jedince jako komplexní jev, který je vždy způsoben kombinací několika proměnných (Skopal, 2016).

Mezi oblasti rizikového chování se řadíme potřebu experimentace a užívání návykových látek, kouření, delikventní chování (trestné činy, přestupky), agrese, násilí, poruchy příjmu potravy, rizikové sporty, rizikové sexuální chování, nebezpečné řízení a další (Macek, 2003). Na základě provedeného výzkumu Univerzity Palackého v Olomouci za účelem identifikace aktuálních specifik rizikového chování adolescentů bylo zjištěno, že mezi nejčastější oblasti rizikového chování v dospívání řadí užívání psychoaktivních látek, zejména alkohol, tabák a marihuana, dále pak trestná činnost, agresivní chování, šikana, záškoláctví a předčasné zkušenosti se sexem (Tomšik, Dolejš, Čerešník, Suchá, & Skopal, 2017).

Adolescence je období zvýšené náchylnosti k vytvoření různých závislostí, včetně kouření či závislosti na návykových látkách. Je to způsobeno tím, že adolescentní mozek je náchylnější k vytvoření závislosti z důvodu zvýšené dopaminové odpovědi (Siegel, 2016).

Orel (2016, 159) charakterizuje mozkový dopaminový systém odměny jako „*speciální síť mozkových neuronů, které spolu komunikují prostřednictvím mediátoru dopaminu. Právě s aktivací této sítě neuronů jsou spojeny příjemné pocity, uspokojení a slast.*“

Dopamin je neuropřenašeč, který vytváří touhu po odměně. V dospívání je evidentní zvýšené vylučování dopaminu, což má za následek to, proč dospívající vyhledávají vzrušující aktivity a s tím spojené intenzivní zážitky. Je známo, že adolescenti rádi experimentují s novými zážitky, touží po změně vědomí a potřebují podstoupit různá rizika, aby mohli objevovat svět. Díky zvýšené touze po odměně se jedinci chovají impulzivně, jednání bez rozmyšlení. Zvýšený vzestup hladiny dopaminu přináší pocit

uspokojení, vzrušení a neodolatelnosti, který si dospívající chtějí brzy zopakovat, protože rizikové chování obnáší vylučování dopaminu. Na druhou stranu náhlé snížení hladiny dopaminu vyvolává nepříjemné pocity. V adolescenci je hladina dopaminu nízká a náchylnost k vytvoření závislosti na prudkých vzestupech dopaminu je velmi vysoká (Siegel, 2016).

Mnoho dospívajících často čelí tlakům z okolí, které mohou vést od experimentování až k užívání alkoholových i nealkoholových drog. Vzory chování, které si dospívající osvojí v průběhu tohoto rizikového období, jako je užívání alkoholu, drog, léků či jejich neužívání, mohou mít dlouhotrvající pozitivní i negativní dopady na budoucí zdraví a pohodu dospívajících (World Health Organization, n.d.).

„Adolescentům často připadá, že brát drogy je zcela běžné, a tudíž „bezpečné“, ale je důležité, aby pochopili, že užívání drog může vést k obrovským změnám vnitřního prožívání a sociálních vztahů“ (Siegel, 2016, 219). V dospívání se objevuje pud prozkoumávání nových dimenzí prožívání, k čemuž dopomáhají právě drogy, protože pozměňují mozkové funkce. Emoční reakce na užití návykových látek může být v rozmezí od vzrušení až po strach či odpor. Užívání psychotropních látek, mezi něž patří alkohol a další, tzv. rekreační drogy, může být jednou z nejnáročnějších situací pro adolescenty a jejich rodiny (Siegel, 2016).

„Vyzkoušení zejména měkkých drogy je u větší části adolescentní populace společenskou událostí a určitým vrstevnickým standardem“ (Macek, 2003, 112). Podle výsledků Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách v roce 2015 (ESPAD 2015) 66 % šestnáctiletých studentů někdy v životě kouřilo cigarety, 30 % kouřilo v posledních 30 dnech a 16 % kouří denně. Průměrný věk první zkušenosti s cigaretou dosahoval 11,9 let. Dále výsledky studie přinesly zjištění, že 37 % studentů vyzkoušelo v životě nějakou nelegální drogu, v 37 % případech se jedná o konopné látky, kdy průměrný věk první zkušenosti s konopnými látkami dosahoval 14,5 let (Chomynová, Csémy, & Mravčík, 2016). Kouření cigaret v posledních 30 dnech uvedlo 11 % dotazovaných a experimentování s marihuanou taktéž cca 11 % dotazovaných adolescentů při dotazníkovém šetření Výskytu rizikového chování u adolescentů (VRCHA) (Dolejš & Skopal, 2015). Zajímavé je, že v další realizované studii jsou výsledky experimentování s marihuanou a kouření cigaret taktéž skoro shodné, kdy v posledních 30 dnech kouřilo

8 % a během života experimentovalo s marihuanou 9 % dospívajících (Dolejš & Orel, 2017).

Experimentální období je pro dospívající nesmírně důležité, neboť si tak mohou díky úspěchům, neúspěchům nebo omylům, přijít sami na to, že život neprobíhá v extrémech a hranice je potřeba dodržovat. Závislostí na návykových látkách mohou být ohroženi nejen dospívající z dysfunkčních rodin, ale i ti ze spořádaných hyperprotektivních rodin, důvodem je nedostatečná připravenost na zvládání životních obtíží a stresů, které období dospívání přináší (Jedlička, 2017). „*U predisponovaných jedinců může po určitém čase experimentování s návykovými látkami vyústit do chorobné závislosti*“ (Jedlička, 2017, 194). Na základě výsledků z různých výzkumů existují poznatky, že protidrogová prevence je velmi nutná a podnětná, protože čím dříve jedinec s užíváním jakýkoliv drog začne, tím je větší pravděpodobnost vytvoření závislosti (McGrath, Sumnall, McVeigh, & Bellis, 2006).

V celosvětovém měřítku alkoholismus patří k nejrozšířenějším sociálně patologickým jevům, ale co se týče intenzity nebezpečí a ohrožení škodlivými důsledky, už je z tohoto prvního místa vytlačován nealkoholovými drogami (Šedivý & Válková, 1988).

V současné době je alkohol běžnou drogou legálně užívanou dospělými a nelegálně mladistvými pod zákonnou věkovou hranicí (Siegel, 2016). Podle Evropské školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD 2015) až 80 % dospívajících vnímá alkohol jako velmi snadno dostupný. V České republice jde v tomto případě až o 90 % adolescentů. Alkohol je v české společnosti příliš tolerovaný a rizika s ním spojená často podléhají bagatelizaci. Adolescenti konzumují alkohol průměrně kolem 12 let, tento věk však neustále klesá. Paradoxní je, že prvotní zkušenost s alkoholem svým dětem zprostředkovávají v mnoha případech sami rodiče (Chomynová et al., 2016).

Velmi riskantního chování se dopouštějí dospívající při skupinovém nárazovém užívání alkoholu v krátkých časových intervalech (tzv. binge drinking). Velmi malý počet dospívajících si může uvědomovat, že takovéto experimentální užívání alkoholu, může být predispozicí k vytvoření zájmu o užívání alkoholu, opíjení se a že může přejít v závislost (Siegel, 2016).

„*Agrese bývá dlouhodobě frustrovanými mladými lidmi vnímána i jako spolehlivý způsob řešení sociálních, etnických a politických problémů*“ (Jedlička, 2017, 190). Někteří dospívající zvládají svou adolescentní krizi spojenou s tenzí a frustrací tak, že vyhledávají

skupiny, kde se mohou vybit. V poslední době roste agresivita a intolerance mladistvých. Dospívající, pro které se stalo násilí legitimním a účinným nástrojem řešení konfliktů, byli často vystavováni fyzickému násilí již od svého dětství (Jedlička, 2017). „*Nepřátelství, agresivita a bezcitná surovost jsou podle soudu psychiatrů a psychologů maladaptivním způsobem kompenzace pocitů nedostatečnosti*“ (Jedlička, 2017, 200). Agresivní chování u dospívajících je považováno za komplexní jev, které se projevuje se v různých formách. Mezi proměnné související k tomuto jevu patří impulzivita, neuroticismus, nedostatek empatie a sebeúcty, maladaptivní schémata a dysfunkční myšlenky (Franco, Amutio, López-González, Oriol, & Martínez-Taboada, 2016). Agresivita může být výrazným rizikovým faktorem, který je projevován, právě impulzivitou jedince. Důležité také je, jakým směrem jsou agresivní projevy mířeny. Může se jednat o agresivní jednání vůči okolí, které je vyvoláno různými vnějšími a vnitřními motivy. Na druhou stranu se také může vyskytnout agresivní jednání vůči vlastní osobě různými způsoby sebepoškozování, např. sebepoškozování záměrné anebo neuvědomované v souvislosti s nadužíváním návykových látek (Dolejš, Skopal, Cakirpaloglu, Suchá, & Vavrysová, 2014).

Rizikovým pro dospívající také může být zahájený předčasný pohlavní život. V současné společnosti je prokázáno, že s postupem doby, se věk prvního pohlavního styku u dospívajících velmi snižuje, a že v souvislosti s prvními erotickými vztahy mohou vznikat problémy výchovného charakteru (Kuric, 2001). Langmeier & Krejčířová (2006, 158) uvádějí, že „*časté zahájení sexuálního života souvisí ale i s kouřením, s abúzem alkoholu a s účastí dospívajícího na dalších rizikových aktivitách, a stává se tak vlastně součástí určitého životního stylu*“. Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků v roce 2014 (HBSC) zjistila, že necelých 25 % patnáctiletých má zkušenosti s pohlavním stykem, což je ve srovnání s mezinárodním průměrem mírně nad hranicí. Zároveň respondenti ve srovnání s průměrem všech zemí HBSC uvádějí častější použití kondomu či hormonální antikoncepce (Madarasová Gecková, Dankulinová, Sigmundová, & Kalman, 2016).

Fenoménem současného dospívání je rizikové chování adolescentů na internetu. Díky nezadržitelnému rozvoji internetu a sociálních sítí dostala komunikace a vztahy mezi lidmi nový virtuální rozměr, vznikají virtuální komunity, jejichž zprostředkovatelem je elektronická komunikace. Svět dospívajících se tak velmi úzce prolíná se světem virtuálním, sociální sítě nabízejí prostor k experimentování s vlastní identitou. Oproti

skutečnému světu jsou dospívající ve virtuálním světě v komunikaci otevřenější, upřímnější, více vyjadřují své názory a také více porušují společenské normy. Kyberprostor může v pozitivním slova smyslu sloužit k osobnímu růstu dospívajících, ale na straně druhé může mít na dospívající destruktivní vliv, neboť virtuální prostředí skrývá riziko kybergroomingu a kyberšikany. Dospívající se tak velmi lehce mohou stát agresory anebo oběťmi virtuálního světa (Thorová, 2015).

„Pro hodnocení rizikovosti jednotlivých forem chování je přitom velmi důležitá osobní zkušenost, tzn., že společenská nebezpečnost určitého typu rizikového chování vždy přímo nekoresponduje se subjektivní představou rizika u mladých lidí“ (Macek, 2003, 110). Samotní adolescenti považují za rizikové či ohrožující dle výzkumů užívání drog, střídání sexuálních partnerů a gambling (Macek, 2003).

V důsledku toho v průběhu rizikového období mají dospělí jedinečnou příležitost výrazně ovlivnit dospívající jedince (World Health Organization, n. d.). Macek (1999, s. 103) uvádí, že *„výzkumy dokazují, že pro predikci rizikového chování je nejdůležitější rodina adolescenta.“* Jako prevence rizikového vývoje se tradičně zdůrazňuje význam pozitivních emočních vztahů v rodině a otevřená komunikace rodičů s dospívajícím. Důležité je také, zda a jaké vztahy jsou mezi rodiči a školou, do jaké míry jsou rodiče v kontaktu s přáteli a vrstevníky svých dospívajících dětí a jaký je celkový životní styl rodičů (Macek, 1999).

Čerešník (2017) z Univerzity Konstantína Filozofa v Nitře se zaměřil na definování příčin rizikového chování adolescentů ve vztahu k edukačnímu prostředí. Vycházel z předpokladu, že rizikové chování je aktuálním problémem ve školách. Školy se potýkají s rozmanitými formami rizikového chování adolescentů, které nejsou systémově řešené. Autor vyslovuje názor, že lze na rizikové chování v edukačním prostředí nahlížet z více úhlů pohledu, a že se v tomto prostředí objevují problematické proměnné, jejichž komplexní neuchopení v systému, může mít také svůj vliv na vzrůstajícím výskytu rizikového chování. Adolescenti se tak například v některých případech mohou cítit méněcenně ve vztahu ke svým školním výkonům, což se projevuje deficitem (kognitivní, afektivní a motivační). Čerešník představuje vytvořený model, který vysvětluje vztah problémového nastavení edukačního prostředí a produkce rizikového chování. Afektivní deficit vyjadřuje negativní vztah adolescenta ke škole a jeho školním povinnostem. Kognitivní deficit má příčinu v tom, že způsobuje nedostatečnou orientaci v tom, co se od

jedince ve školním prostředí očekává. Poslední motivační deficit obsahuje přesvědčení o tom, že adolescenti se nechtějí učit, protože ve vzdělávání nevidí smysl (Čerešník, 2017).

Česká republika se zapojuje do Evropských školních studií o alkoholu a jiných drogách (ESPAD), naposledy tak učinila v roce 2015. Studie ESPAD je důležitým zdrojem získávání přehledu o informacích a trendech v oblasti užívání návykových látek a dalších forem rizikového chování mezi evropskými mladistvými. Cílovou skupinou jsou studenti ve věku 16 let. Výsledky studie ESPAD z roku 2015 v ČR poskytli obraz o výskytu rizikového chování. Ze získaných výsledků se zaměřím jen na některé, např. až 66 % šestnáctiletých studentů někdy v životě kouřilo cigarety, až 96 % studentů ochutnalo v životě alkohol, dále až 37 % studentů vyzkoušelo v životě nějakou nelegální drogu, nejčastěji konopné látky v 37 %. Dle studie ESPAD průměrný věk první zkušenosti s konopnými látkami dosahoval 14,5 let. Závěrem uvádím, že bylo zjištěno, že více než 80 % šestnáctiletých si dokáže snadno obstarat cigarety a pivo, 50 % studentů si snadno obstará také jiný druh alkoholu a konopné látky. Až 28 % studentů hraje denně počítačové hry a až 84 % denně surfuje na internetu (Chomynová et al., 2016).

Studie ESPAD 2015 přinesla překvapivé výsledky svědčící o výrazné změně trendů hlavních sledovaných indikátorů, zejména šlo o významný pokles prevalence v případě kouření a konzumace alkoholu mezi 16 letými studenty. Zatímco v roce 2015 uvedlo v posledních 30 dnech kouření až 30 % a konzumaci alkoholu 69 % respondentů (Chomynová et. al., 2016). Dle ESPAD 2011 v posledních 30 dnech kouřilo celkem 42 % a pilo alkohol 79 % studentů (Chomynová, Csémy, Grolmusová, & Sadílek, 2014).

Na základě zjištěných výsledků v ESPAD 2015 byla v roce 2016 provedena validizační studie s cílem potvrdit nebo vyvrátit sledovaná zjištění o rozsahu užívání legálních a nelegálních drog mezi adolescenty. Výzkumný soubor tvořilo 2471 šestnáctiletých ze 115 škol ve všech krajích ČR. Výsledky validizační studie přinesly zhodnocení aktuálního výskytu rizikového chování dospívajících v roce 2016 a potvrzení a výsledků zjištěných ve studii ESPAD 2015. Bylo zjištěno, že 27 % studentů kouřilo v posledních 30 dnech, 13 % kouří denně, 41 % pilo v posledních 30 dnech 5 a více sklenic alkoholu při jedné příležitosti, pití nadměrných dávek alespoň jednou týdně uvedlo 13 %, až 32 % studentů vyzkoušelo v životě konopné látky a v posledních 12 měsících 24 % užilo konopné látky. V evropském kontextu zůstávají zkušenosti českých 16 letých

s návykovými látkami nadprůměrné. V České republice je dlouhodobě vysoká dostupnost tabákových výrobků i alkoholických nápojů pro nezletilé. Při kontrolních nákupech byly alkohol nebo tabákové výrobky prodány adolescentům nejméně v cca 50 % případů, nejvyšší dostupnost byla zjištěna ve večerkách, až 90 % případů (Drbohlavová, Rous, Černíková, & Kozák, 2016).

Od roku 1994 je Česká republika také zapojena do Mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků (The Health Behavior in School-aged Children - HBSC), na které se podílí Fakulta tělesné kultury Univerzity Palackého v Olomouci pod záštitou Světové zdravotnické organizace. Cílem studie je zmapování životního stylu, zdraví, tělesné a duševní pohody, sociálním prostředí a chování 11 letých, 13 letých a 15 letých chlapců a dívek. Do této studie je zapojeno 220 tisíc školáků ze 42 zemí světa. Na základě realizace výzkumu v roce 2014 v České republice bylo zjištěno, že čeští adolescenti začínají výrazně dříve ve srovnání s mezinárodním průměrem pít alkohol, kouřit cigarety a marihuanu, také jsou v konzumaci látkových i nelátkových drog v nadprůměru, dále mají nedostatek pohybu, volný čas tráví většinou u počítače a vynechávají snídani a večeře s rodinou. Závěry studie jsou takové, že pravidelně pije alkohol 20 % patnáctiletých chlapců a 14 % dívek, cigarety kouří pravidelně 11 % chlapců a 16 % dívek a zkušenosti s marihuanou uvedlo 23 % patnáctiletých dívek i chlapců. Naopak významně méně českých respondentů oproti mezinárodnímu průměru uvádí zkušenosti se šikanou cca 5 % a kyberšikanou až 2 % (Madarasová Gecková et al., 2016).

Dolejš & Orel (2017) realizovali výzkum, do kterého byly zapojeny základní školy a víceletá gymnázia Zlínského a Moravskoslezského kraje. Data od respondentů byla sesbírána prostřednictvím dotazníku Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA) a Škály impulzivity Dolejše a Skopala (SIDS). Výzkumné šetření ukázalo, že za posledních 30 dní pilo alkohol 25 % adolescentů Moravskoslezského kraje a 28 % adolescentů ve Zlínském kraji. Stav opilosti během posledního měsíce zažilo 2 % jedinců z Moravskoslezského kraje a 3 % ze Zlínského kraje. Denně kouří cigarety 2 % zlínských adolescentů a cca 4 % a v populaci moravskoslezských. Výzkum ukázala, že u chlapců pití alkoholu a kouření cigaret výrazně stoupá mezi 13 a 14 rokem. Pozoruhodné je, že u dívek dochází k nárůstu celkové rizikivosti již mezi 12. a 13. rokem. I přesto výzkum zaznamenal pokles adolescentů, kteří mají problémy s užíváním alkoholu a jiných drog, ale naopak potvrdil zvýšení delikventního chování a páchaní trestné činnosti. Delikventní

aktivity jsou v obou skupinách respondentů vyšší, například 30 % má zkušenosti s krádežemi, s vandalizmem nebo poškozováním cizích. V rámci tohoto výzkumu byly zkoumány i rozdíly mezi dívkami a chlapci v obou uvedených krajích. Statisticky významný rozdíl byl zjištěn pouze u faktoru delikvence, kdy se chlapci dopouští různých forem rizikového chování. Naopak rozdíly mezi dívkami a chlapci v užívání alkoholových a nealkoholových drog neexistují žádné.

2.3 Poruchy chování

Dle Říčana & Krejčířové (2006) jsou poruchy chování spojené s oslabením ve funkcích organismu, které jsou zodpovědné za regulaci a řízení chování. Poruchy chování mohou být také rodinně podmíněné, a to tak, že jsou riziková rodiče, kteří sami nemají zvnitřněné normy společnosti a jsou pro své děti špatným vzorem. Porucha chování může být také jistým projevem psychické poruchy. Je nutné ale mít také na paměti, že porucha chování se u dítěte můžeme objevit z důvodu toho, že dítě volá o pomoc a potřebuje pomoci uniknout z akutní tíživé nebo konfliktní situace. Děti s poruchami chování potřebují pozornost a uznání, protože se často cítí ve společnosti odmítané, izolované anebo také dlouhodobě emočně deprivované. V dospívání mohou být poruchy chování spojené s hledáním vlastní identity. „*Porucha chování je projevem hledání náhradního uspokojení při ztrátě nebo opakované frustraci*“ (Říčan & Krejčířová, 2006, 241).

Poruchy chování jsou charakteristické opakovaným nedodržováním, narušováním a nerespektováním společenských morálních pravidel, norem a práv ostatních. Dělí se na poruchy lehké, střední a těžké podle závažnosti a způsobených důsledků (Orel, 2016).

Dle Traina (2001) poruchy chování u dospívajících jsou také často spjaty s nepříznivým psychosociálním prostředím, včetně neuspokojivých vztahů v rodině, nedostatečného výchovného vlivu a selhávání ve škole. U dětí pozorujeme asociální projevy. Častěji se poruchy chování vyskytují u chlapců a mnohdy se porucha chování vyskytuje společně s hyperkinetickou poruchou pozornosti.

Poruchy chování často souvisí s disharmonickým vývojem osobnosti. K nejčastějším poruchám chování patří lhaní, krádeže, násilí, záškoláctví, úteky (Říčan & Krejčířová, 2006). Přičemž např. „*záškoláctví se výrazně často váže k nastoupení kriminální kariéry*“ (Novotný, Zapletal, & kol., 2001, 373).

Disharmonický vývoj je nerovnoměrný vývoj, kdy je dítě nadprůměrně vyvinuté v jedné oblasti, ale v ostatních zaostává, což může být projevem začínající organické či jiné nemoci nebo poruchy osobnosti (Pugnerová & Kvitová, 2016).

Pavlovský & kol. (2012) uvádí, že disharmonický vývoj osobnosti je diagnostikován v případě, kdy již od raného věku jde o trvalé odlišné vytváření struktury osobnosti. V adolescenci dochází k ještě většímu zvýraznění sociálně negativních rysů, charakteristik a vzorců jednání vytvářejících v dospělosti specifickou poruchu osobnosti. K základním osobnostním charakteristikám dospívajících s poruchami chování patří: impulzivita, zvýšená dráždivost, agresivita, nedůvěřivost, problém s autoritami, výbušnost.

„Disharmonický vývoje osobnosti je z hlediska prognózy nepříliš nadějný v rámci celkové adaptace a socializace do společnosti“ (Procházka, Šmahaj, Kolařík, & Lečbych, 2014, 134). Odhaduje se, že poruchy chování se projeví cca u 10 – 15 % dětí a adolescentů se projeví. Pro poruchy chování založené na disharmonickém vývoji jsou důležitými faktory agrese a narušená socializace. Chování dospívajících je impulzivní, agresivní, chybí jim sebekontrola, mají potíže navázat důvěrné vztahy, vnímat pocity viny či prožívat lásku. Poruchy chování se dělí dle Mezinárodní klasifikace nemocí (dále MKN-10) a také se dají rozčlenit na poruchy externalizované (hyperkinetická porucha, poruchy chování, porucha opozičního vzdoru, disruptivní porucha chování) a internalizované poruchy chování (Procházka et al., 2014).

V MKN-10 (2017) jsou poruchy chování se začátkem v dětství a v dospívání (F90 - F98) popsány jako opakující se a přetrvávající agresivní, asociální nebo vzdorovité chování, které trvá déle než 6 měsíců. Z toho důvodu se za poruchu chování nepovažuje jednorázový disociální skutek a problémové chování musí výrazně přesáhnout sociální chování odpovídající danému věku jedince. Za poruchy chování je považováno například nadměrné praní, týrání, krutost k lidem nebo ke zvířatům, závažné destrukce majetku, zakládání požárů, krádeže, opakované lži, záškoláctví, útoky z domova, silné výbuchy vzteku nebo nekázeň.

Dle MKN-10 (2017) poruchy chování dělíme:

a) F91.0 Porucha chování vázaná na vztahy k rodině - jedná se o disociální nebo agresivní chování, které je soustředěno na domov a na meziosobní styky se členy rodiny,

- b) F91.1 Nesocializovaná porucha chování - jde o kombinaci trvalého disociálního nebo agresivního chování s výrazným pervazivním narušením vztahu jedince k ostatním dětem. K nesocializované poruše chování patří Porucha chování samotářského agresivního typu anebo Nesocializovaná agresivní porucha,
- c) F91.2 Socializovaná porucha chování - jedná se o poruchu chování s disociálním nebo agresivním chováním trvalého rázu vyskytující se u jedinců, kteří jsou celkem dobře integrováni mezi vrstevníky. Do této kategorie spadá Porucha chování skupinového typu, Skupinová delikvence, Poklesky v souvislosti s členstvím v gangu, Krádeže s partou a také Záškoláctví,
- d) F91.3 Porucha opozičního vzdoru - Porucha chování která je primárně charakterizovaná výrazně vzdorovitým, neposlušným a rozkladným chováním, která však neobsahuje delikventní činy ani extrémnější agresivní nebo disociální chování, obvykle se vyskytující u mladších dětí,
- e) F91. 8 Jiné poruchy chování,
- f) F91. 9 Porucha chování NS - řadíme sem Dětské poruchy chování NS,
- g) F92 Smíšené poruchy chování a emocí - charakterizovány kombinací trvale agresivního, disociálního nebo vzdorovitého chování se zřetelně výraznými příznaky deprese, úzkosti nebo jiných poruch emocí. Kategorii členíme na Depresivní poruchu chování, Jiné smíšené poruchy chování a emocí a Smíšenou poruchu chování a emocí NS,
- h) F98 Jiné poruchy chování a emocí se začátkem obvykle v dětství a dospívání (MKN-10, 2013).

3 TRESTNÁ ČINNOST DĚTÍ A MLADISTVÝCH

3.1 Delikvence mládeže

Delikvence mládeže v současnosti patří k hlavním kriminologickým tématům. Pojem delikvence (z lat. delinquere- provinit se) lze charakterizovat jako společensky nepřijatelné, nežádoucí chování a projev poruchy sociálně adaptačních dovedností a schopností dětí a mládeže. V této souvislosti se též hovoří o tzv. juvenilní delikvenci (Fischer & Škoda, 2009).

V rámci delikvence mají význam biopsychosociální faktory, které působí ve vzájemné interakci. V dnešní době mnoho odborníků zastává při zkoumání příčin vzniku a rozvoje delikvence a kriminality dětí a mládeže tzv. multifaktoriální přístup (Fischer & Škoda, 2014).

Jedním z těchto autorů je např. Pandrnos (2014, 12), který popisuje multifaktoriální přístup, tak, že se *„jedná o přístup komplexně zkoumající všechny faktory jednotlivě i v jejich souvztažnosti, jež by se mohly podílet na poruchách osobnosti a vést až k jejím sociálně patologickým projevům“*.

Padrnos (2014) také rozděluje základní členění delikventních, respektive kriminogenních faktorů na endogenní a exogenní. Za endogenní faktory považuje činitele vnitřní povahy, přicházející z vnitřního prostředí jedince. Mezi endogenní faktory řadí genetické dispozice osobnosti, tj. soubor dědičných předpokladů (tzv. genotyp). *„Impulzivita má své biologické kořeny a je do určité míry dědičná“* (Dolejš & Orel, 2017, 80). Naopak činitelé vnější povahy, přicházející z jeho vnějšího prostředí jsou exogenními faktory. Autor uvádí, že individuální osobnost jedince se vytváří na pozadí endogenních faktorů prostřednictvím působení faktorů vnějšího prostředí. K exogenním faktorům řadí zejména vliv rodiny, školy, vrstevníků, okruhu přátel, společnosti, a v neposlední řadě také v moderní době vliv sociálních sítí a masmédií.

Děti a zejména mládež jsou velmi ohroženou skupinou z hlediska delikventního chování, které je může dostat do velkých obtíží. K tomu abychom porozuměli juvenilním delikventům, musíme brát na zřetel jejich vývoj, věk, pohlaví, společenské vnímání, zkušenosti a očekávání. Faktor věku velmi koreluje mezi delikvencí a trestnou činností, tak, že s vyšším věkem existuje pravděpodobnost, že se budou jedinci dopouštět více

trestné činnosti. Pohlaví také velmi souvisí s delikventním chováním, přičemž je prokázáno, že chlapci se takového chování dopouští více než dívky (Bates & Richelle, 2017). Fakt, že s přibývajícím věkem roste i míra celkové rizikovosti podporují také Dolejš & Orel (2017). V aktuální výzkumné studii rizikového chování adolescentů na českých gymnáziích prostřednictvím dotazníku VRCHA ve věkové kategorii 12letých měli průměrně vyšší skóre chlapci, ale ve věkových kategoriích 14letých a 16letých adolescentů dosahovaly vyššího průměrné skóre dívky. Větší rizikovost chování dívek se projevovala v užívání psychoaktivních látek, respektive alkoholu, tabáku a marihuany. Toto rizikové chování 14letých a 16letých dívek pravděpodobně souvisí s touhou zažít něco nového a získávat nové a zajímavé zážitky. Autoři studie na základě získaných dat dospěli k závěru, že kromě kategorie 12 letých dívek a chlapců, mezi rizikovým chováním chlapců a dívek, neexistují statisticky významné rozdíly (Tomšík et al., 2017).

Goldson & Muncie (2015) uvádějí, že v dřívějších koncepcích v přístupu k juvenilní delikvenci byl vnímán velký rozdíl mezi pohlavím. Existovalo mezi odborníky přesvědčení, že delikventní chování chlapců je považováno jednoduše za špatné chování. Zatímco příčinu delikventního chování u dívek dříve odborníci viděli v individuální nebo rodinné patologii v souvislosti s nemorálním nebo vadným charakterem dívek. Autoři ale zmiňují, že v současné době se rozdíly v chápání delikventního chování mezi pohlavím snižují a behaviorální normy mezi chlapci a dívkami se sbližují.

Rodinné zázemí má nezastupitelný vliv, v literatuře se můžeme setkat s teoriemi, že juvenilní delikventi vyrůstali v nestabilních rodinných podmínkách, ve kterých zažívali traumatizující zážitky, trpěli nedostatky anebo ztrátami (Rauchfleisch, 2000).

3.2 Etiologie a specifika kriminality mládeže

Novotný et al. (2001) při výkladu příčin kriminálního chování neopomínají vycházet z biologického základu, tedy oblasti genetiky, dědičných a konstitučních vlivů. Přičemž dispozici ke kriminálnímu chování mohou také pocházet z poruch či poškození mozku. Dále dle autorů mají významný vliv psychické charakteristiky dospívajících, zejména temperament, motivace, inteligence. Z důvodu toho, že mladí delikventi mají častěji nižší intelektovou kapacitu, tím více jsou jejich schopnosti řešit náročné situace omezeny. Další příčina kriminálního chování také pochází ze sociálního prostředí, které

narušuje socializaci dospívajících, zde např. patří nestabilní rodinné prostředí, nepřipravenost rodičů na výchovu dítěte, nechtěné dítě, nepřítomnost mužského či ženského vzoru ve výchově, nový partner rodiče, nízká socioekonomická úroveň, zanedbávání výchovy, trestná činnost rodičů, závislost rodiče na návykových látkách, mnoho členů v domácnosti žijících pospolu, nízké vzdělání rodičů, a další.

Matoušek, Matulová, Kopoldová, Chalupová, & Halík (1996, 15) za největší příčinu kriminálního chování považují vliv rodiny. Jsou toho názoru, že „*rodinný kontext vám někdy umožní pochopit leccos, co by jinak bylo divné, cizí nebo zvrácené*“. Dále autoři uvádí, že povaha rodin, ze kterých pocházejí delikventní dospívající, se v posledních letech pomalu mění, a že rostoucí kriminalita je také spojována s úpadkem tradičního modelu rodiny. Jedná se o rodiny sociálně vyloučené, děti zanedbávané nebo týrané. Za další vlivnou příčinu autoři považují vrstevnickou skupinu, důkazem je jejich názor, že „*zdrucující většina kriminálního chování mladistvých se vymýšlí a uskutečňuje ve skupinách mládeže, nikoli v rodinách*“ (Matoušek et al., 1996, 14).

Nejpřekvapivějším trendem posledních let je nárůst kriminality mladistvých pocházejících z úplných a stabilních rodin. Autoři za možné důvody považují to, že vliv rodičů klesá a děti jsou více odkázány na výchovu v institucích, dále má velký vliv sledování médií, množství volného času dospívajících, anebo skrytá patologie v navenek fungující rodině (Matoušek et al., 1996).

Páchání kriminality se dopouštějí děti a dospívající, pro které jsou charakteristické např. tyto faktory: impulzivita, nedostatek sebekontroly, poruchy pozornosti, touha po vzrušení, vidina zisku, snaha zahnat nudu, špatný prospěch ve škole, slabý dohled rodičů, antisociální chování v rodině, nízký příjem rodičů, konflikty v rodině, nízký věk matky, velký počet dětí v rodině, často vstupují do školního prostředí nedostatečně připraveni v důsledku špatného výchovného působení rodičů, a další. Z longitudinálních výzkumů vyplývá, že kriminální chování dospívajících úzce souvisí s věkem, právě v období mezi 8-14 rokem dochází nejčastěji k nástupu delikventního chování. Prevalence kriminálního chování dosahuje svého vrcholu v pozdní adolescenci, přitom platí, že čím dříve se jedinec kriminálního chování dopustí, tím pravděpodobnější je u něj spáchání dalšího trestního činu (Tomášek, 2010).

Novotný et al. (2001, 372) se zmiňují o současném trendu moderní společnosti, jedná se o skupiny dospívajících pachatelů, které vyrůstají v ekonomickém nadbytku -

„zlatá mládež mívá často pocit nedotknutelnosti a nestíhatelnosti, nudí se a hledá vzrušení za každou cenu. I tento životní postoj může vyústit v trestnou činnost, v alkoholovou či drogovou závislost nebo v jiné sociálně patologické jevy“.

Typickým rysem kriminálního chování mladistvých je páchání trestné činnosti ve skupině a nedostatečné naplánování přípravy trestného činu, protože provinění páchají většinou bez dlouhodobějšího promyšlení a pod náhlým vznikem situace. Mladiství se často svými proviněními chlubí, nedomyšlejí možné nebezpečí, žene je touha po dobrodružství a také soutěživost. Dospívající nemají dostatek korektivních zkušeností a v tom je spatřována mnohdy neadekvátnost jejich jednání. Významným znakem kriminálního chování dospívajících je výrazná neschopnost odložit uspokojení potřeb na pozdější dobu nebo se některých potřeb vzdát, často se proto pouští do přímých akcí bez volní regulace. Je nutné brát na zřetel, že pokud nejsou adolescenti pod vlivem emocí, jejich ovládací a rozpoznávací schopnosti jsou v klidovém stavu zachovány. V době páchání provinění jsou pod emocionálním vlivem, který jim racionální uvažování ztěžuje. Kriminální chování je velmi úzce spojeno s potřebou mladých lidí prožívat svůj volný čas ve skupině vrstevníků za účelem zaplňování přebytečného volného času, nudy, soutěživosti, potřeby realizovat se nebo kompenzovat frustraci a neúspěchy. Pro delikventní dospívající je nebezpečné, že nedovedou posoudit dlouhodobost následků jejich experimentování s návykovými látkami či páchání trestné činnosti. Faktem je, že kriminalita je často páchána pod vlivem návykových látek. Dospívající se také mnohdy dopouští neadekvátního násilí. V literatuře se toto vysvětluje tím, že si dospívající chtějí potvrdit své schopnosti i sílu a přesvědčit se, že dosáhnout toho, aby se jich druzí báli a poslouchali je (Novotný et al., 2001). Právě násilí, které je formou fyzické agrese, je na vzestupu mezi dospívajícími. Nejen fyzická, ale i slovní agrese je spojené s hněvem. Hněv a prostředky jeho vyjadřování v současné době představuje významný problém u adolescentů a je potřeba, aby rodiče nebo pedagogové ve školách uměli s touto emocí pracovat (Nasir & Abd Ghanib, 2014).

Co se týče páchání trestné činnosti nezletilých a mladistvých, tak v roce 2002 došlo ke změně legislativy, která definovala hranici mezi přestupkem a trestným činem, čímž se může částečně vysvětlit snížení počtu činů jinak trestných. Matoušek & Matoušková (2011, 144) uvádí, že *„výrazné snížení však nastává až od roku 2004 a sestupný trend pokračuje i po tomto roce.“* Přičemž věk při spáchání prvního delikventního činu se pohybuje okolo 11 let. V dnešní době se velmi propaguje ukládání alternativních trestů,

jako jsou např. obecně prospěšné práce, peněžité tresty, domácí vězení, výchovná opatření, a další (Matoušek & Matoušková, 2011).

Policejní statistiky uvádí trestnou činnost tak, že ji rozdělují do několika souhrnných kategorií. Struktura kriminality se pak skládá z násilné, majetkové, hospodářské a mravnostní kriminality. V policejních statistikách se také sleduje páchaní trestné činnosti nezletilými a mladistvými, podíl recidivistů i počet trestných činů spáchaných pod vlivem alkoholu (Matoušek & Matoušková, 2011).

Dle Matouška & Matouškové (2011) v souvislosti s vydávanými oficiálními statistikami je nutné mít na paměti tzv. latentní kriminalitu, tedy skutky, které nikdo neohlásil. Je evidentní, že latentní kriminalita je mnohem početnější než trestné činy ohlášené orgánům činným v trestním řízení. U latentní kriminality se vychází z předpokladu, že kriminální chování je mezi mládeží rozšířené, tak že téměř každý dospívající se alespoň jednou nějakého deliktu dopustil, přičemž sankcionována je ale jen část delikventů (Kaiser, 1994). Latentní trestná činnost mládeže se často projevuje provozováním prostituce, užíváním drog, trestnou činností páchanou prostřednictvím internetu, šikanováním anebo verbálními rasistickými útoky (Diblíková & kol., 2017).

Kopalová ve své bakalářské práci (2017) zkoumala latentní kriminalitu, kdy došla k závěrům, že je latentní kriminalita u respondentů v jejím výzkumu vysoká. Autorka podává své vysvětlení, kdy děti a mladiství nemají přesné ponětí, co všechno je považováno za trestnou činnost. Nemají přehled co je přestupek, co je trestným činem, a jaké postihy jim hrozí. Proto se pak mohou dopouštět protiprávního jednání bez vědomí, že se činu dopouští. Vzhledem k tomu, že není v silách policie odhalit veškerou kriminalitu, stoupá latentní kriminalita a také možné přesvědčení pachatelů, že nebudou odhaleni a potrestáni.

K latentní kriminalitě se velmi úzce vážou tzv. self-reportové studie, které jsou založené na anonymních výzkumných šetřeních, s cílem zjistit kriminální chování dětí a mladistvých, přitom se vychází z předpokladu, že děti a dospívající nemají až tak velký sklon své protiprávní chování v anonymních šetřeních zamlčovat. Například v České republice byl v roce 2013 realizován mezinárodní výzkumný projekt (International Self-Report Delinquency Study – ISRD). Projekt ISRD - 3 byl založen na self-reportovém šetření, jež bylo realizováno ve školním prostředí mezi žáky 7. – 9. ročníků základních škol a víceletých gymnázií (Moravcová et al., 2015).

Self-reportové šetření ISRD – 3 přineslo zjištění, že celková delikvence mládeže poklesla, i navzdory tomu, že prevalence některých delikventních činů vzrostla. Běžné delikventní činy byly páčány v menší míře, ale narůstaly závažné činy. Jednalo se především o krádeže, prodej drog, nošení zbraně a závažnou násilnou delikvenci. Velmi běžnou záležitostí a také nejčastějším deliktem výzkumného souboru bylo nelegální stahování z internetu. V roce 2013 za poslední rok spáchalo 2 delikventní činy 13 % dětí a mladistvých, což je méně než v roce 2007 (14 %). Dále bylo zjištěno, že 2 různé delikventní činy spáchalo během svého života 18 % dětí a mladistvých, přičemž v roce 2007 to bylo 20 %. Dále souhrnné výsledky daného šetření prokázaly, že dochází k vyrovnávání v páčání delikvence mezi pohlavími. V předchozím šetření ISRD-2 spáchalo za poslední rok alespoň 2 různé delikventní činy 19 % chlapců a 9 % dívek. Z výsledků ISRD-3 vyšlo najevo, že delikvence chlapců se snížila a delikvence dívek zvýšila (alespoň 2 delikventní činy spáchalo 14 % chlapců a 12 % dívek). K prudkému nárůstu delikvence dochází mezi 12 a 13 rokem věku u obou pohlaví. U chlapců delikvence mírně roste až do 14 let a poté se mírně snižuje. Zatímco delikvence dívek je nejvyšší ve 13 letech a mezi 14 a 15 rokem stagnuje (Čermáková, 2013).

Dle *Zákonu o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů* (zákon o soudnictví ve věcech mládeže č. 218/2003 Sb.), který nabyl účinnosti 1. 1. 2004, se dítětem mladším patnácti let ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovršil patnáctý rok věku, a mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku. Protiprávním činem je dle tohoto zákona provinění (trestný čin spáchaný mladistvým) nebo čin jinak trestný (spáchaný dítětem mladším 15 let). Soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech posuzování činů jinak trestných vykonávají soudy pro mládež, dalšími orgány činnými podle tohoto zákona jsou policejní orgány a státní zastupitelství. Od roku 2004 je v České republice věková hranice trestní odpovědnosti stanovena na 15 roků věku. Mladistvý je tedy dle tohoto zákona trestně odpovědný a vždy musí mít obhájce. Při prošetřování provinění má mladistvý právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu. Naopak dítě mladší 15 let není trestně odpovědné a pro řízení mu vždy ustanoví soud pro mládež jako opatrovníka advokáta (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2003).

Mladistvému lze uložit pouze tato opatření:

a) výchovná opatření - dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou,

b) ochranná opatření - ochranné léčení, ochranná výchova, zabezpečovací detence, zabránění věci, zabránění části majetku,

c) trestní opatření - obecně prospěšné práce, peněžité opatření, peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2003).

Dopustí-li se dítě mladší 15 let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit na základě návrhu státního zastupitelství nebo samotného soudu pro mládež, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko - psychologického vyšetření, tato opatření: výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu nebo ochranné léčení (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 2003).

Orgánem sociálně-právní ochrany příslušným podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže je obecní úřad obce s rozšířenou působností. Oddělení sociálně právní ochrany dětí se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* (zákon SPOD), jež nabyl účinnosti 1. 4. 2000. Prostřednictvím sociální kurately pro děti a mládež je zabezpečována péče o děti uvedené zejména v § 6 písm. c) a d) zákona SPOD. Sociálně-právní ochrana se zaměřuje zejména na nezletilé děti do dosažení jejich zletilosti dle § 6 odst. c) *které vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, žijí se prostitutí, spáchaly trestný čin nebo, jde-li o děti mladší než patnáct let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky podle zákona upravujícího přestupky nebo jinak ohrožují občanské soužití; a odst. d) které se opakovaně dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte.* Sociální kuratelu vykonává kurátor pro děti a mládež, jeho činnost spočívá v provádění

opatření směřujících k odstranění, zmírnění a zamezení prohlubování anebo opakování poruch fyzického, psychického a sociálního vývoje dítěte. Kurátor pro mládež se zaměřuje na analyzování situace v oblasti sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a navrhování preventivních opatření, řeší sociální a výchovné problémy dětí, spolupracuje s orgány činnými v trestních řízeních vedených proti mladistvým i nezletilým pachatelům, dále se účastní přestupkových řízení, každé 3 měsíce pravidelně navštěvuje děti s nařízenou ústavní výchovou z důvodu závažných výchovných problémů, dětí s uloženou ochrannou výchovou, dětí vzatých do vazby a ve výkonu trestního opatření odnětí svobody, taktéž pravidelně navštěvuje rodiče těchto dětí, také spolupracuje např. se školami, středisky výchovné péče, dětskými psychology, pedopsychiatry, středisky Probační a mediační služby anebo věznicemi, a v neposlední řadě dále pomáhá dětem po propuštění z ochranné nebo ústavní výchovy s cílem působit k obnovení jejich narušených sociálních vztahů, jejich začlenění do rodinného a sociálního prostředí a k zamezení opakování protiprávní činnosti, taktéž dětem zajišťuje návaznou péči po dosažení zletilosti ve spolupráci s kurátorem pro dospělé (Zákon o sociálně právní ochraně dětí, 1999).

3.3 Aktuální stav kriminality nezletilých a mladistvých v ČR

„Oficiální statistiky orgánů činných v trestním řízení vykazují dlouhodobý trend poklesu kriminality dětí a mládeže. Někteří autoři interpretují tento trend jako pozitivní důsledek realizovaných opatření na poli prevence a ochrany dětí a mládeže“ (Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých, 2013, 9).

Svatoš ve své studii Vývoj kriminality mládeže v České republice (2013, 153) uvádí, že *„zejména od roku 1997, trvale klesá podíl počtu pachatelů z řad mládeže.“* Autor pokles vysvětluje v souvislosti se změnou zákona, kdy s účinností od 1. 1. 2002 došlo ke změně kritéria u trestného činu krádeže týkající se způsobené škody (zvýšení z 2000 Kč na 5000Kč). Vzhledem k tomu, že krádeže prostě zaujímají více než 40 % z celkové kriminality, dle autora tak touto změnou zákona došlo k umělému snížení kriminality a dle statistiky počet nezletilých pachatelů od roku 2002 prudce klesá. K dalšímu poklesu pachatelů z řad dětí a mladistvých dochází v roce 2004 opět v souladu s nabytí účinnosti zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve

věcech mládeže. Dále Svatoš uvádí, že k zásadnímu snížení kriminality nezletilých pachatelů dochází v roce 2010, opět v souvislosti s legislativními změnami, v tomto případě 1. 1. 2010 nabytí účinnosti nového trestního zákoníku, ze kterého byly vyňaty některé trestné činy páchané i nezletilými. Klesající kriminalitu mladistvých dle dostupných policejních statistik také potvrzuje ve své Kriminologické analýze vývoje kriminality v ČR Kopalová (2017).

Dle Sociologické rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých (2013, 19) „*lze zobecnit, že jak u dětí, tak u mladistvých jednoznačně dominují krádeže, konkrétně tzv. krádeže prosté a krádeže vloupáním*“. Je prokázáno, že majetková činnost představuje více než polovinu veškeré objasněné trestné činnosti.

Svatoš (2013) k tomuto dodává souhlasný názor, že majetková kriminalita je páchána nezletilými pachateli poměrně často, zejména páchají krádeže prosté, tedy dá se říci tu nejméně kvalifikovanou trestnou činností. Autor za motivaci k páchání tohoto druhu trestné činnosti považuje potřebu po vylepšení ekonomické situace mladých lidí, kteří poměrně často pocházejí z rodin s nízkým socioekonomickým statusem.

Také Diblíková & kol. v Analýze trendů kriminality v České republice v roce 2015 (2016), konstatují, že v České republice dlouhodobě převládá zvýšené páchání majetkové trestné činnosti dětmi a mladistvými. Kromě krádeží dochází často také k poškozování cizí věci či k neoprávněnému užívání cizí věci.

„*Zarážející se jeví vzrůstající brutalita, se kterou je prováděna trestná činnost, a to s trendem stupňování brutality u stále mladších pachatelů trestných činů*“ (Padmos, 2014, 15). Autor uvádí, že ale s tímto názorem nesouhlasí Svatoš, který ve své studii z roku 2013 prohlásil, „*že tendence zvyšující se brutality trestných činů spáchaných nezletilými a mladistvými delikventy se nepotvrdila, že tento názor je masmediální imaginací*“ (Padmos, 2014, 15).

Svatoš (2013) k tomuto tématu ještě uvádí, že se mládež až ve 20 % podílí na loupežích. Inklinaci k páchání této násilné trestné činnosti autor vysvětluje tak, že mladiství jsou dostatečně fyzicky disponováni, více odváží a mají sklony k rychlým způsobům řešení problémů.

K názoru, že násilná trestná činnost dětí a mladistvých je ve svém provedení často spojena se značnou brutalitou, se připojuje Diblíková & kol. (2016). Motivy této trestné činnosti často vyplývají ze závislosti na omamných a psychotropních látkách, z hraní na výherních automatech nebo z touhy po finančním zisku. Také se mládež také z velké části podílí na mravnostní kriminalitě. V posledních letech je velmi typické páchaní trestní činnosti pohlavního zneužití. Dochází k tomuto trendu zejména z toho důvodu, že dospívající získávají své první sexuální zkušenosti a často dochází k tomu, že jeden z dvojice je mladší 15 let.

K aktuálním otázkám páchaní trestné činnosti dětí i mládeže patří nárůst páchaní trestné činnosti prostřednictvím internetových a komunikačních sítí, a to jak ze strany pachatelů z řad mládeže, tak i případů, kdy je mládež obětí této trestné činnosti (Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých, 2013).

Diblíková & kol. (2016) k tomuto uvádí, že současné děti a dospívající mají neomezený přístup k internetu a jsou velice v kyberprostoru aktivní. Rozšiřuje se trestná činnost páchaná prostřednictvím internetu, dochází např. ke kybershikaně, k porušování autorských práv, k šíření a přechovávání pornografie nebo k omezování práv a svobod, přičemž je tato trestná činnost charakteristická svou značnou latencí.

Ke stávajícímu vývoji kriminality v České republice je nutné zmínit, že závažnost kriminality mladistvých narůstá s věkem a nejvyšší je ve věku tzv. mladých dospělých. Dále je dle policejních statistik prokázáno, že se trestné činnosti nejčastěji dopouštějí děti a dospívající z výchovných ústavů (Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých, 2013).

Diblíková & kol. (2017) se k tomuto názoru přiklání, protože dle jejich analýz již i v minulých letech, nejen v současnosti jsou zvláště rizikovou kriminogenní skupinou děti a dospívající s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, a to po dobu pobytu, na útěku ze zařízení i po odchodu z něj, dále pak uživatelé drog a alkoholu a jedinci pocházející z dysfunkčních rodin a ze sociálně slabších vrstev obyvatelstva.

Vavrysová v roce 2014 realizovala výzkum v rámci své diplomové práce u adolescentů s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou. Výzkumný vzorek tvořilo 52

adolescentů (35 chlapců a 17 dívek) ve věku 13 až 16 let. Nejčastějšími důvody pro umístění do zařízení bylo záškoláctví, agresivita vůči pedagogům nebo vůči spolužákům, závadová parta, trestná činnost, toulky, sebepoškozování anebo problémy s autoritami. Bylo zjištěno, že z uvedeného počtu respondentů pravidelně kouří 42 dětí, druhou nejčastěji užívanou látkou je marihuana a užívání pervitinu přiznávají jen ojediněle. Pravidelné užívání alkoholu uvedlo 30 dotazujících. K užívání alkoholových i nealkoholových drog dochází v průběhu vycházek nebo dovolenek. Volný čas daní respondenti až v 78 % nejčastěji tráví venku s přáteli. Na druhou stranu 41 adolescentů se ve volném čase věnuje sportu. Autorka předpokládá, že jsou volnočasové aktivity protektivním faktorem ve zvládnutí problémového chování (Vavrysová, 2014).

Svatoš (2013) také k současné situaci uvádí, že podíl dospívajících na hospodářské kriminalitě je nižší, protože hospodářskou kriminalitu považuje za sofistikovanější činnost, která je páchaná přednostně dospělými pachateli.

Diblíková & kol. publikovali na konci roku 2017 aktuální Analýzu trendů kriminality v České republice v roce 2016. Stěžejním zdrojem pro tuto analýzu byly dostupné statistiky kriminality od Policie České republiky. Autoři opět potvrzují klesající kriminalitu páchanou nezletilými a mladistvými pachateli, uvádějí, že „vývoj *agendy mládeže je poznamenaný trendem, který je obecně patrný v celé kriminalitě mládeže, tj. výrazný a trvalý pokles případů*“ (Diblíková & kol., 2017, 51). Celkově v roce 2016 spáchaly děti mladší 15 let 1 250 jinak trestných činů a mladiství celkem 2 585 provinění. Tak jako v přechodích letech dle charakteru provinění u mladistvých i nezletilých do 15 let převažuje majetkově jinak trestná činnost, zejména krádeže a poškozování cizí věci. V roce 2016 také klesly počty vyšetřovaných mladistvých a dětí do 15 let pro páchaní násilné trestné činnosti, nicméně ne tak výrazně jako majetkově trestná činnost. Autoři určitý pokles násilné trestné činnosti přikládají současnému rozvoji pohybu dětí a mladistvých ve virtuálním prostoru a vyslovují hypotézu, že násilná kriminalita může být v současnosti nahrazována závažnějšími agresivními útoky ve virtuální realitě. Vzhledem k virtuálnímu prostoru a vzrůstající aktivitě adolescentů na sociálních sítích se agresivita ve virtuální realitě dostává nové a doposud latentní dimenze. Z aktuální analýzy kriminality je patrné, že dochází k navýšení vyšetřovaných pachatelů z řad mladistvých či dětí do 15 let věku v oblasti mravnostní kriminality. Zejména se jedná o čin jinak trestný pohlavní zneužívání, kterého se mělo dopustit v roce 2016 102 pachatelů do 15 let. Jedná se o meziroční nárůst

o 57 % vzhledem k tomu, že v roce 2015 pro tuto jinak trestnou činnost bylo vyšetřováno 65 pachatelů. U vyšetřování mladistvých se provinění pohlavního zneužití dopustilo 171 pachatelů v roce 2016, zatímco v roce 2015 to bylo 134 pachatelů. Nárůst byl zaznamenán i u trestného činu znásilnění u dětí do 15 let i u mladistvých došlo k meziročnímu nárůstu počtu zhruba o 10 pachatelů, u dětí do 15 let se počet navýšil z 16 na 27 pachatelů, u mladistvých z 27 na 37 pachatelů. Autoři analýzy k nárůstu charakteru mravnostní kriminality, jak bylo uvedeno výše, vyslovují předpoklad, že v současné době dochází k pozvolnému prohloubení právního vědomí adolescentů a k jejich větší akceptaci právní normy, která zakazuje pohlavní styk před 15. rokem věku. Tento předpoklad může vést k vyššímu počtu oznámení v této tradičně vysoce latentní kriminality. Velmi znepokojujícím je počet mladistvých pachatelů, kteří se dopustili vraždy, v roce 2016 jich bylo celkem 7. Děti do 15 let spáchaly 2 vraždy (Diblíková & kol., 2017).

VÝZKUMNÁ ČÁST

4 VÝZKUMNÝ PROBLÉM A CÍLE VÝZKUMU

4.1 Definice výzkumného problému

Období dospívání je velmi důležitým životním mezníkem. I přesto, že je tato etapa spojená s fyzickým i psychickým dozráváním a budováním identity adolescentů, na straně druhé je velmi citlivá pro rozvoj rizikového a problémového chování, jež poškozuje zdraví a přirozený vývoj jedinců.

Jak již bylo uvedeno v teoretické části, v současnosti mezi nejrizikovější specifika v dospívání patří abúzus alkoholových i nealkoholových drog (zejména alkohol, tabák a marihuana), páchaní trestné činnosti, agresivní chování, záškoláctví anebo předčasné zkušenosti s pohlavním stykem (Tomšík et al., 2017).

V evropském kontextu jsou zkušenosti českých adolescentů s návykovými látkami nadprůměrné, i když dle posledních výzkumů bylo prokázáno, že se snižuje užívání alkoholu i jiných drog, ale naopak dochází ke zvýšení delikventního chování a páchaní trestné činnosti (Dolejš & Orel, 2017).

V České republice dle oficiálních statistik orgánů činných v trestním řízení dochází k výraznému a dlouhodobému poklesu kriminality nezletilých a mladistvých, zejména od roku 2004, kdy vešel v platnost zákon o soudnictví ve věcech mládeže a dále od nabytí účinnosti nového trestního zákoníku v roce 2010, ze kterého byly vyňaty některé trestné činy páchané nezletilými a mladistvými (Svatoš, 2013). V současné době u nezletilých a mladistvých převažuje majetková a mravnostní trestná činnost, poškozování cizí věci a v neposlední řadě trestná činnost páchaná prostřednictvím internetu (Diblíková & kol., 2016). Je prokázáno, že závažnost kriminality narůstá s věkem adolescentů. Naopak rizikové chování výrazně stoupá u chlapců mezi 13 a 14 rokem, přičemž u dívek již mezi 12 a 13 rokem, s tím, že u obou pohlaví je stěžejním prediktorem rizikového chování impulzivita a agresivita (Dolejš & Orel, 2017).

Nezletilí a mladiství s výchovnými problémy anebo v případě, že se dopustí trestné činnosti, jsou vedeni v agendě kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní

ochrany dětí. Trestná činnost nezletilých a mladistvých je na OSPOD hlášena Policií České republiky nebo Státním zastupitelstvím. Klienti s výchovnými problémy jsou vedeni v evidenci OSPOD nejčastěji na základě oznámení škol, podnětu rodičů, popř. institucí, lékařů, nemocnic v případě akutní intoxikace, apod. Je nezbytné uvést, že ne všichni adolescenti s výchovnými problémy jsou registrováni na OSPOD. Toto je podmíněné tím, zda je jejich rizikové chování oznámeno či nikoliv. Ze své profesní pozice kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kroměříži nevnímám, že by docházelo k poklesu klientů. Závěrem uvádím, přestože je trend snižování kriminality nezletilých a mladistvých dle oficiálních statistik orgánů činných v trestním řízení v České republice prokazatelný, i navzdory této sestupující tendenci, nadále zůstává páčání trestné činnosti a rizikové chování adolescentů velmi závažným problémem v české společnosti.

4.2 Výzkumné cíle, výzkumné otázky

Výzkumný cíl se zaměřuje na poznávání a porozumění věcem, okolnostem a dějům obklopující člověka z jeho vnějšího i vnitřního prostředí. Mezi hlavní cíle vědeckého zkoumání patří deskripce, predikce a explanace (Ferjenčík, 2010).

Výzkumným cílem bakalářské práce je popsání profilu klienta kurátora pro děti a mládež na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kroměříži ve Zlínském kraji. Cílem je popsat typického klienta kurátora pro děti a mládež, z pohledu rodinného a sociálního prostředí, vzdělání, výchovných problémů, rizikových faktorů anebo páčání trestné činnosti. Dílčím cílem bakalářské práce je provést analýzu vývoje trestné činnosti a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociální ochrany dětí (OSPOD) v Kroměříži v letech 2011–2016 ve srovnání s vývojem kriminality nezletilých a mladistvých a výchovných problémů klientů kurátora pro děti a mládež na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v rámci celé České republiky.

Výzkumné otázky:

- I. *Jaký je typický profil klienta kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži ve Zlínském kraji?*

- II. *Jaký je vývoj kriminality a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži, na odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v celé České republice v letech 2011–2016?*

5 METODOLOGICKÝ RÁMEC

5.1 Typ výzkumu

Pro zpracování tématu rizikového chování a páchaní trestné činnosti klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži byl zvolen kvalitativní výzkumný design. „*Kvalitativní přístup je v psychologických vědách přístupem využívajícím principů jedinečnosti a neopakovatelnosti, kontextuálnosti, procesuálnosti a dynamiky a v jeho rámci cíleně pracujeme s reflexivní povahou jakéhokoli psychologického zkoumání. Pro popis, analýzu a interpretaci nekvantifikovaných či nekvantifikovatelných vlastností zkoumaných psychologických fenoménů naší vnitřní a vnější reality využívá kvalitativních metod*“ (Miovský, 2006, 18). Kvalitativní přístup zahrnuje několik typů výzkumů. V bakalářské práci byl zvolen typ výzkumná strategie analýza dokumentů. Vzhledem k naplnění stanovených cílů bakalářské práce bylo využití analýzy dokumentů nejvhodnějším řešením.

V užším pojetí se pod termínem analýza dokumentů chápe výzkumná strategie založená na analýze již existujícího materiálu, který je zdrojem informací relevantních cílům studie. Výzkumník tak v procesu výzkumu již obvykle nevytváří nové zdrojové materiály pro kvalitativní analýzu, ale naopak pracuje s materiálem, který již data fixuje (nejčastěji se jedná o písemné dokumenty, jako jsou evidenční formuláře, souhrnná spisová dokumentace, chorobopisy, dále pak přepisy rozhovoru, videonahrávky, fotografie, filmy, malby, sochy, deníky, atd.). Podle Miovského (2006, 99) „*pojem analýza dokumentu je relativně široce definován jako kvalitativně - interpretativní analýza*“. V oblasti kvalitativního přístupu při analýze dokumentů má výzkumník nejmenší možnost charakter zdrojových materiálů ovlivnit. Ovlivnit se ale může to, s jakou pečlivostí výzkumník materiály vybírá a jak provádí jejich selekci a rozbor za účelem tvorby zajímavých, nových i nekonvenčních závěrů. Mezi kritéria posuzující validitu zdrojů dat v rámci analýzy dokumentů patří druh, vnější a vnitřní znaky, intence a původ dokumentů. Analýza dokumentů patří v posledních letech mezi velmi populární výzkumné metody, neboť jejím prostřednictvím lze efektivně získat a interpretovat množství cenných psychologických údajů skrytých v různých zdrojích (Miovský, 2006).

5.2 Metody zpracování a analýzy dat

Důležitou částí realizace plánu analýzy dokumentů po definování problému, cílů a výzkumných otázek je identifikace relevantních dokumentů a popis způsobu jejich získání na základě stanovených kritérií (Miovský, 2006).

Pro získání dat k naplnění podstaty výzkumné otázky „*Jaký je typický profil klienta kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži ve Zlínském kraji?*“ byla zvolena obsahová analýza dokumentů ze spisové dokumentace klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži, konkrétně se jedná o dokument „*Vyhodnocení situace dítěte*“ (Příloha č. 1), který obsahuje celkový souhrn všech důležitých informací (vyhodnocení situace, rodinné a sociální prostředí, výchovné problémy, trestná činnost, rizika, a další) získaných o konkrétním jedinci v evidenci OSPOD v Kroměříži. Pro splnění výzkumného cíle vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž se právě dokument „*Vyhodnocení situace dítěte*“ jeví jako nejvíce přínosný z hlediska toho, že představuje souhrnný přehled o daném klientovi.

Oddělení sociálně právní ochrany dětí se řídí zákonem č. 359/1999 Sb. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Vyhláška č. 473/2012 Sb. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*, jež nabyla účinnosti 1. 1. 2013, stanovila OSPOD povinnost „*pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny, a to zejména z hlediska posouzení, zda se jedná o dítě uvedené v § 6, podle druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte, a poskytovat pomoc rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte*“ a také povinnost zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny individuální plán ochrany dítěte, který vymezuje příčiny ohrožení dítěte a stanovuje opatření k zajištění ochrany dítěte. Vyhodnocení situace dítěte a individuální plán ochrany dítěte se vypracovává nejpozději do 1 měsíce od zařazení dítěte do evidence OSPOD. Základní vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny je také jedním z kritérií (č. 9) standardů kvality sociálně-právní ochrany dětí. Standardy kvality obsahují celkem 15 kritérií, jejichž obsahem jsou vytvořené postupy a pravidla při poskytování sociálně právní ochrany dětí daného úřadu. Kvalitu standardů a celkovou

činnost OSPOD kontroluje inspekce poskytování sociálně-právní ochrany (Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, 2012).

Oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži je součástí Odboru sociálních věcí a zdravotnictví na Městském úřadu v Kroměříži. Výkon sociálně právní ochrany dětí personálně zabezpečuje vedoucí oddělení, 9 terénních sociálních pracovníků, 2 sociální pracovníci náhradní rodinné péče a 2 kurátoři pro děti a mládež. Od data 1. 1. 2015, kdy jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí povinny naplňovat standardy kvality sociálně právní ochrany dětí, všichni pracovníci OSPOD v Kroměříži pro vyhodnocování potřeb dítěte a situace rodiny používají shodný (již výše zmíněný) formulář „*Vyhodnocení situace dítěte*“, jehož součástí je také individuální plán ochrany dítěte, a který je dle standardů kvality sestaven do 1 měsíce od přijetí dítěte do agendy OSPOD v Kroměříži a minimálně 1x za 6 měsíců je aktualizován. Případně, pokud je výkon sociálně právní ochrany dětí účinný a dostatečný a 6 měsíců v situaci dítěte nebyl proveden žádný nový úkon, je spisová dokumentace z evidence OSPOD vyřazena (Směrnice MPSV č. j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedení orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče).

V bakalářské práci bude provedena obsahová analýza dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“. Aby mohly být dokumenty do výzkumu zařazeny, musí splňovat stanovená kritéria. Za prvé do analýzy dokumentů budou zařazeny „*Vyhodnocení situace dítěte*“ na základě spisové dokumentace klientů obou kurátorů pro děti a mládež OSPOD v Kroměříži, nikoliv všech sociálních pracovníků na oddělení. Druhým kritériem je analýza dokumentů spisové dokumentace klientů obou kurátorů pro děti a mládež od roku 2015. Důvodem zvolení tohoto roku je právě nabytí účinnosti standardů kvality sociálně právní ochrany dětí a tím pádem povinné vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. V průběhu 38 měsíců tak na základě vypracování dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ u jednotlivých klientů kurátora pro děti a mládež OSPOD v Kroměříži bylo získáno dostatečné množství primárních dat, které umožňují zodpovědět stanovené výzkumné otázky této bakalářské práce.

Pro zpracování dat z dostupných dokumentů bylo nutné formulář „*Vyhodnocení situace dítěte*“ upravit pro následnou práci se získanými daty. Dle Miovskeho (2006, 219)

„analýza kvalitativních dat je oprávněně považována za prakticky nejobtížnější fázi realizace studie“. Kódování je proces identifikace a systematického označování významových celků dle vytvořených kritérií prostřednictvím přiřazování klíčových slov k částem textu tak, aby byla umožněna snadnější práce s těmito částmi. A následně, aby bylo možné prostřednictvím stanovených kódů hledat spojitosti v datech, jež poskytnou příležitost snadno pracovat s většími vzájemně propojenými významovými celky (Miovský, 2006).

Jednotlivé položky ve formuláři „*Vyhodnocení situace dítěte*“ byly zpracovány a roztrženy do datových segmentů (tabulka 1), s nimiž se dále pracovalo tak, že získaná data od jednotlivých respondentů (klientů) byla zaznamenávána do nově vytvořené tabulky (viz. ukázka v příloze) za účelem sestavení typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež. Je skutečností, že formulář „*Vyhodnocení situace dítěte*“ od roku 2015 je stále ve stejné podobě a neprošel žádnými změnami. Z tohoto důvodu byl formulář k účelům získání a zpracování dat přizpůsoben. Všechna data, která jsou u jednotlivých klientů v jejich „*Vyhodnocení situace dítěte*“ zaznamenána pochází z dostupné spisové dokumentace klienta, jejichž obsahem jsou záznamy o sociální práci s klientem a jeho rodinou, záznamy ze sociálních šetření v rodinách, záznamy o pohovorech s klientem a rodinou, zprávy škol, lékařské zprávy, dokumenty od Policie ČR, soudní rozsudky, popř. zprávy z jiných spolupracujících institucí, záznamy na základě pozorování, apod.

Tabulka 1: Vyhodnocení situace dítěte

VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE	
Zjišťovaná data z analýzy dokumentů	Zpracování dat v tabulce
I. ZÁKLADNÍ ÚDAJE	
<ul style="list-style-type: none"> • Pohlaví 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ chlapec ➤ dívka
<ul style="list-style-type: none"> • Věk klienta (aktuální věk) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dle data narození
<ul style="list-style-type: none"> • Věk klienta, ve kterém byl zaevidován v agendě kurátora pro mládež (věk, ve kterém byl první kontakt klienta s kurátorem pro děti a mládež) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dle věku klienta

<ul style="list-style-type: none"> Rodina vedena v evidenci OSPOD (období, jak dlouho je vedena rodina v evidenci OSPOD, přičemž do kontaktu s kurátorem pro děti a mládež může rodina přijít až postupem času) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ méně než 1 rok ➤ 1-2 roky ➤ 3-4 roky ➤ více než 5 let
<ul style="list-style-type: none"> Trvalé bydliště (zaměřeno, zda je jedná o klienta, který pochází z města Kroměříže anebo z obcí ORP Kroměříž) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kroměříž ➤ obce v ORP Kroměříž
II. VÝVOJOVÉ POTŘEBY DÍTĚTE - SOCIÁLNÍ, EMOCIONÁLNÍ A FYZICKÝ STAV DÍTĚTE	
ZDRAVÍ	
<ul style="list-style-type: none"> Zdravotní stav (zdravotní se stav se zjišťuje na základě informací od rodičů, od lékařů v případě, že to složitá situace dítěte vyžaduje, popř. při umístování dítěte z rodiny) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dobrý x špatný
<ul style="list-style-type: none"> Zdravotní postižení (viz. výše) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
VZDĚLÁNÍ	
<ul style="list-style-type: none"> Typ školy (zjišťuje se plnění povinné školní docházky, dále příprava na budoucí povolání nebo evidence na Úřadu práce v případě, že se nepřipravuje na budoucí povolání a povinná školní docházka je ukončena) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ZŠ (základní škola) ➤ SŠ (střední škola) ➤ UO (učební obor) ➤ ÚP
<ul style="list-style-type: none"> Prospěch (získávány školní výsledky ústně, popř. informace získávány ze zpráv škol) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ lepší průměr (známky 1 a 2) ➤ průměrný (známky 3) ➤ podprůměrný (známky horší než 3, propadání z předmětů)
<ul style="list-style-type: none"> Neomluvená absence (zjišťuje se neomluvená absence a s tím související problémy s plněním povinné školní docházky) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
EMOCIONÁLNÍ VÝVOJ A CHOVÁNÍ	
<ul style="list-style-type: none"> Schopnost vyjádřit a popsat své emoce (informace získávány z pohovorů a pozorování, zaměřeno na prožívání a pocity klientů) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Dítě v péči psychologa/ pedopsychiatra (potřebné informace, zda je zajištěna komplexní péče při řešení situace dítěte) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ v péči psychologa ➤ v péči pedopsychiatra ➤ v péči není
<ul style="list-style-type: none"> Pobyt v Psychiatrické nemocnici (viz. výše) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Pobyt ve Středisku výchovné péče (viz. výše) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Narižena ústavní výchova (zpracovány veškeré skutečnosti, které vedly k narižení ústavní výchovy) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Uložená ochranná výchova (zpracovány veškeré skutečnosti, které vedly k uložení ochranné výchovy) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne

<ul style="list-style-type: none"> • Výchovné problémy (zaznamenány veškeré informace od rodičů, škol a z jiných institucí o chování dítěte za účelem zmapování výchovných problémů) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ záškoláctví ➤ problémy ve škole ➤ nerespektování autorit a rodičů ➤ útěky ➤ kouření cigaret, užívání alkoholových a nealkoholových drog
<ul style="list-style-type: none"> • Trestná činnost (vedena veškerá dokumentace týkající se páchaní trestné činnosti od orgánů činných v trestním řízení; činy jinak trestné páchají nezletilí do 15 let; provinění se dopouští mladiství) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ nezletilí (do 15 let) ➤ mladiství (15 – 17 let)
<ul style="list-style-type: none"> • Druh trestné činnosti nezletilých (zaznamenávaná struktura činů jinak trestných nezletilými pachateli) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ krádež ➤ výtržnictví ➤ poškození cizí věci ➤ loupež ➤ ublížení na zdraví ➤ porušování domovní svobody ➤ podvod ➤ týrání zvířat ➤ vydírání ➤ znásilnění ➤ pohlavní zneužití ➤ nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy
<ul style="list-style-type: none"> • Uložené výchovné opatření nezletilým (zpracováváno na základě rozsudků soudů pro mládež v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dohled probační a mediační služby (PMS) ➤ výchovná povinnost ➤ napomenutí s výstrahou ➤ společensky prospěšná činnost ➤ ochranná výchova ➤ upuštění od uložení opatření
<ul style="list-style-type: none"> • Druh trestné činnosti mladistvých (zaznamenávaná struktura provinění mladistvými pachateli) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ krádež ➤ výtržnictví ➤ poškození cizí věci ➤ loupež ➤ ublížení na zdraví ➤ porušování domovní svobody ➤ podvod ➤ týrání zvířat ➤ vydírání ➤ znásilnění ➤ pohlavní zneužití ➤ nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy ➤ maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání

	<ul style="list-style-type: none"> ➤ neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku ➤ neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací ➤ šíření toxikomanie
<ul style="list-style-type: none"> • Uložené opatření mladistvým (zpracováváno na základě rozsudků soudů pro mládež v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ dohled probační a mediační služby (PMS) ➤ obecně prospěšné práce (OPP) ➤ podmíněný trest odnětí svobody se zkušební dobou ➤ ochranná výchova ➤ podmíněné zastavení se zkušební dobou ➤ výchovná povinnost ➤ zproštění viny ➤ nepodmíněný trest
<ul style="list-style-type: none"> • Recidiva trestné činnosti (vedena veškerá dokumentace týkající se páchaní trestné činnosti od orgánů činných v trestním řízení) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> • Pobyť ve vazbě (zpracováváno na základě rozhodnutí soudů pro mládež v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> • Pobyť ve výkonu trestu odnětí svobody (zpracováváno na základě rozsudků soudů pro mládež v souladu se zákonem o soudnictví ve věcech mládeže) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
IDENTITA	
<ul style="list-style-type: none"> • Představy o budoucnosti (informace získávány z pohovorů a pozorování, zaměřeno na to, zda klienti přemýšlí o své budoucnosti či nikoliv) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> • Přijetí (informace získávány z pohovorů a pozorování, zda se cítí být přijímáni ve svém okolí či nikoliv) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
VZTAHY V RODINĚ A DALŠÍ SOCIÁLNÍ KONTAKTY	
<ul style="list-style-type: none"> • Problémy ve vztazích s vrstevníky (informace získávány z pohovorů, pozorování nebo z jiných institucí, zaměřeno na problémové či bezproblémové vztahy s vrstevníky, na existenci přátelských vztahů) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> • Problémy ve vztazích se spolužáky (informace získávány z pohovorů, pozorování nebo ze zpráv škol, zaměřeno na problémové či bezproblémové vztahy se spolužáky ve škole) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne

CHOVÁNÍ NAVENEK	
<ul style="list-style-type: none"> Hygienické návyky (zjišťováno, zda je naučená a dodržována čistota a osobní hygiena) 	➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Vzhled a oblečení (na základě pozorování zjišťován vzhled, zda je adekvátní věku, kultuře, pohlaví) 	➤ ano x ne
SCHOPNOST POSTARAT SE O SEBE SAMA	
<ul style="list-style-type: none"> Míra samostatnosti (zaměřeno na získání informací, jaká je míra samostatnosti klienta vzhledem k adekvátnosti věku) 	➤ ano x ne
ZÁJMY A TALENT	
<ul style="list-style-type: none"> Trávení volného času (zjišťováno čím a jak dítě tráví volný čas, zda smysluplně tráví volný čas, zda navštěvuje zájmový kroužek, jaké má koníčky, apod.) 	➤ ano x ne
III. KAPACITA BIOLOGICKÝCH RODIČŮ (PĚSTOUNŮ) A JINÝCH OSOB PEČUJÍCÍCH O DÍTĚ	
ZÁKLADNÍ PÉČE	
<ul style="list-style-type: none"> Základní péče (zaměřeno na základní potřeby dítěte - bydlení, výživa, hygiena, ošacení, zdravotní péče, vyřizování osobních záležitostí, zájem rodičů o dítě, informovanost rodičů o dítěti, apod.) 	➤ zajištěna ➤ nezajištěna
<ul style="list-style-type: none"> Stanovený soudní dohled nad výchovou dětí (zjišťováno, zda rodina plní dostatečně své funkce anebo zda byl rozsudkem soudu stanoven dohled nad výchovou dětí) 	➤ ano x ne
ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI	
<ul style="list-style-type: none"> Bezpečnost dítěte v rodině (získávány informace, zda je zajištěna bezpečnost dítěte v rodině) 	➤ zajištěna ➤ nezajištěna
<ul style="list-style-type: none"> Dítě se syndromem CAN (získávány informace, zda se nejedná o týrané, zneužívané nebo zanedbávané dítě) 	➤ ano x ne
CITOVÁ VŘELOST	
<ul style="list-style-type: none"> Emocionální podpora dítěte (zjišťovány skutečnosti, zda je vytvořený vztah mezi rodičem a dítětem, zda jsou rodiče schopni projevit empatii a adekvátní reakce vůči dítěti, zda se dostává ocenění dítěti od rodičů, atd.) 	➤ zajištěna ➤ nezajištěna

SCHOPNOST DÁVAT DÍTĚTI VHODNÉ PODNĚTY A STIMULOVAT JEHO ROZVOJ	
<ul style="list-style-type: none"> Podpora vývoje dítěte (zaměřeno, jaká je komunikace rodiče s dítětem, zda má dítě povinnost podílet se na pracích v domácnosti, zda je dítě vedeno k zodpovědnosti, jaký je přístup rodičů ke vzdělávání, jaké je množství a kvalita podnětů pro zdravý vývoj dítěte, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zajištěna ➤ nezajištěna
STANOVENÍ A UPLATNĚNÍ HRANIC	
<ul style="list-style-type: none"> Stanovení a uplatnění hranic ve výchově (zjišťováno, zda jsou stanoveny a dodržovány hranice ve výchově, zda existuje adekvátní kontrola dítěte, zda rodina vytváří pozitivní vzorce chování, zda rodiče mají zájem o dítě, zda je dítě vedeno k samostatnosti, atd.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ zajištěno ➤ nezajištěno
STABILITA	
<ul style="list-style-type: none"> Zázemí rodinného prostředí (prošetřovány podmínky, zda ve výchově dítěte působí stabilní pečující osoba, zda je dítě vystaveno častým změnám, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ stabilita ➤ nestabilita
IV. RODINA A PROSTŘEDÍ	
RODINNÁ HISTORIE A CELKOVÉ FUNGOVÁNÍ RODINY	
<ul style="list-style-type: none"> Rodina (zjišťovány informace o uspořádání rodiny, zda je jedná o úplnou rodinu či nikoliv, zda je dítě z rozvedené rodiny, zda se na výchově dítěte podílí nový partner rodiče, zda se jedná o matku samoživitelku, zda jeden z rodičů zemřel) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ úplná ➤ neúplná (rozvod, matka samoživitelka, další partner/ka rodiče, úmrtí rodiče)
<ul style="list-style-type: none"> Chybějící osoba rodiče ve výchově (získávány informace, zda ve výchově dítěte chybí osoba rodiče, matky nebo otce, zda dítěti nechybí vzor mužské či ženské autority) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ otec ➤ matka ➤ osoba rodiče ve výchově nechybí
<ul style="list-style-type: none"> Sourozenci (zaměřeno, zda je dítě vychováváno samostatně anebo má sourozence, jaké jsou vztahy mezi sourozenci, jak se dítě vnímá mezi sourozenci, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> Volný čas rodiny (zjišťováno, zda rodina tráví volnočasové aktivity společně) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
ŠIRŠÍ RODINA	
<ul style="list-style-type: none"> Udržování bližších vztahů se širší rodinou (zpracováváno, jaké jsou vztahy mezi příbuznými, jaký je vztah dětí k širší rodině, jaká je míra kontaktů s ostatními příbuznými, zda zasahuje širší rodina do nukleární rodiny) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne

BYDLENÍ	
<ul style="list-style-type: none"> • Druh bydlení (prošetřovány podmínky bydlení rodiny s dítětem, celkový stav obydlí, lokalita, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vlastní bydlení ➤ pronájem
<ul style="list-style-type: none"> • Domácnost (prošetřováno je hygienické zázemí, adekvátní prostory pro výchovy dětí, vybavení domácnosti, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ vyhovující ➤ nevhovující
PŘÍJMY RODINY	
<ul style="list-style-type: none"> • Finanční situace rodiny (zjišťována ekonomická situace rodiny, zda se rodiče aktivně podílí na finančním zabezpečení rodiny, zda mají stabilní zaměstnání, jaké jsou příjmy rodiny anebo zda využívají podpory státních sociálních dávek) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ finančně nezávislá ➤ závislá na sociálních dávkách
<ul style="list-style-type: none"> • Dluhy v rodině (zjišťováno, zda je rodina zadlužena, v exekčním či insolvenčním řízení) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
SOCIÁLNÍ INTEGRACE RODINY	
<ul style="list-style-type: none"> • Výskyt sociálně patologických jevů v rodině (zaměřeno na užívání alkoholových a nealkoholových drog v rodině, na výskyt závislosti v rodině, dále na domácí násilí, trestnou činnost rodičů, ohrožování mravní výchovy dětí, apod.) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne
<ul style="list-style-type: none"> • Sociální status rodiny (zjišťováno, zda se jedná o sociálně znevýhodněnou rodinu či nikoliv) 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ ano x ne

K naplnění dílčího cíle bakalářské práce a druhé výzkumné otázky „*Jaký je vývoj kriminality a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži, na odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v celé České republice v letech 2011–2016?*“ byla provedena analýza dokumentů, respektive analýza statistik klientů kurátorů pro děti a mládež na OSPOD. Hlavními zdroji potřebných statistik budou „*Roční výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí*“ v letech 2011–2016, které se každoročně zpracovávají na jednotlivých OSPOD a poté se předávají na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Kurátoři pro děti a mládež zpracovávají roční výkazy o výkonu sociální právní ochrany dětí v oblastech celkového počtu — evidovaných klientů, klientů s výchovnými problémy, trestné činnosti nezletilých a mladistvých a uložených výchovných opatření nezletilým a mladistvým.

Pro rozsah zkoumaného období v letech 2011–2016 pro analýzu vývoje kriminality a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež, byl rok 2011 zvolen za začátek sledovaného období. A to na základě dlouhodobého poklesu kriminality nezletilých a mladistvých, zejména od roku 2004, kdy vešel v platnost zákon o soudnictví ve věcech mládeže a dále od nabytí účinnosti nového trestního zákoníku v roce 2010, ze kterého byly vyňaty některé trestné činy páchané nezletilými a mladistvými (Svatoš, 2013; Diblíková & kol., 2016). Konec sledovaného období, tedy rok 2016, byl určen z toho důvodu, že k začátku roku 2018, nejsou stále k dispozici roční výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2017. Roční výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2017 byly k datu odevzdání bakalářské práce stále ve stavu zpracovávání a nezveřejněné.

Data pro výzkum bakalářské práce budou získána na základě statistických údajů v ročních výkazech o výkonu sociálně právní ochrany na OSPOD v Kroměříži prostřednictvím vnitřních statistik OSPOD v Kroměříži, které mám jako zaměstnanec Městského úřadu v Kroměříži k dispozici. Statistická data ročních výkazů ze všech oddělení sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji byla získána osobně z Odboru sociálních věcí Krajského úřadu ve Zlíně. Přičemž tyto statistiky jsou také dostupné na webových stránkách Krajského úřadu ve Zlíně. Ve Zlínském kraji výkon sociálně právní ochrany dětí zajišťují městské úřady - Bystřice pod Hostýnem, Holešov, Kroměříž, Luhačovice, Otrokovice, Rožnov pod Radhoštěm, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Valašské Klobouky, Valašské Meziříčí, Vizovice, Vsetín a Zlín. A v neposlední řadě statistická data ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí v celé České republice v letech 2011–2016 byla získána na základě souhrnných statistik dostupných na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky.

Pro následnou práci se získanými daty byly použity program Microsoft Office Excel 2013 a Microsoft Office Word 2013.

6 REALIZACE VÝZKUMU

6.1 Sběr dat

Sběr dat pro zpracování výzkumné části bakalářské práce probíhal od září 2017 do února 2018 sběr dat na základě analýzy dokumentace spisů vedených u klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kroměříži. Dále byly shromažďovány statistické přehledy prostřednictvím ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí z OSPOD Kroměříži, ze všech OSPOD ve Zlínském kraji a z celé České republiky.

6.2 Popis populace a výzkumného souboru

Charakteristika zkoumané populace

Zkoumanou populací v bakalářské práci byli adolescenti s trvalým bydlištěm ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Kroměříž, který spravuje celkem 46 obcí. Na základě dostupných statistik obyvatelstva získaných z Městského úřadu Kroměříž bylo zjištěno, že v ORP Kroměříž byl ke dni 31. 12. 2016 počet nezletilých dětí do 18 let celkem 12 639, z toho 6 487 chlapců a 6 152 dívek. Ke dni 31. 12. 2017 počet činil 12 685 nezletilých do 18 let, ve složení 6 491 chlapců a 6 194 dívek. Dále na základě údajů z Českého statistického úřadu byly získány data o počtu obyvatel v ORP Kroměříž rozdělených do věkových skupin. K 31. 12. 2016 byl počet obyvatel ve věku 0-14 let celkem 10 190, a v letech 15-64 počet činil 45 405 obyvatel. ČSÚ neuvádí podrobnější data pro jednotlivé věkové skupiny v ORP Kroměříž relevantní pro naši zkoumanou populaci a statistiky za rok 2017 nebyly dosud zveřejněny (Český statistický ústav, n.d.).

Charakteristika výzkumného souboru

Výzkumným souborem k vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež na Odboru sociálních věcí a zdravotnictví, oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kroměříži ve Zlínském kraji, budou adolescenti (klienti kurátora pro děti a mládež) ve věku 8 – 17 let, kteří jsou vedeni v agendě OSPOD v Kroměříž od roku 2015. Pro určení věkové kategorie výběrového souboru vycházím z definice adolescentů

dle Americké psychologické asociace, která definuje dospívání v rozmezí 10 – 18 let (Americká psychologická asociace ve své publikaci, 2002). Ale z důvodu toho, že klienti kurátora pro děti a mládež již dosažením 18. roku věku přestávají být vedeni v agendě OSPOD anebo ve výjimečných případech je klientem kurátora pro děti a mládež osoba mladší 10 let (v našem výzkumném souboru se jedná o 2 jedince), je zvolen věkový rozsah výzkumného souboru od 8 do 17 let.

Celkem byl výzkum proveden na základě analýzy dokumentů dle spisové dokumentace klientů kurátora pro děti a mládež. Výzkumný soubor obsahoval analýzu 143 dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ zpracovaných u klientů dvou kurátorů pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí Městského úřadu v Kroměříži od roku 2015. V průběhu analýzy dokumentů nebyl žádný formulář „*Vyhodnocení situace dítěte*“ vyřazen, neboť všechny dokumenty nezletilých a mladistvých byly řádně vyplněny, tak jak je stanoveno ve standardech OSPOD Kroměříž. Celkový výzkumný soubor zahrnuje 103 chlapců a 40 dívek ve věku od 8 do 17 let.

Tabulka 2: Popisné charakteristiky souboru z hlediska věku

	počet	průměr	minimum	maximum	sm. odchylka
chlapci	103	15,37	8	17	2,04
dívky	40	14,85	10	17	2,15
celkem	143	15,22	8	17	2,08

Výzkumný soubor se skládal ze 42 nezletilých a 101 mladistvých. Nezletilých ve věku od 8 do 15 let bylo 26 chlapců a 16 dívek. Soubor mladistvých byl složen ze 77 chlapců a 24 dívek od 15 do 17 let. Popisné statistiky souboru nezletilých a mladistvých jsou uvedeny v tabulce 3 a v tabulce 4.

Tabulka 3: Popisné charakteristiky souboru nezletilých

nezletilí	počet	průměr	Minimum	maximum	sm. odchylka
chlapci	26	12,42	8	14	1,72
dívky	16	12,56	10	14	1,36
celkem	42	12,48	8	14	1,58

Tabulka 4: Popisné charakteristiky souboru mladistvých

mladiství	počet	průměr	Minimum	maximum	sm. odchylka
chlapci	77	16,36	15	17	0,81
dívky	24	16,38	15	17	0,77
celkem	101	16,37	15	17	0,80

Kritéria výběru respondentů

Kritérium výběru respondentů do výzkumného souboru bylo to, že se muselo jednat o klienty kurátorů pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži. Při zvolení kvalitativního výzkumného designu se používají nepravděpodobnostní metody výběru výzkumného souboru. V rámci výzkumné části bakalářské práce byla zvolena metoda záměrného (účelového) výběru, která je nejrozšířenější metodou výběru při aplikaci kvalitativního přístupu. Záměrný výběr výzkumné populace je proces, ve kterém se cíleně vyhledávají respondenti, jež splňují předem stanovená kritéria (př. vlastnost, příslušnost k určité sociální skupině, apod.). Vzhledem ke skutečnosti, že výběrovým souborem byli klienti kurátora pro děti a mládež, jedná se o záměrný výběr výzkumného souboru přes instituce (Miovský, 2006).

6.3 Etické aspekty studie

Sběr dat pro vypracování výzkumu probíhal, jak již bylo uvedeno výše na základě obsahové analýzy dokumentů ze spisové dokumentace klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži, konkrétně z dokumentu „*Vyhodnocení situace dítěte.*” Tyto dokumenty jsem jako zaměstnanec na pozici kurátora pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži měla volně k dispozici. O cílech výzkumu a potřebnosti analýzy dokumentů byla informována vedoucí OSPOD Kroměříž i Odbor sociální věci Krajského úřadu ve Zlíně, pod jehož působnost OSPOD v Kroměříž spadá. Zákon 359/1999 Sb. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí* ukládá všem pracovníkům OSPOD povinnost zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, se kterými se při provádění sociálně-právní ochrany seznámí a jsou oprávněni zpracovávat takové osobní údaje v rozsahu, který je nezbytný k plnění výkonu sociálně právní ochrany dětí (*Zákon o sociálně právní ochraně dětí*, 1999). Z etického hlediska bylo nezbytné, aby byla zabezpečena naprostá anonymita klientů kurátora pro děti a mládež. Anonymita byla zajištěna tak, že každý dokument

„*Vyhodnocení situace dítěte*“ byl zpracován za účelem zisku předem stanovených dat a zpracován do připravené tabulky v programu Microsoft Office Excel 2013 pod pořadovým číslem. Bylo zaručeno, že na základě získaných údajů nebylo možné identifikovat jakéhokoliv klienta OSPOD. Ani realizátorka výzkumu neměla možnost identifikovat pod uvedenými pořadovými čísly v tabulce jednotlivé analýzy klientů kurátora pro děti a mládež, neboť si o tomto propojení nevedla záznamy právě s ohledem na zajištění naprosté anonymity klientů. Analýza jednotlivých dokumentů probíhala v náhodném pořadí. V průběhu výzkumu byla získávána pouze data, která byla nezbytně potřebná pro splnění výzkumného cíle bakalářské práce. Získaná data z analýzy dokumentu „*Vyhodnocení situace dítěte*“ poskytla materiál pro popsání typického profilu klienta kurátora pro mládež na OSPOD v Kroměříži, získaná data nebyla využita k jinému účelu. Dále získané statistické údaje z *Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí* v letech 2011–2016 z OSPOD Kroměříž, ze všech OSPOD ve Zlínském kraji a z celé České republiky byly použity pro zpracování účelu výzkumného cíle, tedy pro zanalyzování kriminality nezletilých a mladistvých. Při výzkumu byla zajištěna ochrana soukromí a ochrana osobních a citlivých údajů účastníků výzkumu. Průběh realizace výzkumné části bakalářské práce nebyl v rozporu s etickými pravidly. Předpokládaným rizikem při provádění výzkumu mohlo být to, že statistiky ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany nebudou pro realizaci bakalářské práce dostupné. Tento předpoklad se ale nepotvrdil, až na skutečnost, že v době vypracovávání bakalářské práce nejsou k dispozici statistika za rok 2017. Eventuálně by bylo možné také uvažovat nad skutečností, zda nedocházelo ke střetu zájmů z pozice výzkumníka jakožto zaměstnance OSPOD Kroměříž při analýze dokumentů. Vzhledem k tomu, že proces provádění analýzy dokumentů neměl nikterak vliv na souběžnou práci s klienty a analýza dokumentů byla prováděna na základě stanovených kritérií, byla možnost střetu zájmů ošetřena a vyloučena.

7 VÝSLEDKY

Tato část práce referuje o výsledcích, které byly získány na základě analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ a „*Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí*“.

7.1 Výsledky analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“

Výzkumné šetření k zodpovězení výzkumné otázky „*Jaký je typický profil klienta kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži ve Zlínském kraji?*“ bylo provedeno na základě analýzy 143 dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“. Jak již bylo uvedeno výše, celkový výzkumný soubor zahrnoval 103 chlapců a 40 dívek ve věku od 8 do 17 let. Výsledky analýz budou prezentovány pro každé pohlaví zvlášť za účelem vytvoření typického profilu klienta (chlapce) a klientky (dívky) kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. Všech 143 dokumentů bylo analyzováno na základě připravené tabulky (viz. výše tabulka 1 *Vyhodnocení situace dítěte*) za účelem získání souhrnného a podrobného přehledu o všech klientech.

Nejprve se budu věnovat zjištěným základním údajům o klientech kurátora pro děti a mládež. Celkem výzkumný soubor zahrnoval 103 chlapců, z toho 26 nezletilých a 77 mladistvých. Věkové rozpětí bylo od 8 do 17 let, přičemž průměrný věk klienta je 15,37. Chlapci se nejčastěji dostávají do prvního kontaktu s kurátorem pro děti a mládež ve věku 13,99. Často nastává situace, že rodina konkrétního klienta je již vedena v evidenci OSPOD u terénních sociálních pracovníků ještě dříve, než nastane situace, která vyžaduje spolupráci s kurátorem pro děti a mládež. V našem výzkumném souboru je vedeno na OSPOD v období méně než 1 roku 27 % rodin, v rozmezí 1-2 let 15 % rodin, v rozmezí 3-4 let až 27 % rodin a více jak 5 let je vedeno na OSPOD 31 % rodin. Co se týče trvalého bydliště klientů, tak přímo z města Kroměříže pochází 48 % klientů a 52 % klientů je z ORP Kroměříž (Hulín, Chropyně, Morkovice, Koryčany, Kostelany, Pačlavice, Břest, Litenčice, Roštín, Honětice, Věžky, Zářičí a další obce).

V následující části se budu věnovat získaným informacím z „*Vyhodnocení situace dítěte*“, která se zaměřuje na vývojové potřeby dítěte a na jeho fyzický, emocionální či

sociální stav. Zdravotní stav chlapců je v převažující většině dobrý (93 % klientů), pouze 7 % chlapců má špatný zdravotní stav. Co se týče zdravotního postižení (tělesné, mentální, kombinované či duševní nemoci), tak 79 % klientů nemá diagnostikováno žádné zdravotní postižení, naopak 21 % adolescentů ano. Výzkumný vzorek se skládal ze 42 % žáků základních škol, z 35 % studentů odborného učiliště, z 12 % studentů střední školy a z 12 % klientů, kteří se nepřipravovali na budoucí povolání a byli vedeni na úřadu práce jako uchazeči o zaměstnání. Na základě dotazování anebo dle zpráv škol byly také zaznamenávány údaje o prospěch klientů. Lepších studijních výsledků dosahovalo 14 % chlapců. S průměrným prospěchem bylo evidováno 45 % chlapců a s podprůměrným prospěchem jen o něco méně, respektive 42 % chlapců. Kurátoři pro děti a mládež pracovali se 44 % chlapci, kteří měli neomluvenou absenci, zbývajících 56 % klientů z celkového výzkumného souboru neomluvené hodiny nemělo. Celkem 60 % chlapců je schopno vyjadřovat a popisovat své emoce a prožívání, na druhou stranu 40 % chlapců tohoto není schopno a neumí sdělit své pocity nebo přání. V péči dětského klinického psychologa anebo pedopsychiatra bylo 40 % klientů. Převažující většina tvořena 60 % chlapců odbornou psychologickou nebo psychiatrickou pomoc nevyužívá. I z toho důvodu pobyt v psychiatrické nemocnici absolvovalo pouze 20 % chlapců. Dále se pobytu ve středisku výchovné péče anebo ambulantních návštěv účastnilo jen 26 % chlapců a 74 % těchto služeb nevyužilo. Ústavní výchova byla z celkového počtu 103 chlapců nařízena 17 % klientům kurátorů pro děti a mládež. Uloženou ochrannou výchovu mají pouze 4 % chlapců.

Dále část zkoumání se zaměřovala na výchovné problémy klientů, a to z hlediska záškoláctví, problémů ve škole, nerespektování autorit a rodičů, útěky, kouření cigaret, užívání alkoholových a nealkoholových drog. Chlapců, kteří se dopouští záškoláctví, bylo evidováno na OSPOD celkem 43 %, zbývajících 57 % chlapců z výzkumného souboru se záškoláctví nedopouštělo. Co se týče výchovných problémů ve škole, tak 68 % klientů mělo tyto problémy během svého vzdělávání. U převážné většiny chlapců (82 %) bylo registrováno nerespektování autorit nebo rodičů. Úteků se dopouští jen 18 % klientů. Rizikového chování související s kouřením cigaret a užívání alkoholových či nealkoholových drog se projevilo u 71 % chlapců. Konkrétně cigarety kouří celkem 70 % chlapců, alkohol užívá 57 % chlapců a další nealkoholové drogy téměř 39 % chlapců.

Kromě výchovných problémů jsou klienti vedeni v agendě kurátorů pro děti a mládež také z důvodu páchaní trestné činnosti. Nejprve se budu věnovat výsledkům trestné

činnosti nezletilých chlapců do 15 let. Z celkového výzkumného souboru se trestné činnosti ve věku nezletilých dopustilo 67 % chlapců. Z hlediska struktury činů jinak trestných spáchanými nezletilými osobami se nejčastěji jedná o krádeže (38 %), dále pak poškozování cizí věci (23 %), výtržnictví (21 %) a loupež (18 %). Ublížení na zdraví se dopustilo 10 % chlapců a porušování domovní svobody spáchalo stejné procento chlapců. Vydírání se objevilo u 5 % chlapců, podvod, znásilnění a nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy bylo zaznamenáno u 3 % klientů. Žádný nezletilý do 15 let se nedopustil činu jinak trestného pohlavního zneužití. Dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže může být nezletilým do 15 let za spáchání činu jinak trestného uložen dohled probační a mediační služby (31 %), dále může být uloženo napomenutí s výstrahou (36 %), vykonání společensky prospěšné činnosti (5 %), výchovná povinnost (10 %) anebo uložena ochranná výchova (3 %). U 23 % z 39 chlapců, kteří se dopustili činu jinak trestného, bylo u soudu pro mládež upuštěno od uložení opatření. Na recidivě nezletilých pachatelů se podílí 38 % chlapců.

V případě, že se trestné činnosti dopustí osoba starší 15 let, jedná se již o osobu mladistvého, který je trestně odpovědný. Z výzkumného souboru 77 klientů nad 15 let se trestné činnosti dopustilo 65 % mladistvých. Z hlediska struktury trestné činnosti se mladiství na OSPOD Kroměříž nejčastěji páchají krádeže, konkrétně z našeho výzkumného souboru celkem 44 % klientů. Dále se dopouští výtržnictví (24 %), poškozování cizí věci (24 %), ublížení na zdraví (22 %), loupeží (12 %) a porušování domovní svobody (10 %). Provinění pohlavní zneužití bylo prošetřováno u 10 % chlapců a provinění znásilnění u 6 % chlapců. Také mladiství spáchali trestnou činnost maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (6 %), neoprávněné opatření padělání a pozměnění platebního prostředku (4 %) a v neposlední řadě provinění neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací se dopustilo 6 % klientů. Pouze jeden mladistvý se dopustil provinění podvodu. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje mladistvým uložit výchovná opatření. Do této kategorie dle uložených výchovných opatření u zkoumaného souboru spadá uložení dohledu probační a mediační služby (18 %) anebo uložení výchovné povinnosti (4 %). Dále mohou být ukládána trestní opatření, například vykonání obecně prospěšných prací, které mělo uloženo celkem 36 % chlapců. Dalším trestním opatřením je odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, jež bylo uděleno 42 % klientům z celkového počtu 50 mladistvých, kteří se dopustili trestné činnosti. A poslední možností potrestání mladistvých je uložení ochranného opatření.

Ochranná výchova byla uložena 8 % klientům kurátorů pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže taktéž umožňuje trestní stíhání podmíněně zastavit na zkušební dobu anebo odložit. Takto byla řešena trestná činnost celkem u 26 % chlapců. U soudu pro mládež byla zproštěna viny 4 % klientů. K nepodmíněnému trestu odnětí svobody nebyl odsouzen od roku 2015 dosud žádný mladistvý. Ale k pobytu ve vazbě bylo zadrženo 8 % mladistvých. Opakovaně se trestné činnosti dopouští 44 % mladistvých.

Dále byla sbírána data o tom, jak klienti vnímají svou identitu, jaké mají představy o budoucnosti, pokud nějaké mají a také zda se vnímají býtí okolím přijímání či nikoliv. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že 65 % chlapců nemá vytvořené představy o své budoucnosti a pouze 35 % chlapců ano. Ve svém okolí se cítí být přijímáno až 76 % klientů. Problémy ve svých vztazích s vrstevníky vnímá 28 % chlapců a problémy ve vztazích se spolužáky 39 % chlapců z celkového souboru. Naučené hygienické návyky má celkem 82 % chlapců a téměř většina chlapců (93 %) má svůj vzhled a styl oblékání přizpůsoben jejich věku, pohlaví a kultuře. Také byla posuzována míra samostatnosti vzhledem k adekvátnosti věku klientů, u 53 % chlapců byla zjištěna odpovídající samostatnost a zodpovědnost, oproti 47 % chlapcům, kteří v této oblasti měli potíže. Velký podíl na výskytu výchovných problémů a s nimi spojeného rizikového chování má podoba trávení volného času u adolescentů. Ze získaných dat vyplynulo, že téměř polovina, tedy až 53 % chlapců nemá vytvořenou smysluplnou náplň trávení volného času.

Nadcházející položky ve formuláři „*Vyhodnocení situace dítěte*“ se týkaly kapacity pečujících osob, zajištění základních potřeb dítěte, jeho vývoje nebo stability rodinného zázemí. U naprosté většiny zkoumaných chlapců byla základní péče zajištěna, pouze u 2 % pečujících osoby v této oblasti selhaly. Soudní dohledy nad výchovou byly stanoveny u 17 % nezletilých dětí. Pokud se týče bezpečnosti dětí, tak u 78 % byla pečujícími osobami zajištěna. Je na místě také uvést, že žádný z chlapců z výzkumného souboru nebyl diagnostikován jako dítě se syndromem CAN. Dále byla zjišťována míra emocionální podpory dítěte, kdy byly zjišťovány skutečnosti, zda je mezi rodičem a dítětem vytvořený vztah, zda jsou rodiče schopni projevat empatie a adekvátní reakce vůči dítěti anebo zda se dítěti dostává od rodičů ocenění. U 55 % chlapců byla prokázána emoční podpora od rodičů a 45 % chlapcům se emoční podpory nedostávalo. Výzkum byl také zaměřen na podporu vývoje dítěte, na to jaká je komunikace rodiče s dítětem, zda je dítě vedeno k zodpovědnosti, jaký je přístup rodičů ke vzdělávání, jaké je množství a kvalita podnětů

pro zdravý vývoj dítěte, apod. Získána data vypověděla, že vývoj dítěte je podporován u 58 % klientů. Při výchově dětí je nezbytné nastavování a dodržování hranic. Bylo zjištěno, že u klientů kurátorů pro děti a mládež až u 67 % chlapců hranice ve výchově nebyly zajištěny a pouze u 33 % chlapců ano. Také bylo v oblasti kapacity pečujících osob zkoumáno, zda je rodinné zázemí stabilní anebo zda je dítě vystavováno častým změnám, případně střídání pečujících osob. Z výzkumu vyplynulo, ve stabilním zázemí je vychováváno 70 % chlapců a v nestabilním zázemí 30 % chlapců.

Poslední oblast dokumentu „*Vyhodnocení situace dítěte*“ je zaměřena na rodinu a prostředí nezletilých a mladistvých. Nejprve bylo zjišťováno, z jaké rodiny klient pochází, zda z rodiny úplné nebo neúplné (rozvod, matka samoživitelka, další partner/ka rodiče, úmrtí rodiče). Výsledky v této otázce přinesly informace, že z úplné rodiny pochází 34 % chlapců a v neúplné rodině vyrůstá 66 % chlapců. Co se týká přítomnosti anebo chybění biologického rodiče při výchově, tak u 50 % chlapců biologický rodič při výchově nechybí, u 44 % chlapců schází při výchově biologický otec, u 4 % chlapců schází osoba matky a navíc u 2 % se na výchově nepodílí ani jeden z biologických rodičů. Většina klientů z výzkumného souboru má nějaké sourozence (81 %). Vztahy se širší rodinou jsou veskrze udržovány, pozitivně prokázáno u 68 % chlapců. Dále bylo prokázáno, že se v rodinách netráví společný volný čas až u 56 % klientů z celkového počtu. Bylo zjištěno, že 56 % rodin klientů bydlí ve vlastní nemovitosti a 44 % rodin bydlí v pronajaté nemovitosti. Téměř všechny rodiny (94 %) mají vyhovující podmínky bydlení, kdy bylo prošetřováno hygienické zázemí, adekvátní prostory pro výchovu dítěte, vybavení domácnosti, atd. Další zkoumanou oblastí bylo ekonomické zázemí rodiny dítěte, kdy u 57 % chlapců jsou rodiny finančně nezávislé a u 43 % chlapců jsou rodiny závislé na sociálních dávkách do státu. Ale také zjištěno, že až 57 % rodin je vázáno dluhy. Také byl zjišťován výskyt sociálně patologických jevů v rodině z hlediska užívání alkoholových a nealkoholových drog v rodině, výskytu závislostí v rodině, domácího násilí nebo trestné činnosti rodičů. Na základě analýzy dokumentů byly sociálně patologické jevy v rodině prokázány v 70 %. Poslední zkoumanou položkou je sociální status rodiny, respektive zda se jedná o rodinu sociálně znevýhodněnou. U 44 % chlapců zjištěno, že pochází z rodin sociálně znevýhodněných, až 56 % chlapců z rodin s tímto statutem nepochází.

Na základě provedení analýzy 103 dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ u klientů (chlapců) kurátorů pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži byla získána potřebná data pro vytvoření profilu klienta. Typickým klientem kurátora pro děti a mládež je

chlapec ve věku 15,39 let. K prvnímu kontaktu s kurátorem pro děti a mládež dochází nejčastěji ve věku 13,99, přičemž rodina klienta je na OSPOD u terénních sociálních pracovníků evidována více jak 5 let. Trvalé bydliště je v ORP Kroměříž. Jedná se nejčastěji o žáka základní školy s průměrným prospěchem. Typický klient se potýká s výchovnými problémy ve škole, má problémy s respektováním autorit a rodičů a jeho rizikové chování spočívá v užívání alkoholových i nealkoholových drog, páchání trestné činnosti, recidivě a také v záškoláctví. Nejčastěji kouří cigarety a užívá alkohol. Pokud se dopustí trestné činnosti jako nezletilý do 15 let, tak se jedná o majetkovou trestnou činnost (krádeže), výtržnictví, poškozování cizí věci a loupeže. Jedná se o klienta s uloženým napomenutím s výstrahou nebo dohledem probační a mediační služby za spáchání činu jinak trestného. U mladistvého klienta dochází při páchání trestné činnosti k provinění krádeže, výtržnictví, poškození cizí věci anebo ublížení na zdraví. Typický klient má za spáchaná provinění uloženy obecně prospěšné práce, podmíněný trest odnětí svobody se zkušební dobou nebo dohled probační a mediační služby. Je to chlapec, který nemá ucelené představy o své budoucnosti, ale umí projevit své emoce a cítí se být svým okolím přijímán, i když má někdy problémy se svými spolužáky. Vzhled, oblečení, dodržování hygienických návyků a míra samostatnosti je adekvátní věku klienta. Výchovné problémy a s nimi spojené rizikové chování je často důsledkem nesmyslné či chybějící náplně trávení volného času. Typický klient není z mnoha důvodů veden v odborné péči klinického psychologa nebo pedopsychiatra a ani nenavštěvuje středisko výchovné péče. Nejčastěji pochází z neúplné rodiny, kdy v převažující míře osoba biologického rodiče ve výchově nechybí, a v případě, že osoba biologického rodiče ve výchově chybí, jedná se především o otce. Pochází ze stabilního rodinného zázemí, ve kterém je základní péče, bezpečnost, emocionální vývoj i podpora vývoje dítěte zajištěna. Klient pochází z více sourozenců a udržuje vztahy se širší rodinou. V rodině se však vyskytují sociálně patologické jevy, rodina netráví volný čas společně a nejsou stanoveny a uplatňovány hranice ve výchově dítěte. Po ekonomické stránce je rodina typického klienta zatížena dluhy. I přesto, že převažuje finanční nezávislost rodiny klienta, není vyloučeno, že může být rodina závislá na sociálních dávkách od státu a že se v tomto důsledku může se jednat o sociálně znevýhodněnou rodinu.

V následující části budou popsány získané výsledky z analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ u dívek. Celkem výzkumný soubor zahrnoval 40 dívek ve věku od 10 do 17 let. Výzkumný soubor dívek se skládal z 16 nezletilých a 24 mladistvých

klientek. Byl zjištěn průměrný věk klientky 14,85, přičemž se dívky nejčastěji dostávají do prvního kontaktu s kurátorem pro děti a mládež ve věku 13,33. V mnoha případech je rodina konkrétní klientky vedena v evidenci terénních sociálních pracovníků OSPOD Kroměříž ještě dříve než dojde ke spolupráci s kurátorem pro děti a mládež. V období méně než 1 roku je vedeno 22 % rodin, v rozmezí 1-2 let se jedná o 7 % rodin, v rozmezí 3-4 let je pracováno s 18 % rodin a více jak 5 let je vedeno na OSPOD Kroměříž až 53 % rodin. Dívek s trvalým bydlištěm ve městě Kroměříž je 55 %, zbývajících 45 % dívek pochází z ORP Kroměříž.

Dále byly z formuláře „*Vyhodnocení situace dítěte*“ zjišťovány informace o vývojových potřebách dítěte, o jeho fyzickém, emocionálním či sociálním stavu. Téměř u většiny klientek (95 %) je zdravotní stav dobrý. Zdravotního postižení (tělesné, mentální, kombinované či duševní nemoci) nemá diagnostikováno 78 % dívek, naopak 22 % dívek ano. Co se týče vzdělávání, 50 % žákyň navštěvuje základní školy, 38 % studentek se vzdělává na odborných učilištích a 5 % na středních školách. Vedeno na úřadu práce z důvodu toho, že se nepřipravovaly na budoucí povolání, bylo 7 % klientek. Byly zjišťovány také studijní výsledky dívek, výzkum přinesl informace, že 20 % dosahovalo lepších studijních výsledků. S průměrným prospěchem bylo evidováno 58 % dívek a s podprůměrným prospěchem 22 % dívek. S neomluvenou absencí ve školách se potýkalo až 58 % klientek, zbývajících 43 % klientek neomluvené hodiny nemělo. Vyjadřovat, popisovat a prožívat své emoce je schopno celkem 68 % dívek, na druhou stranu 32 % dívek takového počínání není schopna a neumí sdělit své pocity nebo přání. Přesná polovina výzkumného souboru dívek byla v odborné péči dětského klinického psychologa anebo pedopsychiatra. Zatímco pobyt v psychiatrické nemocnici absolvovalo pouze 13 % dívek. Středisko výchovné péče, ať už ambulantní nebo pobytovou formu, absolvovalo celkem 70 % klientek. Ústavní výchova byla z celkového počtu 40 dívek nařízena 20 %. Žádná dívka z daného výzkumného souboru neměla uloženou ochrannou výchovu.

V další části zkoumání jsem se zaměřovala na výchovné problémy klientek. Bylo zjištěno, že se rizikové chování u dívek spočívá v záškoláctví, mají problémy ve škole, nerespektují autority a rodiče, dopouští se útěky, kouří cigarety, užívají alkoholové a nealkoholové drogy. Dívek, které se dopouští záškoláctví, bylo evidováno na OSPOD celkem 55 %. S výchovnými problémy ve škole se potýká 80 % klientek. U převážné většiny dívek (90 %) bylo registrováno nerespektování autorit nebo rodičů. Polovina zkoumaných dívek se dopouští útěků. Rizikové chování související s kouřením cigaret a

užívání alkoholových či nealkoholových drog se projevilo u 65 % dívek. Konkrétně cigarety kouří celkem 60 % dívek, alkohol užívá 38 % dívek a další nealkoholové drogy užívá 15 % dívek.

Dále byl u klientek kurátora pro děti a mládež zjišťován výskyt kriminality. Nejprve se budu věnovat výsledkům trestné činnosti nezletilých dívek do 15 let. Bylo zjištěno, že se trestné činnosti ve věku nezletilých do 15 let dopustilo 38 % dívek. Nezletilé dívky páchají z hlediska struktury činů jinak trestných nejčastěji krádeže (50 %), dále pak bylo zaznamenáno poškozování cizí věci, výtržnictví, pohlavní zneužití a nedovolená výroba a jiné nakládání s OPL a s jedy vždy v jednom případě. Nezletilé klientky z výzkumného souboru se nedopustily činu jinak trestného loupež, ublížení na zdraví, porušování domovní svobody, podvod, vydírání, týrání zvířat ani znásilnění. Dle zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže byl jako nezletilým do 15 let uložen dohled probační a mediační služby v 1 případě, napomenutí s výstrahou bylo uloženo ve 3 případech a u 2 dívek bylo upuštěno od uložení opatření. Žádná další z možných výchovných opatření jako je uložení výchovné povinnosti, vykonání společensky prospěšné činnosti nebo uložení ochranná výchova nebyla dívkám uložena. Na základě analýzy dokumentů bylo zjištěno, že u nezletilých dívek k recidivě trestné činnosti nedochází.

Nyní se budu věnovat trestné činnosti klientek starších 15 let. Z výzkumného souboru 25 % dívek spáchalo trestnou činnost jako mladistvé. Z hlediska struktury trestné činnosti se mladistvé klientky na OSPOD Kroměříž dopustily poškozování cizí věci (8 %), neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací krádeží (4 %), výtržnictví (4 %), podvodu (4 %) a znásilnění (4 %). Provinění krádeže, ublížení na zdraví, loupeže, porušování domovní svobody, pohlavního zneužití, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání nebo neoprávněného opatření padělání a pozměnění platebního prostředku se dívky z výzkumného souboru nedopustily. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje mladistvým osobám uložit výchovná, trestné nebo ochranná opatření. Mladistvým dívkám byl pouze uložen dohled probační a mediační služby v 1 případě. A dále také bylo uloženo v 1 případě odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu. Až ve 4 případech bylo uplatněno podmíněné zastavení trestního stíhání na zkušební dobu nebo jeho odložení. Žádné další výchovné, trestní nebo ochranné opatření klientkám kurátorů pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž nebylo uloženo. U soudu pro mládež také nedošlo u mladistvé dívky ke zproštění viny. A od roku 2015 k nepodmíněnému trestu

odnětí svobody nebyla dosud odsouzena žádná dívka, tak jako ani žádná nepobývala ve vazební věznicí. Zajímavostí je, že opakovaně se trestné činnosti nedopustila žádná z mladistvých dívek.

Další položky formuláře „*Vyhodnocení situace dítěte*“ se zaměřovaly na to, jak klientky vnímají svou identitu, jaké mají představy o budoucnosti, a také zda se vnímají býtí okolím přijímány či nikoliv. Na základě sběru dat bylo zjištěno, že až 78 % dívek nemá vytvořené představy o své budoucnosti. Ve svém okolí se cítí být přijímáno 75 % dívek. I přesto, že problémy ve svých vztazích s vrstevníky vnímá 33 % dívek a problémy ve vztazích se spolužáky téměř polovina z celkového souboru dívek. S udržováním hygienických návyků nemá 65 % dívek. Co se týče vzhledu a stylu oblékání u většiny dívek (93 %) je adekvátně přizpůsoben dle jejich věku, pohlaví a kultury. Dále byla zjišťována míra samostatnosti vzhledem k adekvátnosti věku klientek, u 48 % dívek byla zjištěna odpovídající samostatnost a zodpovědnost, naopak 52 % dívek v této oblasti mělo potíže. Ze získaných dat vyplynulo, že až 75 % dívek nemá vytvořenou smysluplnou náplň trávení volného času. Právě chybějící náplň volnočasových aktivit může být u dívek velkou příčinou výskytu výchovných problémů a s nimi spojeného rizikového chování.

Následná zjišťovaná data se týkaly kapacity pečujících osob, stability rodinného zázemí, zajištění základních potřeb dítěte a jeho vývoje. Základní péče byla zajištěna u všech zkoumaných dívek. Soudní dohledy nad výchovou nezletilých dětí byly stanoveny u 40 % ze 40 klientek. Pečující osoby zajišťovaly bezpečnost dětí v 68 % případů. Syndrom CAN nebyl diagnostikován u žádné klientky kurátora pro děti a mládež. U 58 % dívek byla zajištěna emocionální podpora dítěte a také byl vytvořený vztah mezi pečující osobou a dítětem. Výzkum byl také zaměřen na podporu vývoje dítěte, na to, jaká je komunikace rodiče s dítětem, zda je dítě vedeno k zodpovědnosti, jaké je množství a kvalita podnětů pro zdravý vývoj dítěte, apod. Získána data vypověděla, že vývoj dítěte v těchto oblastech není podporován u 58 % klientek. Dále bylo zjištěno, že u 83 % klientek kurátora pro děti a mládež hranice ve výchově nejsou nastavovány a udržovány. Dále bylo zkoumáno, zda je rodinné zázemí stabilní, zda je dítě vystavováno častým změnám, případně střídání pečujících osob. Z výzkumného souboru dívek vyplynulo, že ve stabilním zázemí je vychováváno 60 % dívek.

Poslední část dokumentu „*Vyhodnocení situace dítěte*“ je zaměřena na rodinu a prostředí nezletilých a mladistvých dívek. Bylo zjištěno, že z úplné rodiny pochází 47 %

dívek. V neúplné rodině (rozvod, matka samoživitelka, další partner/ka rodiče, úmrtí rodiče) vyrůstá 53 % dívek. Při výchově 55 % dívek biologický rodič nechybí. U 43 % dívek schází při výchově biologický otec a u 2 % schází osoba matky. Dále bylo prokázáno, že 80 % klientek má nějaké sourozence. Rodiny 68 % dívek udržují vztahy se širší rodinou. Co se týče společných volnočasových aktivit, tak až u 78 % dívek rodiny dohromady společný čas netráví. Také bylo zjištěno, že 35 % rodin bydlí ve vlastních nemovitostech a v 65 % rodin bydlí v pronajatých nemovitostech. Dále bylo zjišťováno, zda jsou podmínky bydlení vyhovující, u 88 % klientek bylo zjištěno odpovídající hygienické zázemí, adekvátní prostory pro výchovu dítěte či vybavení domácnosti. Další zkoumanou oblastí bylo ekonomické zázemí rodiny dítěte, kdy u 42 % dívek jsou rodiny finančně nezávislé a u 58 % dívek jsou rodiny závislé na sociálních dávkách od státu. Až 63 % dívek vyrůstá v rodině, která je vázána dluhy. Na základě analýzy dokumentů byly zjišťovány sociálně patologické jevy v rodině, např. z hlediska užívání alkoholových a nealkoholových drog v rodině, výskytu závislostí v rodině, domácího násilí nebo trestné činnosti rodičů. Výskyt sociálně patologických jevů v rodině byl prokázán u 73 % dívek. Poslední zkoumanou položkou byl sociální status rodiny, z pohledu, zda se jedná o rodinu sociálně znevýhodněnou. U 60 % dívek zjištěno, že pochází z rodin sociálně znevýhodněných.

Na základě provedení analýzy 40 dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ u klientek (dívek) kurátorů pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži byla získána potřebná data pro vytvoření profilu klientky. Bylo zjištěno, že typickou klientkou kurátora pro děti a mládež je dívka ve věku 14,85 let. K prvnímu kontaktu s kurátorem pro děti a mládež dochází nejčastěji ve věku 13,33, přičemž rodina klientky je na OSPOD u terénních sociálních pracovníků evidována více jak 5 let. Dívka má trvalé bydliště přímo v Kroměříži. Jedná se nejčastěji o žákyni základní školy s průměrným prospěchem. Co se týče rizikového chování typické klientky, tak se nejčastěji potýká s výchovnými problémy ve škole, má problémy se záškoláctvím, nerespektuje autority či rodiče a dopouští se útěků. Její rizikové chování dále spočívá v užívání alkoholových i nealkoholových drog. Dívka nejčastěji kouří cigarety a užívá alkohol, přičemž užívání nealkoholových drog je velmi výjimečné. Typická klientka se ve velmi ojedinělých případech dopouští trestné činnosti. Pokud se ale dopustí trestné činnosti jako nezletilá do 15 let, tak se jedná nejčastěji o majetkovou trestnou činnost, respektive krádeže. Jedná se o klientku s uloženým napomenutím s výstrahou za spáchání činu jinak trestného. U mladistvé klientky dochází v

případě páchání trestné činnosti k provinění výtržnictví nebo poškození cizí věci. Typická klientka má za spáchaná provinění nejčastěji uložené podmíněné zastavení se zkušební dobou anebo je věc v přípravném řízení odložena. U typické klientky se nevyskytuje recidiva páchání trestné činnosti. Jedná se o dívku, která nemá ucelené představy o své budoucnosti, ale umí projevit své emoce. Často se cítí se být svým okolím přijímána, i když má někdy problémy se svými spolužáky. Vnější vzhled, styl oblékání, dodržování hygienických návyků a míra samostatnosti je adekvátní věku dívky. Výchovné problémy a s nimi spojené rizikové chování je často důsledkem chybějící náplně trávení volného času. Typická klientka je vedena v odborné péči klinického psychologa nebo pedopsychiatra a také navštěvuje středisko výchovné péče. Co se týče rodinného zázemí, tak dívka pochází z neúplné rodiny, kdy v převažující míře osoba biologického rodiče při výchově nechybí. V případě, že osoba biologického rodiče ve výchově chybí, jedná se především o chybějícího otce. Dívka pochází ze stabilního rodinného zázemí, ve kterém je její základní péče, bezpečnost a emocionální vývoj zajištěn. Klientka má sourozence a vztahy se širší rodinou udržuje. Dívka je vychovávána v rodině, ve které se netráví volnočasové aktivity společně. V rodině dívky se vyskytují sociálně patologické jevy, není zajištěna její podpora vývoje a také nejsou stanoveny a uplatňovány hranice ve výchově. Po ekonomické stránce je rodina typické klientky zatížena dluhy. Závěrem uvádím, že charakteristické pro dívku je, že pochází z rodiny sociálně vyloučené, která je finančně závislá na sociálních dávkách od státu.

Pro zřehlednění nejdůležitějších zjištění z realizovaného výzkumu jsem se rozhodla znázornit profil dívky a chlapce, viz. obrázek 1.

Obrázek 1: Profil dívky a chlapce

7.2 Výsledky analýzy „Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí“

Na tomto místě budou prezentovány výsledky analýz, jež byly získány a zpracovány pro zodpovězení druhé výzkumné otázky „*Jaký je vývoj kriminality a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži, na odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v celé České republice v letech 2011–2016?*“. K získání potřebných dat byla provedena analýza dokumentů, respektive analýza statistik klientů kurátorů pro děti a mládež na OSPOD prostřednictvím dostupných statistických přehledů, respektive ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí v letech 2011–2016.

Jednotlivé oddělení sociálně právní ochrany dětí vyplňují jednou ročně statistické výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí. Obsahem těchto výkazů týkajících se klientů kurátorů pro děti a mládež jsou položky – počet evidovaných klientů, trestná činnost, přestupky, výchovné problémy, uložená trestní opatření, uložená výchovná opatření mladistvým, mladiství ve výkonu vazby nebo ve výkonu odnětí svobody a opatření uložená dětem mladším 15 let. Při analýze dat výzkumu nebyly zpracovány statistiky týkající se přestupků a počtu mladistvých ve výkonu vazby nebo ve výkonu odnětí svobody. Důvodem pro nezpracování dat o přestupcích je skutečnost, která vychází z nejednotnosti postupu výkonu orgánů činných při projednávání přestupků, se kterou se setkávám při výkonu svého povolání kurátora pro děti a mládež. Jedná se o problém, kdy ne všechny přestupky jsou hlášeny na oddělení sociálně právní ochrany dětí, a proto nemůžeme považovat statistiky v této kategorii za relevantní, v tom smyslu, že konečné počty přestupků v jednotlivých rocích musí být vyšší, než je v ročních výkazech uváděno. A dále vykazovaná data o výkonu vazby nebo výkonu odnětí svobody u mladistvých nejsou do této analýzy zahrnuta, protože ke sledování počtů v rámci ročních výkazů OSPOD dochází od roku 2014, a tudíž se jedná o velmi málo dat, ke zpracování analýzy. Je na místě také pro přehlednost uvést, že v ročních výkazech jsou uváděny počty případů v každé sledované kategorii (tz. pokud u nějakého klienta v daném roce došlo např. ke spáchání více skutků trestné činnosti, je zaznamenán pouze jednou; totéž platí u ostatních sledovaných kategorií). Je nutné také brát na zřetel, že trestní řízení může mít různou délku trvání (tz. trestná činnost může být evidována ve statistikách v jiném roce, než se poté ve statistikách projeví případné uložení opatření).

Jednotlivé výsledky budou prezentovány pro OSPOD Kroměříž, pro všechna OSPOD ve Zlínském kraji a v rámci České republiky, a budou rozděleny dle jednotlivých sledovaných kategorií (uváděn bude celkový počet klientů, počet dívek z celkového množství, počet nezletilých a mladistvých).

Z tabulky 5 vyplývá, že se od sledovaného roku 2011 snižují počty klientů kurátora pro děti a mládež na odděleních sociálně právní ochrany dětí. Výjimkou je rok 2013, kdy na OSPOD Kroměříž dochází k navýšení počtu na 210 klientů oproti minulému roku 2012, kdy bylo evidováno celkem 182 klientů. Zajímavostí je, že na OSPOD Kroměříž dochází v roce 2014 k výraznému nárůstu počtu dívek, který se v dalších obdobích mírně snižuje. Zatímco u dalších sledovaných OSPOD je od roku 2011 pokles počtu dívek pokračující.

Tabulka 5: Klienti kurátora pro děti a mládež

	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky	chlapci	dívky
OSPOD Kroměříž	134	88	120	62	195	15	152	47	111	39	94	31
OSPOD Zlínský kraj	1617	693	1489	597	1381	524	1021	436	816	347	693	336
OSPOD ČR	32896	13896	30911	13500	28565	12483	22986	10792	20 498	9 676	19 782	9 343

V letech 2011-2016 bylo v rámci OSPOD České republiky u klientů kurátorů pro děti a mládež vykazováno 39 149 případů trestné činnosti. Podíl OSPOD Zlínského kraj v rámci celorepublikového počtu činí 3,02 % a podíl OSPOD Kroměříž je 0,47 %. Tabulka 6 prezentuje vývoj páchaní trestné činnosti nezletilými a mladistvými. Je evidentní, že od roku 2011 dochází k postupnému poklesu kriminality klientů kurátorů pro děti a mládež v rámci celé České republiky a také na OSPOD ve Zlínském kraji (s ohledem na to, že v roce 2014 dochází k mírnému navýšení ze 158 na 169 případů). Zde se vymyká OSPOD Kroměříž, kde v roce 2013 dochází k poklesu, tak jako na všech sledovaných OSPOD, ale následující roky se kriminalita adolescentů zvyšuje. I přesto, že klesá v roce 2015 (27 případů), tak v roce 2016 opět dochází k nárůstu na 37 spáchaných trestních skutků. Soustavný pokles kriminality můžeme dávat za příčinu vlivu legislativním změnám v oblasti trestné činnosti nezletilých a mladistvých, kdy byl v roce 2010 aktualizován trestní zákoník. Výrazný je taktéž rok 2013, ve kterém byla vyhlášena amnestie prezidenta republiky, jež se také vztahovala na spáchanou trestnou činnost klientů kurátorů pro děti a mládež. Dále je z tabulky zřetelné, že větší podíl na páchaní trestné činnosti mají chlapci než dívky.

Tabulka 6: Trestná činnost

	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
OSPOD Kroměříž	30	4	39	4	14	2	38	5	27	2	37	4
OSPOD Zlínský kraj	279	30	273	33	158	11	169	14	152	15	153	15
OSPOD ČR	9322	1505	8051	1358	7111	1220	5468	809	4 680	842	4 517	787

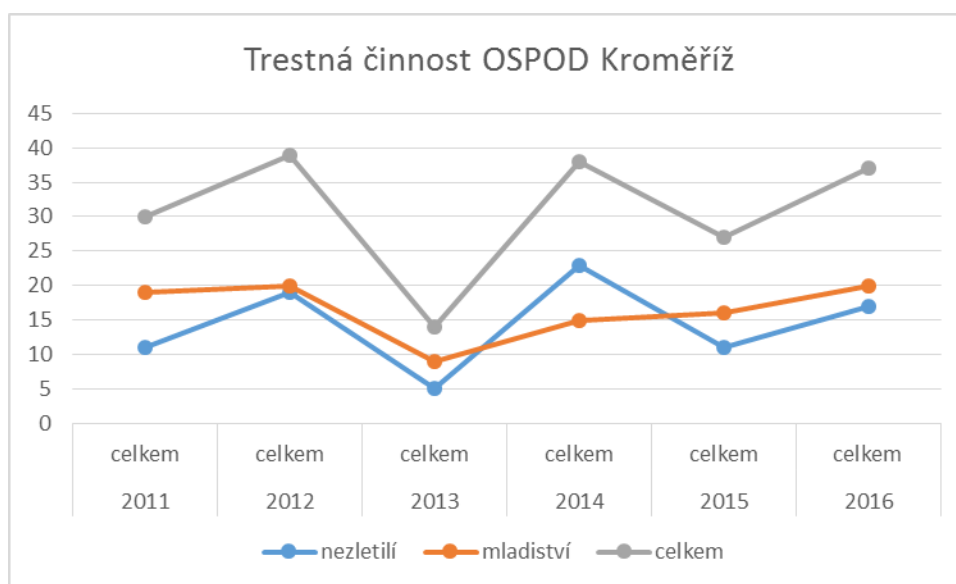
Z důvodu toho, že vývoj kriminality adolescentů je jedním z výzkumných cílů bakalářské práce, považuji za žádoucí prezentovat výsledky trestné činnosti nezletilých a mladistvých pro OSPOD Kroměříž, OSPOD Zlínský kraj a OSPOD ČR podrobněji (přehledem v tabulkách a také graficky).

Ze získaných dat vyplývá, že na OSPOD Kroměříž nedochází k soustavnému poklesu páchaní trestné činnosti nezletilými a mladistvými (viz. tabulka 7). Je skutečností, že k zásadnímu poklesu dochází v roce 2013, což můžeme přisuzovat vlivu amnestie prezidenta republiky. V následujícím roce 2014 dochází k velkému skoku kriminality, zejména u nezletilých (z 5 na 23 případů), ale také u mladistvých (z 9 na 15 případů). Rok 2015 je spojen s poklesem trestné činnosti u nezletilých, u mladistvých je stav stávající. A v posledním sledovaném období 2016 se kriminality opět zvyšuje (viz. graf 1). Na OSPOD Kroměříž se trestné činnosti dopouští převážně mladiství klienti kurátorů pro děti a mládež. Co se týče pohlaví, tak páchaní trestné činnosti převládá u chlapců.

Tabulka 7: Trestná činnost OSPOD Kroměříž

OSPOD Kroměříž	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	11	3	19	2	5	1	23	1	11	1	17	2
mladiství	19	1	20	2	9	1	15	4	16	1	20	2
celkem	30	4	39	4	14	2	38	5	27	2	37	4

Graf 1: Trestná činnost OSPOD Kroměříž

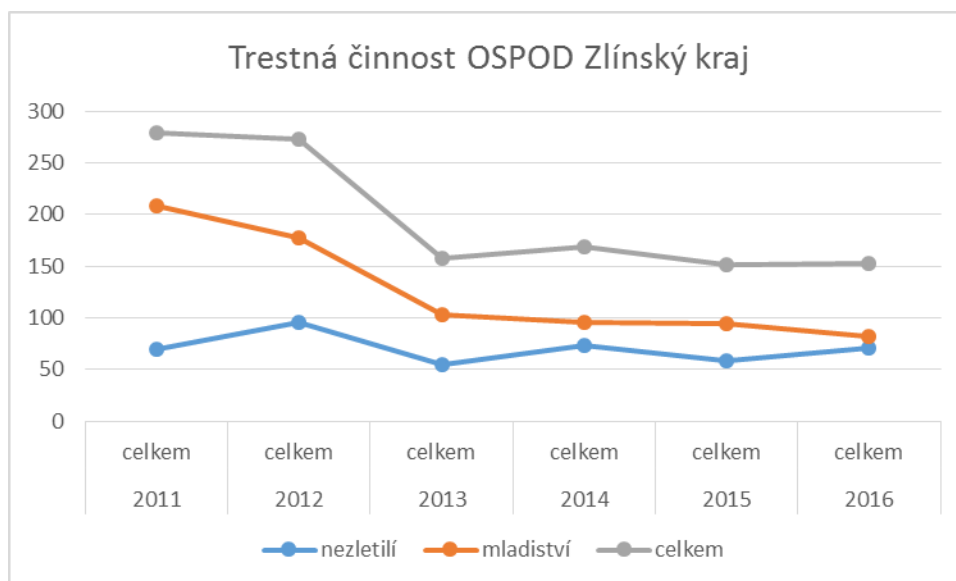

U klientů kurátorů pro děti a mládež na odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji dochází od roku 2011 k postupnému snižování celkové kriminality, kdy významným mezníkem je rok 2013 (158 případů oproti 273 v roce 2012). Následuje mírné zvýšení v roce 2014, a poté opět pokračuje pokles. Z tabulky 8 je patrné, že na OSPOD ve Zlínském kraji klesá v posledních letech trestná činnost páchaná mladistvými a naopak roste kriminalita osob mladších 15 let. I v tomto případě se dívky na kriminalitě podílí v menší míře. Vývoj trestnou činnosti na OSPOD Zlínský prezentuje graf 2.

Tabulka 8: Trestná činnost OSPOD Zlínský kraj

OSPOD Zlínský kraj	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	70	12	96	21	55	5	73	4	58	1	71	5
mladiství	209	18	177	12	103	6	96	10	94	14	82	10
celkem	279	30	273	33	158	11	169	14	152	15	153	15

Graf 2: Trestná činnost OSPOD Zlínský kraj

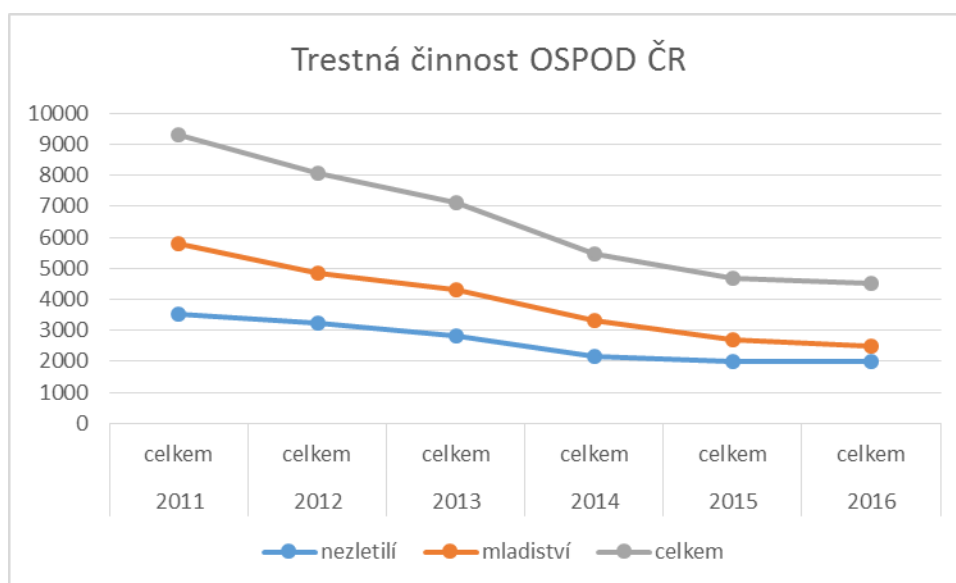
Tabulka 9 zobrazuje, že ve sledovaném období 2011-2016 v rámci celé republiky došlo k evidenci 15 727 (40 %) případů trestné činnosti nezletilých a 23 422 případů trestné činnosti mladistvých (60 %). Jak znázorňuje graf 3, v České republice dochází k prokazatelnému a soustavnému poklesu kriminality. Získaná data zobrazují soustavné snižování trestné činnosti mladistvých a růst trestné činnosti nezletilých v posledním roce. Je na místě poukázat na rok 2015, kdy dochází k mírnému navýšení trestné činnosti nezletilých i mladistvých dívek, které se i tak v rámci celého sledovaného souboru dopouští kriminality méně.

Tabulka 9: Trestná činnost OSPOD ČR

OSPOD ČR	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	3519	739	3226	737	2815	630	2166	417	1 990	430	2 011	416
mladiství	5803	766	4825	621	4296	590	3302	392	2 690	412	2 506	371
celkem	9322	1505	8051	1358	7111	1220	5468	809	4680	842	4517	787

Graf 3: Trestná činnost OSPOD ČR

Na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí v České republice bylo ve sledované etapě evidováno 126 053 klientů s výchovnými problémy. Tabulka 10 prezentuje tento vývoj evidovaných klientů. Tak jako v případě kriminality dochází ve sledovaných letech 2011-2016 k postupnému snižování klientů s výchovnými problémy v rámci Zlínského kraje a České republiky. Ale je nutné zdůraznit, že od roku 2014 naopak na OSPOD Kroměříž dochází k narůstání výchovných problémů u chlapců i dívek. Kurátoři pro děti a mládež na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí se častěji setkávají s výchovnými problémy u chlapců než u dívek.

I v rámci výchovných problémů adolescentů je vhodné prezentovat výsledky pro OSPOD Kroměříž, OSPOD Zlínský kraj a OSPOD ČR podrobněji (přehledem v tabulkách a také graficky).

Tabulka 10: Výchovné problémy

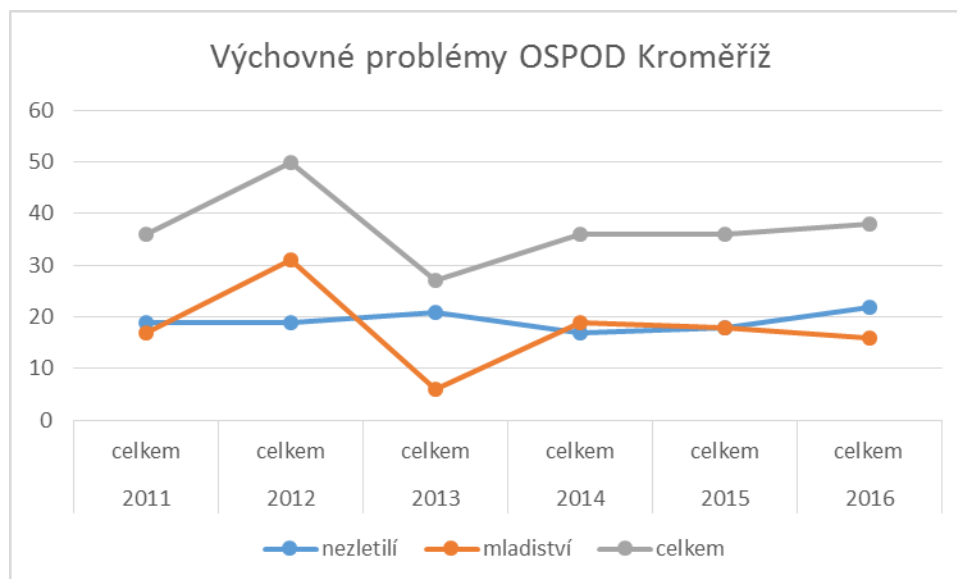
	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
OSPOD Kroměříž	36	19	50	15	27	11	36	16	36	12	38	9
OSPOD Zlínský kraj	909	296	772	247	645	234	618	237	537	165	505	164
OSPOD ČR	23619	8131	23080	7827	21057	7059	19614	6576	19 476	6 359	19 207	6 574

U klientů kurátorů pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž docházelo v letech 2011-2016 k několika významným změnám (viz. tabulka 11). Rok 2012 je spojen s nárůstem výchovných problémů mladistvých, které v následujícím roce 2013 viditelně klesly. Dále v roce 2014 došlo opět ke zvýšení, které je v posledních 2 letech sledovaného období v rámci evidovaných případů stávající. Zajímavé je, že výchovné problémy u klientů mladších 15 let jsou zaznamenávány téměř ve stejném rozsahu s mírným nárůstem od roku 2015. Vývoj výchovných problémů znázorňuje graf 4. Na OSPOD Kroměříž je ve větší míře zaznamenáváno problémové chování chlapců.

Tabulka 11: Výchovné problémy OSPOD Kroměříž

OSPOD Kroměříž	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	19	8	19	6	21	9	17	4	18	3	22	6
mladiství	17	11	31	9	6	2	19	12	18	9	16	3
celkem	36	19	50	15	27	11	36	16	36	12	38	9

Graf 4: Výchovné problémy OSPOD Kroměříž

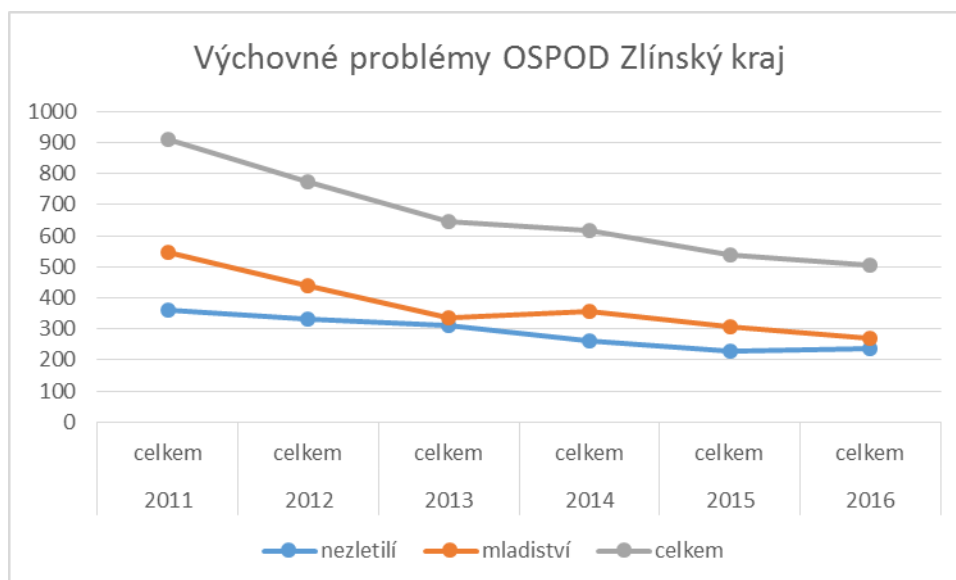
Tabulka 12 prezentuje výchovné problémy adolescentů na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí v rámci Zlínského kraje. Získaná data prokazují klesající tendenci případů výchovných problémů, zejména od roku 2011 do roku 2013 (viz. graf 5).

Zajímavostí je, že počet mladistvých s výchovnými problémy v posledních letech mírně klesá na rozdíl od nezletilých v roce 2016.

Tabulka 12: Výchovné problémy OSPOD Zlínský kraj

OSPOD Zlínský kraj	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	361	109	332	124	309	113	263	84	230	69	237	77
mladiství	548	187	440	123	336	121	355	153	307	96	268	87
celkem	909	296	772	247	645	234	618	237	537	165	505	164

Graf 5: Výchovné problémy OSPOD Zlínský kraj

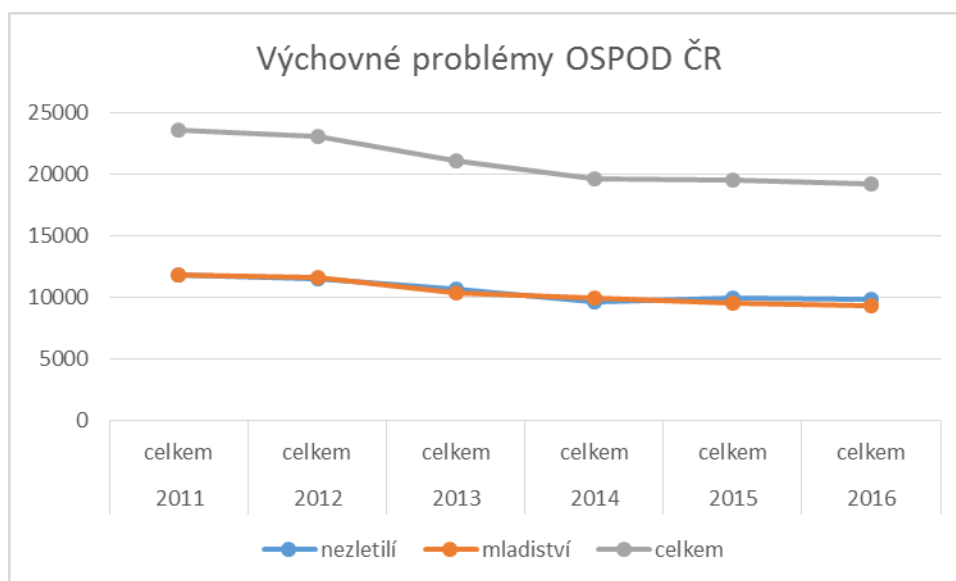

V rámci České republiky dochází na začátku sledovaného období, respektive v letech 2011-2013, k mírnému poklesu evidovaných výchovných problémů. V následujících letech je stav téměř stávající, jak prezentuje tabulka 13. Výraznou zajímavostí je přítomnost téměř shodného výskytu problémového chování u mladistvých a nezletilých dívek i chlapců v celkovém souhrnu klientů kurátorů pro děti a mládež v České republice (viz. graf 6). Výchovných problémů nezletilých je v konečném souhrnu celkem 63 390, tedy více než u mladistvých, kterých bylo 62 663 v celkovém souhrnu. Také je na místě zmínit nárůst výchovných problémů u mladistvých dívek v roce 2016 (z 3099 na 3340 případů), i přesto, že chlapci s výchovnými problémy v celém souhrnu prezentovaných dat převažují.

Tabulka 13: Výchovné problémy OSPOD ČR

OSPOD ČR	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
nezletilí	11833	4029	11482	3846	10645	3552	9661	3083	9 937	3 260	9 832	3 234
mladiství	11786	4102	11598	3981	10412	3507	9953	3493	9 539	3 099	9 375	3 340
celkem	23619	8131	23080	7827	21057	7059	19614	6576	19476	6359	19207	6574

Graf 6: Výchovné problémy OSPOD ČR

Tabulka 14 uvádí přehled uložených trestních a výchovných opatření mladistvým v rámci soudních řízení u soudů pro mládež. Data na základě ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí byla pro tento případ upravena a položky výchovná a trestní opatření byla sloučena z důvodu toho, že trestní opatření byla do statistik připojena až od roku 2015. Proto je od roku 2015 evidentní nárůst uložených opatření na všech OSPOD, přičemž jsou opatření ukládána v převažující míře chlapcům na základě páchaní jejich trestné činnosti. Od stejného roku také v rámci OSPOD v celé České republice dochází ke zvýšení počtu uložených výchovných a trestních opatření u dívek. Co se týče dat OSPOD ve Zlínském kraji, ukládání všech opatření mladistvým se taktéž postupně navyšuje, s výjimkou roku 2013. Ze získaných dat je patrné, že na OSPOD Kroměříž v letech 2011-2013 nebyla evidována žádná uložená opatření mladistvým. Od roku 2013 ale dochází k postupnému růstu.

Tabulka 14: Uložená trestná a výchovná opatření mladistvým

	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
OSPOD Kroměříž	0	0	0	0	0	0	8	3	10	0	17	2
OSPOD Zlínský kraj	49	7	48	5	29	5	35	7	49	3	55	5
OSPOD ČR	1130	148	1024	118	845	83	828	115	1 704	230	1 534	221

Opatření uložená soudy pro mládež dětem mladším 15 let zaznamenaly mírné výkyvy v letech 2011-2013 rámci všech OSPOD v České republice (viz. tabulka 15). Od roku 2013 je stav uložených opatření postupně narůstající (s mírným poklesem v roce 2016 z 897 na 888 případů). Oddělení sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji nevykazují výrazné změny v počtech ukládaných opatření nezletilým. Tak jako v případě ukládání výchovných a trestních opatření u mladistvých, jsou ukládána opatření v převažující míře chlapcům mladších 15 let.

Tabulka 15: Opatření uložená dětem mladším 15 let

	2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky	celkem	dívky
OSPOD Kroměříž	0	0	0	0	2	1	2	2	6	1	12	2
OSPOD Zlínský kraj	23	5	19	0	25	4	25	3	28	3	31	3
OSPOD ČR	906	152	1002	210	785	134	863	167	897	184	888	147

8 DISKUZE

Cílem této bakalářské práce bylo popsat typický profil klienta kurátora pro děti a mládež na oddělení sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži z pohledu rodinného a sociálního prostředí, vzdělání, výchovných problémů, rizikových faktorů anebo páchání trestné činnosti. Jak již bylo uvedeno, data byla získána na základě analýzy dokumentů.

V teoretické části práce bylo uvedeno, že rizikovému chování adolescentů a jejich podílu na kriminalitě se v posledních letech věnuje mnoho výzkumných záměrů. Na tuto problematiku se mimo jiné zaměřuje například Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (Drbohlavová et al., 2016; Chomynová et al., 2014; Chomynová et al., 2016), Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků (Madarasová Gecková et al., 2016), Institut pro kriminologii a sociální prevenci (Diblíková, S., & kol., 2016; Diblíková, S., & kol., 2017) anebo také Univerzita Palackého v Olomouci a tým pracovníků kolem PhDr. Martina Dolejše, Ph.D. (Dolejš et al., 2014; Dolejš & Skopal, 2015; Dolejš & Orel, 2017).

Výzkum bakalářské práce byl proveden na základě analýzy 143 dokumentů klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. Výzkumný soubor se skládal ze 103 chlapců a 40 dívek. Je evidentní, že počet chlapců z výzkumného souboru je 2,6 krát vyšší než počet dívek. Zjištěný fakt lze vysvětlit v souvislosti s „*Ročními výkazy o výkonu sociálně právní ochrany dětí*“ v letech 2011-2016, kdy v celém tomto období bylo evidováno 2,9 krát více chlapců (806) než dívek (282). Výsledky přinesly zjištění, že průměrný věk chlapce je 15,37, přičemž se chlapci nejčastěji dostávají do prvního kontaktu s kurátorem pro děti a mládež ve věku 13,99. Co se týče dívek, tak jejich průměrný věk je 14,85 a první kontakt s kurátorem pro děti a mládež přichází ve věku 13,33. Skutečnost, že průměrná hranice prvního kontaktu s kurátorem pro děti a mládež je u dívek nižší než u chlapců, lze vyložit tak, že rizikové chování u dívek je hlášeno na OSPOD téměř okamžitě. V praxi je situace taková, že nejčastěji školy anebo sami rodiče hlásí na OSPOD problémové chování dívek v podstatě ihned, pokud dostanou informace anebo sami upozorují rizikovost v jejich chování. Naopak, na základě svých profesních zkušeností mohou uvést, že u chlapců je situace jiná, velmi ojediněle se stává, že by se sami rodiče obrátili na OSPOD se žádostí o radu v případě problémového chování chlapců. I ze stran škol je často praxe taková, že rizikové chování oznamují na OSPOD až po opakovaných

neúspěšných intervencích učiněných v rámci samotných škol. Získané výsledky o věku a pohlaví klientů můžeme také porovnat s proběhlým výzkumem Dolejše a Orla v roce 2017, který byl realizován u adolescentů ve Zlínském a Moravskoslezském kraji. V jejich výzkumu bylo zjištěno, že k nárůstu rizikových aktivit u chlapců dochází mezi 13. a 14. rokem, což se potvrdilo i v mém výzkumu, kdy k prvnímu kontaktu chlapce s kurátorem pro děti a mládež z důvodu jeho problémového chování dochází průměrně ve věku 13,99. U dívek výše zmínění autoři zjistili, že k rizikovému chování dochází ještě dříve, tedy mezi 12. a 13. rokem. I v tomto případě můžeme mluvit o téměř shodných zjištěních, neboť na základě výzkumu v rámci bakalářské práce bylo zjištěno, že k prvnímu projevení výchovných problémů dochází u klientek kurátora pro děti a mládež ve věku 13,33.

Data získaná z realizovaného výzkumu prokázala, že u klientů kurátora pro děti a mládež se vyskytuje rizikové chování v podobě záškoláctví, výchovných problémů ve škole, nerespektování autorit a rodičů, užívání alkoholové a nealkoholové drogy (zejména cigarety a alkohol), páchají trestnou činností a také se dopouští útěků. Je zajímavé, že ke shodným charakteristikám výchovných problémů dospěla ve své diplomové práci také Vavrysová (2014), která se zaměřila na adolescenty umístěné v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Na základě realizovaného výzkumu zjistila, že mezi nejčastější oblasti rizikového chování v dospívání patří kouření cigaret, konzumace alkoholu, užívání marihuany, nerespektování autorit, záškoláctví, závadová parta, toulky, agresivita vůči spolužákům či pedagogům, krádeže nebo sebepoškození (Vavrysová, 2014). Adolescenti evidovaní na OSPOD Kroměříž nejčastěji kouří cigarety, což můžeme dát do souvislosti s výsledky ESPAD 2015 v posledních 30 dnech kouřilo 30 % dotazovaných. Na OSPOD Kroměříž alkoholické nápoje užívá 52 % chlapců a dívek. Totéž potvrzuje i výzkum ESPAD, ve kterém až 68,5 % dospívajících uvedlo, že v posledních 30 dnech pilo alkohol. Navíc klienti kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž uvádí, že alkohol vnímají jako velmi dostupný, důvodem může být skutečnost, že Česká republika je velmi specifická tím, že je ve společnosti alkohol nejrozšířenější legální drogou a je velmi tolerován. Taktéž výsledky studie ESPAD přinesly zjištění, že 37 % studentů vyzkoušelo v životě nějakou nelegální drogu (Chomynová et al., 2016). Provedená analýza dokumentů klientů kurátora pro děti a mládež prokázala užívání nealkoholových drog, i když v menší míře než jako je užívání alkoholu či kouření cigaret. Vysvětlit lze tuto skutečnost tak, že klienti experimentování či užívání marihuany a jiných drog v mnoha případech nepřiznávají. Z praxe také vychází najevo, že dospívajícími není

marihuana považována za drogu. Ale všeobecné povědomí o rozšířeném užívání marihuany a pervitinu u adolescentů v ORP Kroměříž existuje. Důležité je také uvést, že z analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“, vyšlo najevo, že u každého klienta se vyskytuje více forem rizikového chování. K podobnému zjištění také dospěla Vavrysová (2014) na základě realizovaného výzkumu u adolescentů s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. A dále, co se týče výchovných problémů u klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž, ty se vyskytují, jak u dívek, tak i u chlapců. Podobnost můžeme najít také ve výsledcích výzkumu, který byl realizován na základních školách a víceletých gymnáziích ve Zlínském a Moravskoslezském kraji. Bylo zjištěno, že se delikventního chování dopouští více chlapci, přičemž rozdíly mezi dívkami a chlapci v jiných formách rizikového chování neexistují téměř žádné (Dolejš & Orel, 2017).

Klienti kurátora pro děti a mládež se potýkají nejen s výchovnými problémy, ale také se dopouští trestné činnosti. Na základě výzkumu bylo zjištěno, že nezletilí do 15 let a mladiství z hlediska struktury trestných činů páchají nejčastěji majetkovou trestnou činnost (respektive krádeže), poškozování cizí věci, výtržnictví, porušování domovní svobody, loupeže nebo ublížení na zdraví. Ve výsledcích struktury trestné činnosti najdeme shody s aktuální Analýzou trendů kriminality v České republice v roce 2016, která byla provedena na základě statistik kriminality Policie České republiky, ve které se uvádí, že u mladistvých i nezletilých do 15 let převažuje majetková trestná činnost, zejména krádeže, poškozování cizí věci, ublížení na zdraví nebo trestná činnost spáchaná v kyberprostoru. Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2016 také poukazuje na zvyšující se počty spáchaných skutků v oblasti mravnostní kriminality. Jedná se zejména o trestné činy pohlavního zneužití nebo znásilnění (Diblíková & kol., 2017). Na základě pracovních zkušeností, mohu potvrdit zvyšující se výskyt trestných činů pohlavního zneužití. Klienti kurátora pro děti a mládež se tohoto trestného činu dopouští v souvislosti se zahajováním sexuálního života ve velmi nízkém věku. Často tak dochází k porušování zákonné hranice, která vymezuje povolení pohlavního styku pouze s osobou starší 15 let. Dále provedený výzkum prokázal, že se na celkové kriminalitě podílí ve větší míře mladiství nežli nezletilí klienti. Významným zjištěním bylo, že se chlapci dopouští trestné činnosti ve vyšší míře než dívky. Trestné činnosti jako nezletilí se dopustilo 67 % chlapců a 38 % dívek. A dále jako mladiství trestnou činnost spáchalo 65 % chlapců a 25 % dívek. Chlapci se dopouští opakovaně trestné činnosti, zatímco u dívek se recidiva nevyskytuje.

Výskyt rizikového chování lze také přisuzovat tomu, že takovéto chování je velmi úzce spojeno s potřebou dospívajících prožívat svůj volný čas ve skupině vrstevníků za účelem zaplňování přebytečného volného času, respektive nudy (Novotný et al., 2001). Toto potvrzují i výsledky analýzy dokumentů klientů kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž, kdy vyšlo najevo, že chlapci (53 %) i dívky (75 %) nemají smysluplnou náplň volného času.

Dílčím cílem bakalářské práce bylo provést analýzu vývoje trestné činnosti a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociální ochrany dětí (OSPOD) v Kroměříži v letech 2011–2016 ve srovnání s vývojem kriminality nezletilých a mladistvých a výchovných problémů klientů kurátora pro děti a mládež na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v rámci celé České republiky.

Ze získaných statistických přehledů vyplynulo, že se počty klientů kurátorů pro děti a mládež v celé České republice ve sledovaném období 2011-2016 postupně snižují. Je viditelná klesající evidence klientů obou zástupců pohlaví. Stav na OSPOD Kroměříž je v tomto případě výjimkou, kdy v roce 2013 dochází k navýšení počtu klientů, ale v dalších letech dochází k postupnému ubývání, tak jako v rámci celé republiky. Další zajímavostí je, že na OSPOD Kroměříž dochází v roce 2014 k výraznému nárůstu počtu evidovaných dívek, v dalších obdobích však počet dívek mírně klesá.

Na základě analýz ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí můžeme potvrdit skutečnost, že v České republice v posledních letech dochází k prokazatelnému a soustavnému poklesu páchaní trestné činnosti nezletilými a mladistvými. Jak již bylo uvedeno v teoretické části bakalářské práce, velkým mezníkem dlouhodobého poklesu kriminality nezletilých a mladistvých byl rok 2004, kdy vešel v platnost zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Vliv měl také další zlom, který nastal v roce 2010, kdy došlo k další legislativní změně v trestním zákoníku, ze kterého byly vyňaty některé trestné činy páchané nezletilými a mladistvými (Svatoš, 2013; Diblíková & kol., 2016). Důležité je zmínit taktéž rok 2013, ve kterém byla ke dni 1. 1. 2013 vyhlášena amnestie prezidenta republiky, jež se také vztahovala na spáchanou trestnou činnost klientů kurátorů pro děti a mládež (Rozhodnutí č. 1/2013 Sb. Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. ledna 2013). Taktéž byla potvrzena skutečnost, jež byla prokazována v rámci analýz kriminality v České republice, a ta je taková, že páchaní trestné činnosti se více dopouští

chlapci nežli dívky, i přesto, že podíl dívek na kriminalitě není zanedbatelný. Dále je důležité neopomenout informace, které vyplynuly na základě výzkumného šetření a také potvrzují proběhlé analýzy kriminality v posledních letech, kdy trestnou činnost páchají více mladiství, tedy osoby starší 15 let. Ale je nutné brát na zřetel postupný nárůst kriminality nezletilých osob do 15 let v posledních letech.

Z důvodu, že bakalářská práce je zaměřena na klienty OSPOD Kroměříž je na místě se výsledkům trestné činnosti věnovat více. I přesto, že byl prokázán soustavný a dlouhodobý pokles kriminality klientů kurátorů pro děti a mládež v rámci celé České republiky a také na OSPOD ve Zlínském kraji, ze získaných dat vyplývá, že na OSPOD Kroměříž tomu tak není. Je skutečností, že k zásadnímu poklesu kriminality dochází v roce 2013, tak jako na všech sledovaných OSPOD, což můžeme přisuzovat možnému vlivu amnestii prezidenta republiky. Na OSPOD Kroměříž, ale v následujícím roce 2014 dochází k velkému skoku spáchaných trestných skutků u nezletilých i mladistvých. Zajímavostí je, že rok 2015 je spojen s poklesem trestné činnosti u nezletilých, zatímco u mladistvých je stav neměnicí se. Poslední sledované období je spjato opět s postupným zvyšováním kriminality, nikoli snižováním, jako je tomu v rámci celé republiky. Výsledky výzkumu ohledně vývoje páchaní trestné činnosti nezletilými a mladistvými na OSPOD v Kroměříži nejsou pro autorku práce, jakožto kurátorku pro děti a mládež na tomto oddělení, nikterak překvapivé. Na základě osobní pracovní zkušenosti pozorují neustále se zvyšující kriminalitu, ale také rizikovost chování u chlapců i dívek.

V návaznosti na vykazovanou trestnou činnost od klientů kurátorů pro děti a mládež v ročních výkazech, je důležité brát v potaz také tzv. latentní kriminalitu adolescentů. Jedná se o protiprávní skutky, které nikdo neohlásil, anebo nebyly zjištěny. Je evidentní, že v současné době je latentní kriminalita velmi rozšířená. Při výkonu svého povolání v rámci procesu trestních řízení klientů jsem se již opakovaně setkala, zejména u klientů s recidivou, že jsou velmi obezřetní při svých výsleších na policii a dávají si pozor, aby vypovídali jen k trestné činnosti, na kterou jsou dotazováni. Poté se při pohovorech s kurátorem pro děti a mládež nebojí mnohdy poukazovat na to, že se dopustili více trestních činů, než jim policie klade za vinu. Tato skutečnost může u adolescentů podporovat jejich další rizikové chování s nadějí, že jejich protiprávní jednání nebude vůbec zjištěno nebo alespoň ne v celém jeho rozsahu. Mnohdy tato skutečnost u klientů zvyšuje jejich sebevědomí a vyvolává u nich přesvědčení, že jsou nedostižitelní a že nad

policejními orgány mají lidově řečeno „navrch“. Toto přesvědčení ještě více stoupá, pokud je neprokázaná trestná činnost spáchaná ve skupině.

Další sledovanou kategorií v analýze ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí byl vývoj výskytu výchovných problémů u adolescentů. Bylo zjištěno, že ve sledovaných letech 2011-2016 dochází k postupnému snižování počtu klientů s výchovnými problémy v rámci Zlínského kraje a České republiky, tak jako tomu je v případech kriminality. Výraznou zajímavostí je přítomnost téměř shodného výskytu problémového chování u mladistvých a nezletilých dívek i chlapců v celkovém souhrnu klientů kurátorů pro děti a mládež v České republice v průběhu sledovaného období 2011-2016. Tuto skutečnost si vysvětluji na základě toho, že rizikové chování a testování hranic je nedílnou součástí období dospívání, a proto se vyskytuje u mladistvých i nezletilých. Významný podíl nezletilých ve vykazovaných statistikách výchovných problémů dávám za příčinu postupnému snižování věku, ve kterém se objevují první rizikové faktory v chování (viz. výše diskutovaná získaná data o prvních kontaktech klientů s kurátorem pro děti a mládež a nárůst rizikových aktivit u chlapců a dívek dle výzkumu Dolejše a Orla, 2017).

Na OSPOD Kroměříž k poklesu výchovných problémů u klientů nedochází. Opět se podrobněji budu věnovat zjištěným faktům o stavu výchovných problémů na OSPOD v Kroměříži. Na základě analýzy dat bylo zjištěno, že v letech 2011-2016 docházelo k několika významným výkyvům v evidenci klientů s výchovnými problémy. Za zmínku stojí rok 2013 a s ním spojený výrazný pokles výchovných problémů u klientů starších 15 let. Dále od roku 2014 dochází postupně ke zvýšení počtu klientů s problémovým chováním. Další zajímavostí je, že výchovné problémy u klientů mladších 15 let jsou ve sledovaném období zaznamenávány téměř ve stejném rozsahu s mírným nárůstem od roku 2015. Statistiky o výkonu sociálně právní ochrany dětí 2011-2016 OSPOD Kroměříž prokazují, že celkově převažují chlapci s výchovnými problémy nad dívkami. V mém výzkumu se různých forem rizikového chování dopouští obě pohlaví. Musím konstatovat, že vzhledem k převažujícímu počtu 103 chlapců oproti 40 dívkám ve výzkumném souboru, je s výchovnými problémy je na OSPOD Kroměříž evidováno více chlapců.

Jak již bylo uvedeno, rok 2004 sebou nese velkou revoluci v oblasti soudnictví ve věcech mládeže. Byla stanovena hranice věku trestní odpovědnosti na 15 let, jež rozdělila činy jinak trestné u nezletilých do 15 let a provinění u mladistvých nad 15 let. Výše hranice trestní odpovědnosti je nestále diskutována, často se uvažuje o jejím snížení na 14

let. Doposud k tomuto zatím nedošlo a vzhledem k prokazovanému trendu dlouhodobého a soustavného snižování kriminality adolescentů, ke snížení pravděpodobně ani nedojde. Mladistvým jsou za spáchání provinění ukládána výchovné, trestní anebo ochranné opatření. Nejčastěji se jedná o uložení obecně prospěšných prací, podmíněného trestu odnětí svobody se zkušební dobou anebo o uložení dohledu probační a mediační služby. Na základě analýzy ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí v letech 2011-2016 dochází k postupnému nárůstu výchovných a trestních opatření v rámci celé České republiky, přičemž jsou opatření ukládána v převažující míře mladistvým chlapcům na základě páchaní jejich trestné činnosti. Ze získaných dat je patrné, že na OSPOD Kroměříž v letech 2011-2013 nebyla evidována žádná uložená opatření mladistvým. Od roku 2013 ale dochází k postupnému nárůstu. Toto můžeme vysvětlit dvěma způsoby, jedním je, že došlo při vykazování daných statistik k chybě, další možností k uchopení této skutečnosti je fakt, že v uvedených letech k žádnému uložení opatření osobám starších 15 let opravdu nedošlo. Z praxe můžu uvést, že k ukládání ochranných opatření adolescentům dochází opravdu ve velmi výjimečných a závažných případech, kdy již selhala všechna jiná možná předchozí mírnější opatření. Nejčastěji je v rámci ochranných opatření ukládána ochranná výchova, která s sebou v případě řádného nevykonávání nese další přímé páchaní trestné činnosti, a to konkrétně maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání. Kurátoři pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž evidují 4 mladistvé chlapce s uloženou ochrannou výchovou. U všech uvedených chlapců byla ochranná výchova uložena v důsledku dlouhodobého a opakovaného páchaní trestné činnosti.

Za spáchání trestného činu osobami, které nedovršili 15 let, jsou taktéž ukládána opatření. Opatření uložená soudy pro mládež dětem mladším 15 let zaznamenaly mírné výkyvy v letech 2011-2013 rámci všech OSPOD v České republice, ale od roku 2013 je stav uložených opatření postupně narůstající. Tak jako v případě ukládání výchovných a trestních opatření u mladistvých, jsou ukládána opatření v převažující míře chlapcům mladších 15 let nežli dívkám. Přičemž nejčastěji je nezletilým ukládáno napomenutí s výstrahou, výchovná povinnost nebo dohled probační a mediační služby.

Limit práce vnímám ve složení výzkumného souboru z pohledu nerovnoměrného početního zastoupení dívek a chlapců. Tato skutečnost se však nedala nijak ovlivnit, neboť bylo prokázáno, že chlapců je v agendě kurátora pro mládež evidováno více. Dále za limit bakalářské práce také považuji vymezení sledovaného období „*Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí.*“ Analýza výkazů byla provedena v období 2011-2016,

protože statistické výkazy za rok 2017 k datu vypracování práce nebyly zveřejněny. Při zpracování dat z formuláře „*Vyhodnocení situace dítěte*“ bylo zjištěno, že daný dokument neprošel žádnými aktualizacemi od roku 2015. Z tohoto důvodu bych za účelem zajištění kvalitnějšího vyhodnocování potřeb klientů považovala za žádoucí, aby byly některé položky členěny podrobněji. Zejména se jedná o první část formuláře, která shrnuje vývojové potřeby dítěte (např. emocionální vývoj a chování, identitu, chování navenek, a další).

Přínosem bakalářské práce je skutečnost, že doposud se nikdy nevěnovala pozornost vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. A podobně nebyl zkoumán vývoj kriminality nezletilých a mladistvých klientů na OSPOD Kroměříž. Výsledky bakalářské práce podávají souhrnný přehled o klientech vedených v evidenci OSPOD Kroměříž od roku 2015 a předkládají oblasti, na které se kurátoři pro děti a mládež mohou v budoucnosti více zaměřit, jak z pohledu preventivní činnosti, tak také z pohledu dalšího směřování profesního vzdělávání.

9 ZÁVĚR

Období dospívání je velmi významným vývojovým stádiem v životě každého člověka. Tato etapa je spojena s mnoha vývojovými změnami i úkoly, kterých musí adolescenti dosáhnout. Zastávám názor, že hledání vlastní identity je jedním z nejdůležitějších úkolů. V tomto vycházím na základě vlastních zkušeností z pozorování a vedení pohovorů s klienty, s nimiž se setkávám v rámci výkonu své profese kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. I přesto, že rodina plní nejdůležitější funkci, v období adolescence se dostává do popření význam vztahů s vrstevníky. Stádium adolescence je také charakteristické tím, že jedinci často pokoušejí své hranice rizikovým chováním, např. záškoláctvím, užíváním alkoholových i nealkoholových drog, agresivitou, problémovým chováním ve škole nebo pácháním trestné činnosti. Klienti kurátora pro děti a mládež jsou evidenci OSPOD právě z důvodu výchovných problémů a podílu na kriminalitě, a proto se jimi tato práce zabývala.

Cílem výzkumu bylo vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež OSPOD Kroměříž na základě provedení analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“. A dalším cílem výzkumné části byla analýza vývoje trestné činnosti a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociální ochrany dětí v Kroměříži v letech 2011–2016 ve srovnání s vývojem kriminality nezletilých a mladistvých a výchovných problémů klientů kurátora pro děti a mládež na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v rámci celé České republiky.

Výzkumným souborem k vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříži byli adolescenti (klienti kurátora pro děti a mládež) ve věku 8 – 17 let vedeni v agendě OSPOD v Kroměříž od roku 2015. Celkový výzkumný soubor zahrnuje 103 chlapců a 40 dívek. Výzkumný vzorek 103 chlapců se skládal z 26 nezletilých a 77 mladistvých. Zatímco z celkových 40 dívek bylo 16 nezletilých a 24 mladistvých.

Na základě provedení analýzy 143 dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“ u klientů (chlapců) kurátorů pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži byla získána potřebná data pro vytvoření profilu klienta a klientky (viz. kapitola 7). Typickým klientem kurátora

pro děti a mládež je chlapec ve věku 15,39 let. K prvnímu kontaktu chlapce s kurátorem pro děti a mládež dochází nejčastěji ve věku 13,99. Trvalé bydliště chlapce je v ORP Kroměříž. Zatímco typickou klientkou kurátora pro děti a mládež je dívka ve věku 14,85 let s trvalým bydlištěm ve městě Kroměříži. K prvnímu kontaktu klientky s kurátorem pro děti a mládež dochází nejčastěji ve věku 13,33. Rodiny chlapců i dívek jsou na OSPOD u terénních sociálních pracovníků evidovány více jak 5 let. Jedná se nejčastěji o žáky základních škol s průměrným prospěchem. Rizikovitost chování obou pohlaví se projevuje ve výchovných problémech ve škole, v záškoláctví, v nerespektování autorit a rodičů, v užívání alkoholových i nealkoholových drog, páchání trestné činnosti, recidivě a také v útěcích. Chlapci i dívky nejčastěji kouří cigarety a užívají alkohol, ostatní drogy užívají také, ale v menší míře anebo jejich abúzus nepřiznávají. Zajímavostí je, že rizikové chování se vyskytuje u obou pohlaví, zatímco trestnou činnost páchají více chlapci. Klienti kurátora pro děti a mládež se z hlediska struktury trestných činů páchají nejčastěji krádeže, poškozování cizí věci, výtržnictví, porušování domovní svobody, loupeže nebo ublížení na zdraví. Výchovné problémy a s nimi spojené rizikové chování je často důsledkem chybějící náplně trávení volného času, takto je tomu shodně u chlapců i dívek. Dále bylo zjištěno, že typický klient i klientka nemají ucelené představy o své budoucnosti, ale umí projevit své emoce a cítí se být svým okolím přijímáni, i když mají někdy problémy se svými spolužáky. Vzhled, oblečení, dodržování hygienických návyků a míra samostatnosti je adekvátní věku obou pohlaví. Chlapci i dívky pocházejí převážně z neúplných rodin, kdy často ve výchově chybí osoba biologického otce. Charakteristické pro ně také je, že mají sourozence a udržují vztahy se širší rodinou. Bylo zjištěno, že se v rodinách chlapců i dívek hojně vyskytují sociálně patologické jevy, rodina netráví volný čas společně a nejsou stanoveny a uplatňovány hranice ve výchově dítěte. I přesto rodina typického klienta zabezpečuje stabilní zázemí, zajišťuje základní péči, bezpečnost i emocionální vývoj dítěte, což jsou možná překvapivé výsledky. Po ekonomické stránce jsou rodiny zatíženy dluhy, ať už jsou finančně nezávislé anebo závislé na sociálních dávkách od státu.

V České republice v posledních letech dochází k prokazatelnému a soustavnému poklesu páchání trestné činnosti nezletilými a mladistvými. Na základě analýz ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí z období 2011-2016 byl tento předpoklad u klientů kurátorů pro děti a mládež v rámci celé České republiky a na OSPOD ve Zlínském kraji potvrzen. Ze získaných dat vyplývá, že na OSPOD Kroměříž snižující se tendence kriminality nezletilých a mladistvých nebyla prokázána. Dále provedená analýza

zaregistrovala u výchovných problémů u adolescentů stejné závěry jako je tomu v případě kriminality nezletilých a mladistvých. Také bylo zjištěno, že se trestné činnosti více dopouští mladiství nežli nezletilí, a co se týče pohlaví, tak se trestné činnosti dopouští více chlapci než dívky.

Výzkumné šetření této práce zobrazuje typický profil klienta a klientky kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž a také vývoj kriminality a výchovných problémů v letech 2011-2016. Bakalářské práce je specifická v tom, že se poprvé zabývá tématem vytvoření profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž. Dosud se taktéž nesledoval vývoj a struktura kriminality či výchovných problémů klientů na OSPOD Kroměříž. Práce nabízí možné podklady pro zefektivnění prevence a práce, nejen kurátorů pro děti a mládež, ale i spolupracujících odborníků a institucí, jež se dospívajícím věnují ve své každodenní praxi. Výzkum bakalářské práce také podává přehled o rizikosti výzkumného souboru oproti „zdravé populaci“. Závěrem uvádím, že bylo zjištěno, že výsledky výzkumu se v mnoha oblastech shodují s výsledky jiných již proběhlých výzkumů taktéž zaměřených na rizikové chování adolescentů (Diblíková, S., & kol., 2016; Diblíková, S., & kol., 2017; Dolejš et al., 2014; Dolejš & Skopal, 2015; Dolejš & Orel, 2017; Drbohlavová et al., 2016; Chomynová et al., 2014; Chomynová et al., 2016; Madarasová Gecková et al., 2016; Vavrysová, 2014).

SOUHRN

Bakalářská práce se věnuje tématu „*Rizikové chování a anamnéza klientů kurátora pro mládež v ORP Kroměříž*“. Celý text práce je koncipován do dvou celků, a to na teoretického ukotvení výzkumného problému a výzkumnou část.

Teoretická část je rozdělena do tří kapitol. První kapitola se věnuje podrobné charakteristice vývojového období dospívání a to z pohledu změn fyzického, kognitivního, morálního a emočního vývoje. Dále je zde definována socializace v dospívání a průběh budování osobní identity dospívajících jedinců.

Následující kapitola se zabývá rizikovým chováním a poruchami chování. Problematika je uvedena vymezením normy a normality. V další části je detailně definováno rizikové chování a všechny jeho dimenze. Také jsou zde představeny výsledky aktuálních výzkumů, např. Evropská školní studii a alkoholu a jiných drogách (Chomynová et al., 2014; Chomynová et al., 2016), Validizační studie ESPAD 2015 (Drbohlavová et al., 2016), Mezinárodní výzkumná studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků v roce 2014 (Madarasová Gecková et al., 2016) a výzkumy týkajících se rizikového chování adolescentů, které byli realizovány na Univerzitě Palackého v Olomouci (Dolejš et al., 2014; Dolejš & Skopal, 2015; Dolejš & Orel, 2017). Uskutečněné výzkumy potvrzují rozšířené rizikové chování českých adolescentů, a to zejména v kouření cigaret, konzumace alkoholických nápojů, v užívání nealkoholových drog, zvyšuje se agresivita, problémy při vzdělávání, rizikové sexuální chování, aj. Bylo zjištěno, že závadové chování se objevuje u dívek a chlapců, přičemž k prvním rizikovým aktivitám dochází v nízkém věku (v rozmezí 12-14 let). V poslední části této kapitoly je věnován prostor charakteristice poruch chování a jejich klasifikaci dle MKN-10.

Teoretickou část uzavírá kapitola zaměřená na trestnou činnost nezletilých a mladistvých. Je zde charakterizována delikvence mládeže. Dále je definována etiologie a specifika kriminality mládeže. Nejsou opomenuty legislativní rámce trestné činnosti nezletilých a mladistvých, a proto je zmíněn Zákon o soudnictví ve věcech mládeže a také Zákon o sociálně právní ochrany dětí zejména z hlediska popisu výkonu funkce kurátora pro děti a mládež. Závěr kapitoly, respektive celé teoretické části, je věnován aktuálnímu stavu kriminality nezletilých a mladistvých v České republice. Představeny jsou zejména

výsledky Analýz trendů kriminality v České republice z roku 2015 a 2016, které publikoval Institut pro kriminologii a sociální prevenci se sídlem v Praze (Diblíková, S., & kol., 2016; Diblíková, S., & kol., 2017).

Výzkumným cílem bakalářské práce bylo popsání profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříži na základě analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“. Dílčím cílem bakalářské práce bylo provést analýzu vývoje trestné činnosti a výchovných problémů nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež na oddělení sociální ochrany dětí (OSPOD) v Kroměříži v letech 2011–2016 ve srovnání s vývojem kriminality nezletilých a mladistvých a výchovných problémů klientů kurátora pro děti a mládež na všech odděleních sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji a v rámci celé České republiky na základě „*Ročních výkazů o výkonu sociálně právní ochrany dětí*“.

Výzkumným souborem k vytvoření typického profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD Kroměříž byli adolescenti ve věku 8 – 17 let, kteří jsou vedeni v agendě OSPOD Kroměříž od roku 2015. Výzkumný soubor zahrnoval 143 respondentů, respektive se skládal ze 103 chlapců a ze 40 dívek.

Typickým klientem kurátora pro děti a mládež je chlapec ve věku 15,39 let. Zatímco charakteristickou klientkou kurátora pro děti a mládež je dívka ve věku 14,85 let. Jedná se o žáky a žákyně základních škol, kteří prospívají s průměrným prospěchem. Na OSPOD Kroměříž se nejčastěji u klientů kurátora pro děti a mládež objevuje záškoláctví, výchovné problémy ve škole, nerespektování autorit a rodičů, užívání alkoholových i nealkoholových drog, páchání trestné činnosti, recidiva a útěky. Chlapci i dívky nejčastěji kouří cigarety a užívají alkohol, ostatní drogy užívají také, ale v menší míře anebo jejich abúzus nepřiznávají. Rizikové chování se vyskytuje u obou pohlaví, zatímco trestnou činnost páchají zejména chlapci. Klienti kurátora pro děti a mládež se z hlediska struktury trestných činů páchají nejčastěji krádeže, poškozování cizí věci, výtržnictví, porušování domovní svobody, loupeže nebo ublížení na zdraví. Výchovné problémy a s nimi spojené rizikové chování je často důsledkem chybějící náplně trávení volného času.

V České republice v posledních letech dochází k prokazatelnému a soustavnému poklesu páchání trestné činnosti nezletilými a mladistvými. Realizovaný výzkum tento předpoklad u klientů kurátorů pro děti a mládež v rámci celé České republiky a na OSPOD

ve Zlínském kraji potvrdil, ale na OSPOD Kroměříž snižující se tendence kriminality nezletilých a mladistvých nebyla prokázána.

Výzkum práce zobrazuje typický profil klienta a klientky kurátora pro děti a mládež a také vývoj kriminality a výchovných problémů v letech 2011-2016 na OSPOD Kroměříž. Výsledky výzkumného šetření a závěry bakalářské práce mohou poskytnout podněty k efektivní prevenci rizikového a delikventního chování adolescentů. A v neposlední řadě také mohou přispět ke zkvalitnění spolupráce zainteresovaných institucí.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

- 1) American Psychological Association. (2002). *Developing adolescent: A reference for professionals*. Washington, DC: American Psychological Association.
- 2) Bates, K. A., & Richelle, S. S. (2017). *Juvenile Delinquency in a Diverse Society*. Los Angeles: SAGE Publications, Inc.
- 3) Baxter, G.D., & Rarick, C.A. (1987). Education for the moral development of managers: Kohlberg's stages of moral development and integrative education. *Journal of Business Ethics*, 6(3), 243–248. doi.org/10.1007/BF00382871
- 4) Booth, A., Crouter, A. C., & Snyder, A. (2016). *Romance and Sex in Adolescence and Emerging Adulthood: Risks and Opportunities*. New York: Routledge.
- 5) Carr-Gregg, M., & Shale, E. (2010). *Pubertáči a adolescenti*. Praha: Portál.
- 6) Carr-Gregg, M. (2012). *Psychické problémy v dospívání*. Praha: Portál.
- 7) Caswell, A. J., Bond, R., Duka, T., & Morgan, M. J. (2014). Further evidence of the heterogeneous nature of impulsivity. *Personality and Individual Differences*, 76, 68-74. doi:10.1016/j.paid.2014.11.059
- 8) Curtis, A. C. (2015). Defining Adolescence. *Journal of Adolescent and Family Health*, 7(2). Získáno 1. 2. 2018 z <http://scholar.utc.edu/jafh/vol7/iss2/2>
- 9) Čerešník, M. (2017). Příčiny produkcie rizikového správania dospievajúcich v kontexte edukačného prostredia. *Školský psychológ*, 18(1), 26-38. Získáno 18. 1. 2018 z <http://testforum.cz/domains/testforum.cz/index.php/skolnipsycholog/article/view/139>
- 10) Čermáková, I. (2013). *Česká mládež: Porovnání dvou výzkumů delikvence* (bakalářská práce). Získáno 1. 2. 2018 z <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/125327/>
- 11) Diblíková, S., & kol. (2016). *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- 12) Diblíková, S., & kol. (2017). *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- 13) Dolejš, M., Skopal, O., Cakirpaloglu, P., Suchá, J., & Vavrysová, L. (2014). *Protektivní a rizikové osobnosti rysy u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- 14) Dolejš, M., & Skopal, O. (2015). *Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA) – příručka pro praxi*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- 15) Dolejš, M., & Orel, M. (2017). *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého.

- 16) Drbohlavová, B., Rous, Z., Černíková, T., & Kozák, J. (2016). *Validizační studie ESPAD 2016*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- 17) Erikson, E. H. (2015). *Životní cyklus rozšířený a dokončený: devět věků člověka*. Praha: Portál.
- 18) Ferjenčík, J. (2010). *Úvod do metodologie psychologického výzkumu*. Praha: Portál.
- 19) Fischer, S., & Škoda, J. (2009). *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 20) Fischer, S., & Škoda, J. (2014). *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence a možnosti řešení*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 21) Franco, C., Amutio, A., López-González, L., Oriol, X., & Martínez-Taboada, C. (2016). Effect of a Mindfulness Training Program on the Impulsivity and Aggression Levels of Adolescents with Behavioral Problems in the Classroom. *Frontiers in Psychology*, 7, 1-8. doi: 10.3389/fpsyg.2016.01385
- 22) Garz, D. (2009). *Lawrence Kohlberg: an introduction*. Farmington Hills, MI: Barbara Budrich Pub.
- 23) Gilligan, C., Rogers, A. G., & Tolman, D. L. (2013). *Women, Girls & Psychotherapy: Reframing Resistance*. New York: Routledge.
- 24) Goldson, B., & Muncie, J. (2015). *Youth Crime and Justice*. London: SAGE Publications Ltd.
- 25) Charakteristika SO ORP Kroměříž. (n.d.). Získáno 18. 2. 2018 z https://www.czso.cz/csu/xz/charakteristika_so_orp_kromeriz
- 26) Chomynová, P., Csémy, L., Grolmusová, L., & Sadílek, P. (2014). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách (ESPAD). Výsledky průzkumu v České republice v roce 2011*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- 27) Chomynová, P., Csémy, L., & Mravčík, V. (2016). *Evropská školní studie o alkoholu a jiných drogách 2015*. Praha: Úřad vlády České republiky.
- 28) Heidbrink, H. (1997). *Psychologie morálního vývoje*. Praha: Portál.
- 29) Jandourek, J. (2012). *Slovník sociologických pojmů*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 30) Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 31) Jedlička, R. (2017). *Psychický vývoj dítěte a výchova*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 32) Kaiser, G. (1994). *Kriminologie*. Praha: C. H. Beck.
- 33) Kopalová, L. (2017). *Kriminologická analýza vývoje kriminality v ČR (bakalářská práce)*. Získáno 3. 12. 2017 z <https://stag-vsrr.zcu.cz/portal/studium/prohlizeni.html>

- 34) Kuric, J. (2001). *Ontogenetická psychologie*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o.
- 35) Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 36) Madarasová Gecková, A., Dankulincová, Z., Sigmundová, D., & Kalman, M. (2016). *Mezinárodní zpráva o zdraví a životním stylu dětí a školáků na základě výzkumu studie Health Behaviour in School-Aged Children realizované v roce 2014*. Olomouc: Univerzita Palackého. Získáno 1. 2. 2018 z http://www.hbsc.upol.cz/download/tz_hbsc_olomouc_2016.pdf.
- 37) Macek, P. (1999). *Adolescence*. Praha: Portál.
- 38) Macek, P. (2003). *Adolescence*. Praha: Portál.
- 39) Macek, P. (2006). Psychologický výzkum identity: vyčerpané nebo nevyčerpatelné téma?. In M. Blatný (ed.), *Metodologie psychologického výzkumu: konsilience v rozmanitosti* (72-84). Praha: Academia.
- 40) Matoušek, O., & Matoušková, A. (2011). *Mládež a delikvence*. Praha: Portál.
- 41) Matoušek, O., Matulová, A., Kopoldová, B., Chalupová, J., & Halík, T. (1996) *Práce s rizikovou mládeží*. Praha: Portál.
- 42) *Mezinárodní klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů, 10. revize (MKN-10)*. (2017). Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky. Získáno 2. 1. 2018 z <http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn>.
- 43) McGrath, Y., Sumnall, H., McVeigh, J., & Bellis, M. (2006). *Drug use prevention among young people: a review of reviews*. London: National Institut for Health and Clinical Excellence. Získáno 2. 1. 2018 z <http://www.publichealth.nice.org.uk>.
- 44) Michalčáková, R. (2007). *Strachy v období rané adolescence*. Brno: Barrister & Principal.
- 45) Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 46) Moravcová, E., Podaná, Z., Buriánek, J., & kol. (2015). *Delikvence mládež- trendy a souvislosti*. Praha: Triton.
- 47) Nasir, R., & Abd Ghanib, N. (2014). Behavioral and Emotional Effects of Anger Expression and Anger Management among Adolescents. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 140, 565 – 569. doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.04.471.
- 48) Nolen-Hoeksema, S., Fredrickson, B. L., Loftus, G. R., & Wagenaar, W. A. (2012). *Psychologie Atkinsonové a Hilgarda*. Praha: Portál.
- 49) Novotný, O., Zapletal, J., & kol. (2001). *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, s.r.o.

- 50) Orel, M. (2016). *Psychopatologie: nauka o nemocech duše*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 51) Padrnos, J. (2014). *Kriminalita mládeže v české republice*. Získáno 3. 12. 2017 z http://www.teorieib.cz/pbi/files/69Padrnos_Kriminalita%20ml%C3%A1de%C5%BEE.pdf
- 52) Pavlovský, P., & kol. (2012). *Soudní psychiatrie a psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 53) Pelling, N., & Burton, L. (2017). *Abnormal psychology in context*. Cambridge University Press
- 54) Piaget, J. (1997). *Psychologie dítěte*. Praha: Portál.
- 55) Petřeková, K. (2015). *Morální usuzování dětí a adolescentů o motivech jednotlivců lhát nebo říkat pravdu* (bakalářská práce). Získáno 3. 11. 2017 https://theses.cz/id/a.s5g6im/Karolna_Petekov_Morln_usuzovn_dt_a_adolescent_o_motivech_.pdf
- 56) Pugnerová, M., & Kvitová, J. (2016). *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 57) Procházka, R., Šmahaj, J., Kolařík, M., & Lečbych, M. (2014). *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 58) Rauchfleisch, U. (2000). *Doprovázení a terapie delikventů*. Brno: Sdružení podané ruce.
- 59) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2011. (2012). (nepublikováno).
- 60) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2012. (2013). (nepublikováno).
- 61) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2013. (2014). (nepublikováno).
- 62) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2014. (2015). (nepublikováno).
- 63) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2015. (2016). (nepublikováno).
- 64) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v Kroměříži za rok 2016. (2017). (nepublikováno).
- 65) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2011. (2012). Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>
- 66) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2012. (2013). Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>

- 67) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2013. (2014).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>
- 68) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2014. (2015).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>
- 69) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2015. (2016).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>
- 70) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí ve Zlínském kraji za rok 2016. (2017).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.kr-zlinsky.cz/statistiky-cl-3160.html>
- 71) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2011. (2012).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 72) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2012. (2013).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 73) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2013. (2014).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 74) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2014. (2015).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 75) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2015. (2016).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 76) Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí v České republice za rok 2016. (2017).
Získáno 19. 12. 2017 z <https://www.mpsv.cz/cs/7260>
- 77) Rozhodnutí č. 1/2013 Sb. *Rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii ze dne 1. ledna 2013*. Získáno 31. 1. 2018 z <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-1#cl5>
- 78) Říčan, P., & Krejčířová, D. (2006). *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 79) Siegel, D. J. (2016). *Rozbouřený mozek. Dospívání, teenageři a jejich výchova*. Praha: Triton.
- 80) Skopal, O. (2016). *Výskyt rizikových aktivit je u konkrétního jedince vždy způsoben kombinací několika různých proměnných* (disertační práce). Olomouc: Univerzita Palackého.
- 81) Směrnice MPSV č. j.: 2013/26780-21 ze dne 19. září 2013 *o stanovení rozsahu evidence dětí a obsahu spisové dokumentace o dětech vedení orgány sociálně-právní ochrany dětí a o stanovení rozsahu evidence a obsahu spisové dokumentace v oblasti náhradní rodinné péče*.

- 82) Sobotková, V. N., & kol. (2014). *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 83) *Sociologická rešerše výzkumů ke kriminalitě a sociálně patologickým jevům u dětí a mladistvých*. (2013). Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- 84) Svatoš, R. (2013). Vývoj kriminality mládeže v České republice. *Kriminalistika*, 2, 139–154. Získáno 3. 12. 2017 z http://www.prevencekriminality.cz/evt_file.php?file=171.
- 85) Šedivý, V., & Válková, H. (1988). *Lidé, alkohol, drogy*. Praha: Naše vojsko.
- 86) Vavrysová, L. (2014). *Diagnostika osobnosti a struktura anamnestického rozhovoru u adolescentů v ochranné a ústavní výchově* (diplomová práce). Olomouc: Univerzita Palackého.
- 87) Vágnerová, M. (2005). *Vývojová psychologie I*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- 88) Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie I*. Praha: Nakladatelství Karolinum.
- 89) Wilmschurst, L. (2015). *Essentials of Child and Adolescent Psychopathology*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- 90) World Health Organization. (n.d.). *Adolescent development*. Získáno 13. 9. 2017 z http://www.who.int/maternal_child_adolescent/topics/adolescence/dev/en/
- 91) Thorová, K. (2015). *Vývojová psychologie*. Praha: Portál.
- 92) Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- 93) Tomšík, R., Dolejš, M., Čerešník, M., Suchá, J., & Skopal, O. (2017). Rizikové správanie študentov gymnázií Českej republiky (Reprezentatívny výskum metódou VRCHA). *Adiktologie*, 17(1), 46–55. Získáno 1. 2. 2018 z <http://casopis.adiktologie.cz/cs/casopis/1-17-2017>.
- 94) Train, A. (2001). *Nejčastější poruchy chování dětí*. Praha: Portál.
- 95) Vyhláška č. 473/2012 Sb. *Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí*. Účinnost 1. 1. 2013.
- 96) Základní údaje podle správních obvodů obcí s rozšířenou působností k 31. 12. 2016. Získáno 9. 2. 2018 z <https://www.czso.cz/csu/czso/26-spravni-obvody-obce-f01g90jnxv>
- 97) Zákon č. 218/2003 Sb. *Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)*. Účinnost od 1. 1. 2004.
- 98) Zákon 359/1999 Sb. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí*. Účinnost 1. 4. 2000.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tabulka 1: Vyhodnocení situace dítěte

Tabulka 2: Popisné charakteristiky souboru z hlediska věku

Tabulka 3: Popisné charakteristiky souboru nezletilých

Tabulka 4: Popisné charakteristiky souboru mladistvých

Tabulka 5: Klienti kurátora pro děti a mládež

Tabulka 6: Trestná činnost

Tabulka 7: Trestná činnost OSPOD Kroměříž

Tabulka 8: Trestná činnost OSPOD Zlínský kraj

Tabulka 9: Trestná činnost OSPOD ČR

Tabulka 10: Výchovné problémy

Tabulka 11: Výchovné problémy OSPOD Kroměříž

Tabulka 12: Výchovné problémy OSPOD Zlínský kraj

Tabulka 13: Výchovné problémy OSPOD ČR

Tabulka 14: Uložená trestná a výchovná opatření mladistvým

Tabulka 15: Opatření uložena dětem mladším 15 let

Graf 1: Trestná činnost OSPOD Kroměříž

Graf 2: Trestná činnost OSPOD Zlínský kraj

Graf 3: Trestná činnost OSPOD ČR

Graf 4: Výchovné problémy OSPOD Kroměříž

Graf 5: Výchovné problémy OSPOD Zlínský kraj

Graf 6: Výchovné problémy OSPOD ČR

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Profil dívky a chlapce

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Český a cizojazyčný abstrakt bakalářské práce

Příloha 2: Formulář „*Vyhodnocení situace dítěte*“

Příloha 3: Profil dívky a chlapce

Příloha 4: Ukázka z tabulky sběru dat z analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“

Příloha 1: Český a cizojazyčný abstrakt bakalářské práce

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Rizikové chování a anamnéza klientů kurátora pro mládež v ORP Kroměříž

Autor práce: Mgr. Žaneta Hrbáčková

Vedoucí práce: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Počet stran a znaků: 105, 214 209

Počet příloh: 4

Počet titulů použité literatury: 98

Abstrakt: Práce se zaměřuje na vývojové období dospívání, zejména na rizikové chování a trestnou činnost adolescentů. Výzkumným cílem bakalářské práce je popsání profilu klienta kurátora pro děti a mládež na OSPOD v Kroměříži. Dílčím cílem bakalářské práce je analýza vývoje a struktury trestné činnosti nezletilých a mladistvých klientů kurátora pro děti a mládež v letech 2011-2016. Výzkumným souborem byli adolescenti ve věku 8 – 17 let. Sběr dat probíhal na základě analýzy dokumentů. Rizikovost chování adolescentů se projevuje ve výchovných problémech ve škole, v nerespektování autorit a rodičů, v užívání alkoholových i nealkoholových drog, páchání trestné činnosti a také v útěcích. Bylo zjištěno, že se rizikové chování vyskytuje u chlapců i dívek. Také byl potvrzen soustavný pokles páchání trestné činnosti nezletilými a mladistvými v průběhu posledních let v České republice. Výsledky práce mohou přispět k efektivnější práci s problémovými adolescenty.

Klíčová slova: adolescence, rizikové chování, trestná činnost nezletilých a mladistvých

ABSTRACT OF THESIS

Title: Risky behavior and case history of clients of curator for youth in ORP Kroměříž

Author: Mgr. Žaneta Hrbáčková

Supervisor: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Number of pages and characters: 105, 214 209

Number of appendices: 4

Number of references: 98

Abstract: This thesis focuses on the developmental period of adolescence, in particular, on risk behavior and juvenile delinquency. The aim of the thesis is to describe the profile of the client of the curator for children and youth at OSPOD in Kroměříž. The partial aim of the thesis is to analyze the development and structure of the criminal activity of juvenile clients of the curator for children and youth in 2011-2016. The research group was adolescents between 8-17 years. Data collection was based on document analysis. The risky behavior is manifested in educational problems in schools, ignoring authorities and parents, alcohol and non-alcoholic drugs abuse, juvenile delinquency and escapes. Risky behavior have been found to occur in boys and girls. Also confirmed was the constant decrease of juvenile delinquency in recent years in the Czech Republic. The results of the work can contribute to more effective work with problem adolescents.

Key words: adolescence, risky behavior, juvenile delinquency

Příloha 2: Formulář „Vyhodnocení situace dítěte“

OM: /

VYHODNOCENÍ SITUACE DÍTĚTE

Datum přijetí:	
Datum vyhodnocení:	
Sociální pracovník:	

Informace o dítěti

Jméno a příjmení:		
Rodné číslo:		
Datum narození:		
Trvalé bydliště:		
Faktické bydliště:		
Kontakt na dítě:	Tel:	e-mail:
Specifika:		

Informace o rodině

Matka

Jméno a příjmení:		
Bydliště trvalé:		
Bydliště faktické:		
Rodičovská zodpovědnost:		
Kontakt:	Tel:	e-mail:

Otec

Jméno a příjmení:		
Bydliště trvalé:		
Bydliště faktické:		
Rodičovská zodpovědnost:		
Kontakt:	Tel:	e-mail:

Jiné osoby zodpovědné za výchovu

Forma péče:		
Jméno a příjmení:		
Datum narození:		
Bydliště trvalé:		
Bydliště faktické:		
Kontakt:	Tel:	e-mail:

Sourozenci

Jméno a příjmení		
Společná domácnost:	☐ ano	☐ ne
Jméno a příjmení		
Společná domácnost:	☐ ano	☐ ne
Jméno a příjmení		
Společná domácnost:	☐ ano	☐ ne
Jméno a příjmení		
Společná domácnost:	☐ ano	☐ ne
Jméno a příjmení		
Společná domácnost:	☐ ano	☐ ne

Instituce a další odborníci pracující s dítětem (rodinou)

Praktický lékař	od - do	kontakt

Odborný lékař	od - do	kontakt

Skolská zařízení	od - do	kontakt

Další spolupracující instituce:	od - do	kontakt

Osoby ve společné domácnosti

Jméno a příjmení	Kontakt

Osoby blízké

Jméno a příjmení	Kontakt

Zaměstnání

Matka	od-do

Otec	od-do

Ekonomická situace rodiny

VYHODNOCENÍ POTŘEB

1. Vývojové potřeby dítěte - sociální, emocionální a fyzický stav DÍTĚTE	Zdroje informací (osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy, apod.)
---	---

ZDRAVÍ (aktuální zdravotní stav, tělesné postižení, diagnózy)	
VZDĚLÁNÍ (dostupnost, třídní učitel, třída, absence omluvené/neomluvené, porucha učení, IVP, prospěch ve škole, doučování, zájmy, dovednosti)	
EMOCIONÁLNÍ VÝVOJ A CHOVÁNÍ (jak dítě projevuje emoce – emoční ladění, schopnost přijmout fyzické doteky, vztah ke svému tělu, spánek a jídlo, rituály dítěte, případné problémy a psychomotorickém a emočním vývoji, výchovné problémy, sociálně patolog. jevy, apod.)	
IDENTITA (jak se dítě vnímá, jak samo sebe prožívá, jak přemýšlí o své budoucnosti, jaké má přání touhy)	
VZTAHY V RODINĚ A DALŠÍ SOCIÁLNÍ KONTAKTY (vztahy s vrstevníky, spolužáky, dalšími osobami kolem dítěte mimo rodinné příslušníky)	
CHOVÁNÍ NAVENEK (porozumění jak je vzhled, chování a případné postižení vnímáno okolím a jak si tím lidé vytvářejí určitý dojem, oblečení odpovídající věku, kultuře, pohlaví a náboženství, čistota a osobní hygiena, možnost získání rad od rodičů či pečovatelů, jak si poradit a jak se chovat v různých sociálních situacích.)	
SCHOPNOST POSTARAT SE O SEBE SAMÁ (míra samostatnosti dítěte, zvládnutí hygieny, specifické potřeby)	
ZÁJMY A TALENT (čím a jak dítě tráví volný čas, jaké má koníčky, jaké jsou jeho dobré vlastnosti, v čem je úspěšné)	

Rizika	
Zdroje	
Cíle	

2. Kapacita biologických RODICŮ(pěstounů) a JINÝCH OSOB pečujících o dítě	Zdroje informací (osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy, apod.)
ZAKLADNÍ PÉČE (zajištění výživy, tepla, obydlí, oblečení, hygieny, úklid, vyřizování osobních záležitostí, zdravotní péče, omezování pohybu/omezování přístupu domů, zajištění využívání služeb různých organizací – zdravotní, vzdělávací sociální)	
ZAJIŠTĚNÍ BEZPEČNOSTI (psychické trestání – slovní vyhrožování, ponižování, apod., fyzické trestání, sexuální zneužívání – rodičem, příbuzným, třetí osobou, ochrana před zneužitím – zabránění zneužití opakování situace, fyzické bezpečí v domácnosti)	
CITOVÁ VŘELOST (vztah dítěte a rodiče, ocenění dítěte rodičem, emocionální podpora dítěte, schopnost empatie a adekvátních reakcí na dítě)	
SCHOPNOST DÁVAT DÍTĚTI VHODNÉ PODNĚTY A STIMULOVAT JEHO ROZVOJ (komunikace s dítětem, četnost interakce rodiče s dítětem, vzdělávání a školní docházka, množství a kvalita podnětů, volnočasové aktivity, přístup rodičů ke vzdělávání dětí)	
STANOVENÍ A UPLATNĚNÍ HRANIC (informovanost/zájem rodičů o dítě, míra kontroly, tolerance a pozitivních vzorů chování, podpora samostatnosti)	
STABILITA (stabilní pečující osoba, stabilní bydlení, zaměstnání rodičů, hospodaření s penězi, změny ve složení členů domácnosti, časté změny – výkyvy)	

Rizika	
Zdroje	
Cíle	

3. RODINA a prostředí	Zdroje informací (osoby, metody, důkazy, odkazy na přílohy, apod.)
------------------------------	---

RODINNA HISTORIE A CELKOVÉ FUNGOVÁNÍ RODINY (manželství, partnerství, rozvod, rozchod, vztahy členy rodiny, vztahy mezi sourozenci, kontakt s rodiči, trávení volného času rodiny, míra stěhování, výskyt závislosti nebo jiných soc. patolog. jevů, neformální vztahy dítěte-rodiny s okolím- přátelé sousedi, učitelé)	
ŠIRŠÍ RODINA (vztahy mezi příbuznými, vztah dětí k širší rodině, míra kontaktů, zasahování širší rodiny do nukleární rodiny)	
BYDLĚNÍ (druh bydlení, vlastnické nebo užívací právo, prostor pro dítě v bytě, vybavení, čistota, vyloučená lokalita, celkový stav bytu, budovy, stav hygienického zázemí)	
ZAMĚSTNANOST (zaměstnání rodičů nebo dalších osob ve spol. domácnosti, stabilita zaměstnání)	
PŘÍJMY RODINY (finanční situace – příjmy, dlouhodobost příjmů, způsob jak rodina s příjmem nakládá, využití podpory státu – dávky, dluhy v rodině)	
SOCIÁLNÍ INTEGRACE RODINY (kriminalita, domácí násilí, zdravotní znevýhodnění, zneužívání návykových látek, sociální status rodiny – postavení rodiny ve společnosti)	

Rizika	
Zdroje	
Cíle	

ČASOVÁ OSA

- Údaj 1
- Údaj 2
- Údaj 3

INDIVIDUÁLNÍ PLÁN OCHRANY DÍTĚTE

Cíle	Plánované kroky	Odpovědné osoby	Termín

Jméno a příjmení sociálního pracovníka:

Podpis:

Datum:

Rodiče či jiné osoby zodpovědné za výchovu – seznámení s individuálním plánem ochrany dítěte:

Datum:

Podpis:

Datum:

Podpis:

Příloha 3: Profil dívky a chlapce

Příloha 4: Ukázka z tabulky sběru dat z analýzy dokumentů „*Vyhodnocení situace dítěte*“

Základní péče (zajištěna x nezajištěna)	Stanovený soudní dohled nad výchovou děti (ano x ne)	Bezpečnost dítěte v rodině (zajištěna x nezajištěna)	Dítě se syndromem CAN (ano x ne)	Emocionální podpora dítěte (zajištěna x nezajištěna)	Podpora vývoje dítěte (zajištěna x nezajištěna)	Stanovení a uplatnění hranic ve výchově (zajištěno x nezajištěno)	Zázemí rodinného prostředí (stabilita x nestabilita)
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ano	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ano	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ano	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ano	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	nezajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	nezajištěno	stabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	nezajištěna	zajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	zajištěno	stabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	nezajištěna	zajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	nezajištěno	stabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	zajištěna	zajištěna	nezajištěno	stabilita
zajištěna	ne	nezajištěna	ne	nezajištěna	nezajištěna	nezajištěno	nestabilita
zajištěna	ne	zajištěna	ne	nezajištěna	zajištěna	nezajištěno	nestabilita

Typ školy (ZŠ/SS/UO/ÚP)	Prospěch ve škole (lepší průměr, průměrný, podprůměrný)	Neomluvená absence (ano x ne)	Schopnost vyjádřit a popsat své emoce (ano x ne)	Dítě v péči psychologa/pedopsychiatra/v péči obou/není v péči	Pobyt v Psychiatrické nemocnici (ano x ne)	Spolupráce se Střediskem výchovné péče (ano x ne)	Narižena ústavní výchova (ano x ne)	Uložená ochranná výchova (ano x ne)
ZŠ	podprůměrný	ne	ano	není	ne	ne	ne	ne
SŠ	průměrný	ne	ano	není	ne	ne	ne	ne
UO	podprůměrný	ne	ne	ano	ne	ano	ne	ne
ZŠ	lepší průměr	ne	ne	ano	ano	ano	ne	ne
ZŠ	průměrný	ne	ano	ano	ano	ne	ne	ne
ZŠ	průměrný	ne	ne	ano	ne	ne	ne	ne
ZŠ	podprůměrný	ano	ano	ano	ano	ano	ano	ne
UO	podprůměrný	ano	ne	ano	ano	ne	ano	ne
ZŠ	průměrný	ano	ne	není	ne	ne	ano	ne
ZŠ	průměrný	ne	ne	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	lepší průměr	ne	ne	ano	ne	ne	ano	ne
ZŠ	lepší průměr	ne	ne	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	podprůměrný	ne	ano	ano	ne	ano	ne	ne
ZŠ	podprůměrný	ano	ano	ano	ne	ne	ne	ne
UO	podprůměrný	ano	ne	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	podprůměrný	ne	ne	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	podprůměrný	ne	ano	ano	ne	ne	ano	ne
UO	podprůměrný	ne	ano	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	průměrný	ne	ano	není	ne	ne	ne	ne
ZŠ	průměrný	ano	ne	není	ne	ano	ano	ne
SŠ	průměrný	ne	ano	ano	ne	ne	ne	ne
UO	lepší průměr	ano	ano	ano	ne	ano	ne	ne
ZŠ	lepší průměr	ne	ano	ano	ano	ne	ano	ne
ZŠ	podprůměrný	ne	ne	ano	ano	ano	ano	ne